

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi Ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

**DEĞİŞEN KULLANICI ALIŞKANLIKLARI DOĞRULTUSUNDA BİR WEB
KEŞİF ARACI MODEL ÖNERİSİ**

Ebru KAYA

Doktora Tezi

Ankara, 2017

DEĞİŞEN KULLANICI ALIŞKANLIKLARI DOĞRULTUSUNDA BİR WEB KEŞİF
ARACI MODEL ÖNERİŐİ

Ebru KAYA

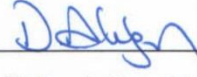
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı

Doktora Tezi

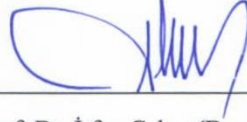
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Ebru Kaya tarafından hazırlanan “Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Bir Web Keşif Aracı Model Önerisi” başlıklı bu çalışma, 27 Nisan 2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Doğan Atılgan (Başkan)

Prof. Dr. İrfan Çakın (Danışman)

Prof. Dr. Sacit Arslantekin

Prof. Dr. Özgür Külcü

Doç. Dr. Umut Al

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Sibel Bozbeyoğlu

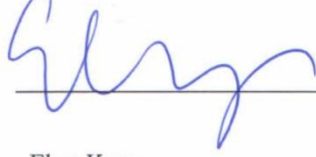
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27 Nisan 2017

Ebru Kaya

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

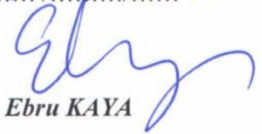
(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin .....tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin 2018 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

17.5.2017

Ebru KAYA

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanı Prof. Dr. İrfan Çakın danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ebru KAYA

TEŞEKKÜR

Bu çalışma oldukça uzun bir süreç ve emek sonucunda, pek çok kişinin katkısıyla oluşmuştur. Bu vesile ile çalışmama katkı sağlayan kişilere tek tek teşekkür etmek isterim.

Öncelikle, araştırmamın oluşmasında, gelişme ve sonuçlanmasında her an yanımda olan; çalışmalarımı titizlikle değerlendiren ve derin bilgi birikimiyle çalışmama büyük katkı sağlayan değerli danışmanım ve hocam Sayın Prof. Dr. İrfan Çakın'a en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım. Yapıcı eleştirileriyle beni daha iyisini yapabileceğime inandıran ve beni teşvik eden; yaşadığım her zorlukta yolumu aydınlatan değerli danışmanım olmasaydı, bu çalışma ortaya çıkamazdı.

Tez takip süreci içerisinde, araştırmamın her aşamasını titizlikle takip eden ve yapıcı eleştirileriyle araştırmama katkı sağlayan; diğer sorumlulukları arasında tez izleme komitesi toplantılarına zaman ayıran, değerli önerileri ve yönlendirmeleriyle bu çalışmaya yeni bir çehre kazandıran tez izleme komitesi üyeleri Sayın Prof. Dr. Doğan Atılğan'a ve Sayın Doç. Dr. Umut Al'a harcadıkları emek ve verdikleri destek için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmamın, Bilgi ve Belge Yönetimi alanına yapacağı katkı kadar, görev yapmakta olduğum İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'ne yapacağı katkıları değerlendiren ve beni destekleyen; veri toplama sürecimde yardımlarını esirgemeyen İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Abdullah Atalar'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecim boyunca, bana her açıdan destek olan; çalışmaya ait detayları titizlikle okuyarak görüşlerini paylaşan ve bana sabır gösteren değerli Zeynep Aykut ve Burcu Böke'ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmamla ilgili sıkıntılarında her zaman yanımda olan, gerekli iletişimi sağlama konusunda desteğini hiç esirgemeyen değerli Güneş Akder'e sabrından dolayı çok teşekkür ederim.

Araştırmamda yer alan istatistikler, tablolar ve anket formlarının oluşturulmasında bana yardımcı olan değerli Ahmet Köşeler'e çok teşekkür ederim.

Araştırmamın anket sorularına yanıt veren tüm İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi araştırmacılarına ve Türkiye'deki üniversite kütüphaneleri daire başkanlarına sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmama yayın sağlama ve kaynak kullanımı konularında yardımcı olan ve bu süreç içerisinde stresli dönemlerimde bana sabır gösteren İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi çalışanlarına, mesai arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Yıllar süren bir umudun ve emeğin ürünü olarak ortaya çıkan bu çalışmanın her sürecine tanık olan; bana varlığı ile güç veren; sevgi, sabır ve anlayış gösteren sevgili ailem, en başta babam, annem ve ay parçam canım yavruma ne kadar teşekkür etsem azdır. Varolsunlar.

ÖZET

KAYA, Ebru. Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Bir Web Keşif Aracı Model Önerisi, Doktora Tezi, Ankara, 2017.

Günümüz kütüphane kullanıcılarının ortak beklentisi ihtiyaç duydukları bilgiye en hızlı ve kolay şekilde erişebilmektir. Son yıllarda internet kullanımının her alanda artması ve erişim hızının yükselmesi, kullanıcıların internet üzerinde yapılan tarama alışkanlıklarında değişiklik yaratmıştır. Bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeye bağlı olarak kullanıcılar internet, bilgisayar, cep telefonu gibi dijital medya araçlarını kullanan bir grup haline gelmiştir. Bu grubun en belirgin özelliği bilgiye en hızlı ve en kolay şekilde erişmek istemesidir. Benzer şekilde teknoloji alanındaki yenilikler, kütüphane koleksiyonlarındaki kaynak türlerinde çeşitliliğe ve bilgi erişim konusunda yeni olanaklara imkân sağlamıştır. Günümüzde üniversite kütüphanelerinde ulusal ve uluslararası düzeyde birbirinden farklı kütüphane katalogları ve konularına göre farklılık gösteren değişik arayüzlere sahip veri tabanları bulunmaktadır. Bu nedenle kullanıcılar, birbirinden farklı kullanıcı arayüzüne sahip veri tabanlarını ve kütüphane kataloglarını kullanmak yerine Google ve benzeri arama motorları üzerinde tarama yapmayı tercih etmektedirler. Günümüz bilgi ortamında hızla artan kaynak sayısını yönetebilmek, bilgiyi kullanıcıya eş zamanlı olarak eriştirebilmek, birbiriyle bağlantılı kaynakları bir arada sunabilmek için web tabanlı bilgi erişim araçlarını kullanmayı zorunlu hale getirmektedir. Böylelikle, kullanıcılara tek arayüzden tüm kütüphane kaynaklarına hızlı bir şekilde erişim imkânı sunulabilmektedir.

Yapılan araştırmanın amacı, kullanıcıların bilgi kaynaklarına erişimlerini kolaylaştıracak bir web tabanlı kaynak keşif aracının ana öğelerini belirlemek ve bu alt yapıya uygun olarak yönetimsel ve işlevsel uygulama adımlarını içeren bir model önerisi sunmaktır. Bu amaçla kullanıcı beklentilerini tespit etmek için araştırmacılardan ve kütüphane daire başkanlarından anket yöntemiyle veri toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirilmiş ve araştırmanın hipotezleri doğrulanmıştır. Buna

göre, kullanıcılar Google gibi tek ve basit bir arama kutucuğu üzerinden ilgililik durumuna göre sıralanabilen ve listelenen sonuçlar üzerinden doğrudan erişebildikleri kaynaklara yönelmektedirler. Mevcut web keşif araçları araştırmacıların bilgi ihtiyacını gidermede yetersiz kalmaktadır. Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinde kullanıcıların bilgi ihtiyacını karşılayacak, tüm bilgi kaynaklarının taranabildiği hızlı ve basit tek arayüz sunan, ticari olmayan bir platforma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kanıtlanan hipotezler ışığında ihtiyacı karşılayacak olan web keşif aracının genel öğeleri saptanmış; yönetsel ve işlevsel açıdan uygulama adımları model önerisi olarak sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Bilgi gereksinimi, bilgi teknolojileri, bilgi arama davranışı, bilgi erişim, çevrim içi kütüphane katalogları, web keşif aracı, federe arama motoru, üniversite kütüphaneleri, elektronik kaynak yönetimi.

ABSTRACT

KAYA, Ebru. In the Direction of Changing User Behavior, The Web Discovery Tool Model Proposal, Ph.D. Dissertaion, Ankara, 2017.

Nowadays, the common expectations of the library users are reaching the information by the fastest and the easiest way. In recent years, the increasing use of the internet in every field and the increase in the speed of access have changed the user information seeking behavior on the internet. Depending on the development in information technology, users have become a group that uses digital media tools such as internet, computer, mobile phone. The most prominent feature of this group is that they want to access the information by the fastest and the easiest way. Similarly, innovations in technology have enabled new possibilities for diversity and information access in resource types in library collections. In today's university libraries, there are different library catalogs at national and international levels and databases with different interfaces according to the different subjects. For this reason, users prefer to search on Google and similar search engines, rather than using databases and library catalogs with different interfaces. It becomes compulsory to use web-based information access tools to manage the rapidly increasing number of library resources in today's information environment, to make the simultaneously access possible, and to bring all related resources together. This allows the user to quickly access all library resources from a single platform.

The purpose of the research is to identify the key elements of a web-based resource discovery tool that will facilitate users' access to information resources and to provide a model recommendation that includes administrative and functional implementation steps in accordance with this structure. For this purpose, data were gathered from the researchers and the university librarians in order to determine the user expectations. The data obtained from the study were evaluated and the hypotheses of the research are

approved. According to that, they are directed to the accessible sources through the listed relatively and ordered properly results which are searched on a single search box such as Google. Existing web discovery tools are inadequate for fulfilling the researchers information need. A non-commercial platform is needed in the university libraries in our country, providing a quick and simple one interface to meet the information needs of users to search all information sources. In the direction of these proven hypothesis, the general items of the web discovery tool were determined; administrative and functional implementation steps are presented as the model proposal.

Keywords

Information need, information technology, information seeking behaviour, information retrieval, online library catalogues/OPAC), web discovery tool, federated search engine, academic libraries, electronic resources management.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiv
TABLolar	xvi
ŞEKİLLER	xvii
1. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. KONUNUN ÖNEMİ	1
1.2. PROBLEM, ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZ	6
1.3. ARAŞTIRMANIN ALANI	10
1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	11
1.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ	14
1.6. KAYNAKLAR	15
2. BÖLÜM: DEĞİŞEN KULLANICI PROFİLLERİ VE BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI	17
2.1. LİTERATÜRE BAKIŞ	17
2.2. BİLGİ ARAMA DAVRANIŞI VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR	17

2.2.1. Bilgi Gereksiniminin Fark Edilmesi ve Tanımlanması	17
2.2.2. Bilginin Arama Davranışlarını Belirleyen Faktörler	19
2.3. BİLGİ ARAMA MODELLERİ	22
2.3.1. Wilson'un Bilgi Arama Modeli 1981	24
2.3.2. Wilson'un Bilgi Arama Modeli 1996	25
2.3.3. Krikelas'ın Bilgi Arama Davranışı Modeli	27
2.4. DİJİTAL ORTAMDA BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI.....	29
2.4.1. Bilgi Yüklenmesi, Bilgiden Kaçınma, Bilgi Endişesi	30
2.4.2. Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçlarında Bilgi Arama Davranışı	31
2.5. AKADEMİK ORTAMLARDA BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI.....	36
2.5.1. Lisansüstü Öğrencilerinin Bilgi Arama Davranışları	36
2.5.2. Öğretim Üyelerinin/Görevlilerinin Bilgi Arama Davranışları.....	37
2.6. KULLANICI EĞİLİMLERİ VE KÜTÜPHANELER	39
3. BÖLÜM: WEB KEŞİF ARAÇLARI	44
3.1. TARİHSEL SÜREÇ	44
3.2. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI TANIM VE TEMEL ÖZELLİKLERİ	47
3.2.1. Tanım	47
3.2.2. Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçlarını Değerlendirme Kriterleri ve Temel Özellikleri	48
3.3. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI UYGULAMA ÖRNEKLERİ	52
3.3.1. Ticari Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçları	53
3.3.2. Açık Kaynak Kodlu ve Ücretsiz Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçları	55
3.4. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMALAR	56

3.5. TÜRKİYE’DE WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR	57
4. BÖLÜM: BULGULAR ve DEĞERLENDİRME.....	59
4.1. BULGULAR	59
4.2. ARAŞTIRMACILARIN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ BULGULAR	59
4.2.1. Araştırmacıların Bölümleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme	60
4.2.2. Araştırmacıların Bilgi İhtiyacı İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme	62
4.2.3. Araştırmacıların İnterneti Kullanma Özellikleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme	66
4.2.4. Araştırmacıların Kütüphaneyi Kullanma Özellikleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme	67
4.2.5. Araştırmacıların “Quick Search=Hızlı Arama” Kullanımı İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme.....	69
4.3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNİN WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARACI KULLANIMI İLE İLGİLİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRME	77
5. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	83
5.1. SONUÇLAR.....	83
5.2. KULLANICI BEKLENTİLERİ DOĞRULTUSUNDA OLUŞTURULACAK WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARACI İÇİN MODEL ÖNERİSİ.....	90
KAYNAKÇA	97
EKLER.....	112
EK 1-ANKET: ARAŞTIRMACILARIN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI	112
EK 2-ANKET: WEB KEŞİF ARACI KULLANIMI.....	119
EK 3-ORJİNALLİK RAPORU	123
EK 4-MUAFİYET FORMU	125
ÖZGEÇMİŞ.....	126

KISALTMALAR

ABD Amerika Birleşik Devletleri

ANKOS Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu

APA American Psychological Association

AULC Arizona University Libraries Consortium

CALICO Cape Library Cooperative

CALIM Consortium of Academic Libraries in Manchester

EDS Ebsco Discovery Service

EKUAL Elektronik Kaynaklar Ulusal Akademik Lisansı

HTML HyperText Markup Language

ILL InterLibrary Loan

ISI Institute for Scientific Information

JSTOR Journal Storage

MARC Machine-Readable Cataloging

OPAC Online Public Access Catalog

OCLC Ohio College Library Center

OPENURL Open Uniform Resource Locator

PDF Portable Document Format

RLIN Research Libraries Information Network

RSS Really Simple Syndication

SELCO Southeastern Libraries Cooperating

SMS Short Message Service

SPSS Statistical Package for the Social Sciences

TÜBİTAK Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

UBİ-ARA Ulusal Bilgi Kaynakları Web Tabanlı Kaynak Keşif Aracı

UBİKAY Ulusal Bilgi Kaynakları Yönetim Merkezi

UK United Kingdom

ULAKBİM Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi

URL Uniform Resource Locator

VTLS Virginia Tech Library Systems

WRLC Washington Research Library Consortium

YÖK Yükseköğretim Kurulu

TABLOLAR

	Sayfa No
Tablo 1: Katılımcıların Bölümleri.....	61
Tablo 2: Bilgi ihtiyacı	62
Tablo 3: Başvuru kanalları	63
Tablo 4: Kullanılan bilgi kaynakları	64
Tablo 5: Bilginin özellikleri	65
Tablo 6: Bilgi kaynaklarının özellikleri	65
Tablo 7: Bilimsel yayın hazırlama	66
Tablo 8: İnternet kullanımı	67
Tablo 9: Elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetleri	68
Tablo 10: Bilgiye erişim engelleri.....	68
Tablo 11: Tarama araçları	69
Tablo 12: Kütüphanenin “Quick Search = Hızlı Arama” kutucuğunda tarama sıklığı... 70	70
Tablo 13: “Quick Search = Hızlı Arama” da taramada kendini değerlendirme	71
Tablo 14: “Quick Search = Hızlı Arama” üzerinden taramalardaki başarısızlık nedenleri	71
Tablo 15: “Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili görüşler	73
Tablo 16: Google/Google Akademik ve benzeri arama motorları ile “Quick Search = Hızlı Arama” kullanım kıyaslaması.....	74
Tablo 17: “Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili genel görüş.....	75
Tablo 18: Taramadaki beklentiler	76
Tablo 19: Kütüphanede web keşif aracı kullanmama sebepleri.....	79
Tablo 20: Kullanılan web keşif aracı	79
Tablo 21: Kullanılan web keşif aracından memnuniyet durumu	81
Tablo 22: Genel değerlendirme.....	82

ŞEKİLLER

	Sayfa No
Şekil 1: Wilson'un ilk (1981) bilgi arama modeli	24
Şekil 2: Wilson'un ikinci (1996) modeli.....	26
Şekil 3: Krikelas'ın bilgi arama davranışı modeli.	28
Şekil 4: Kütüphanelerde web keşif aracı kullanımı	78
Şekil 5: Ulusal Bilgi Kaynakları Yönetim Merkezi (UBİKAY) ve Ulusal Bilgi Kaynakları Web Keşif Aracı (UBİ-ARA)	92

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONUNUN ÖNEMİ

Üniversite kütüphaneleri, bağlı buldukları üniversitenin, eğitim, öğretim ve araştırma programlarını desteklemeyi; öğretim üyeleri, öğrenciler ve çalışanların her tür bilgi ve belge ihtiyaçlarını karşılamayı; ayrıca, ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimi, kullanımı ve transferine destek olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçları gerçekleştirmek için bilgi kaynaklarının kullanıcı gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde organize edilmesi ve erişime sunulması gerekir.

Dünyada ve ülkemizdeki kütüphanelerde son yıllarda büyük değişiklikler yaşanmaktadır. Teknoloji alanındaki yenilikler, eğitim ve öğretim alanındaki yenilikleri sağlamakta; araştırmacılarıdaki sayısal ve niteliksel değişiklikler, üniversitelerarası rekabet ve elektronik yayıncılığın yaygınlaşması, kütüphanelerin koleksiyonlarında barındırdıkları bilgi kaynaklarına erişim konusunda yeni arayışlar yaratmaktadır. Bütün bu değişimlere paralel olarak, kütüphane kullanıcılarının konuyla ilgili vizyoner bakış açıları da gelişmektedir.

İhtiyaç duyulan veya araştırılan konu ile ilgili materyalleri hızlı ve basit bir şekilde belirlemek, günümüz kütüphane kullanıcılarının ortak beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Son on yıl içerisinde internet kullanım oranları ve erişim hızlarında gelinen nokta, internet üzerinden yapılan kaynak tanımlama ve arama işlemlerine dair kullanıcı alışkanlıklarını değiştirmektedir. Yeni nesil arama ve web tabanlı kaynak keşif araçlarının, arama motorlarına benzeyen kullanım ve özellikler içermesi, günümüz kullanıcı alışkanlıkları gözetildiğinde kaçınılmaz hal almaktadır.

Günümüzde, gelişen teknolojiye bağlı olarak kullanıcı profilinde ve bu kullanıcıların bilgi arama davranışlarında değişiklikler meydana gelmiştir. Hızla değişen bilgi

teknolojileriyle beraber, yeni nesil kullanıcılar, internet, bilgisayar, cep telefonu gibi dijital medya araçlarını kullanarak yetişen bir gruptur ve web ortamı yaşamlarının ayrılmaz parçasıdır. Bu grubun en belirgin özelliği bilgiye hızla erişmek istemeleridir. Bu nedenle; kütüphane kullanıcıların büyük bir çoğunluğu kütüphane kataloglarını ve veri tabanlarını karmaşık buldukları için kullanmayı tercih etmemektedirler. Kütüphane kataloğu ya da veri tabanları yerine Google arama motorunda tarama yapmayı tercih etmektedirler.

Özellikle 1990 yılından sonraki süreçte gelişen bilgi teknolojilerinin akademik alanda yaygın biçimde kullanılmaya başlaması, bunu izleyen dönemde Google'ın faaliyete girmesiyle, kullanıcı tecrübesine getirdiği katkılar akademisyenlerin kütüphane hizmetlerinden beklentilerinin yükselmesine yol açmıştır (Doğan ve Doğan, 2013). Google tek ve basit arayüzü, hızı ve zengin içeriğiyle kullanıcılar için vazgeçilmez hale gelmiştir. Google ve Wikipedia benzeri web tabanlı hizmetlerin yaygın kullanımının temel sebepleri, basit, kolay erişilebilir ve yapılan arama sonucunda ilgili sonuçları sunması olarak ifade edilmektedir. Kütüphanelerde ise kullanıcılar, Google'dan farklı olarak; aradıkları bilgiyi bulmak için veri tabanları, e-dergi ya da e-kitaplara birbirinden farklı, pek çok arayüzle ulaşmaya çalışmaktadırlar. Way'e (2010) göre kullanıcılar, bu değişik arayüzlerde tarama yapmayı eski/demode ve ürkütücü bulmaktadır.

Bilgi teknolojilerinde yaşanan değişimlere bağlı olarak, çevrim içi kütüphane kataloglarında (Online Public Access Catalog - OPAC) da değişimler yaşandığı bilinmektedir. 1970'li yıllarda birinci nesil OPAC'lar olarak adlandırılan ve kütüphanede varolan materyallerin MARC (Machine-Readable Cataloging - Makinece Okunabilir Kataloqlama) kayıtlarını tarayarak bibliyografik bilgilerine erişim sağlayan ürünler kullanılmıştır. Daha sonra yapılan çalışmalarla, Boolean işlemcileri ve anahtar kelime kullanılmasına olanak sağlayan sistemlerin kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. 1990'lı yıllarda ise ikinci nesil web tabanlı OPAC'lar olarak adlandırılan, grafik arayüzler ve hiperlinklerin bulunduğu; daha gelişmiş arama ve erişme imkânlarına sahip ürünlerin kullanılmaya başlandığı bilinmektedir (Özel ve Çakmak, 2011).

Günümüzde ise Web 2.0 teknolojileri ışığında geliştirilen yeni nesil OPAC'ların kullanıldığı; bu sayede kullanım kolaylığı ve tarama imkânlarında çeşitlilik, diğer kataloglar ve veri tabanları gibi farklı kaynaklardan gelen verileri indeksleme, ödünç verme verilerine erişebilme, verileri sorunsuz şekilde birleştirebilme, sosyal ağlar sayesinde kişiselleştirme ve kullanıcıların etiketlemesi ve görüş bildirmesi, tarama sonuçlarını daraltıp/genişletebilme, konu taraması yapma, kısa ve detaylı kayıt görünümü, ilgililiğe göre sıralama gibi gelişmiş keşif imkânları bulunmaktadır. Ayrıca ilgili tarama terimlerini sunma, doğru heceleme ve çeviriler ile diğer sıralama kriterleri de yer almaktadır (Wilson, 2007, s. 406-407) .

Web 2.0 teknolojilerinin sunduğu kullanıcıyla etkileşimli yapı sayesinde, Library 2.0 olarak adlandırılan ortamın sağlanması mümkün olmuştur. Bu ortamın temeli kullanıcı merkezli değişime dayanmaktadır. Fiziksel ve dijital hizmetlerin tasarlanmasında kullanıcı katılımını ön plana alan modelde, kullanıcı değişimine bağlı olarak hizmetlerin değişimi öngörülmektedir (Casey ve Savastinuk, 2006).

OCLC tarafından 2005 yılında yayınlanan rapora göre kullanıcılar, bilgiye erişmek için öncelikli olarak arama motorlarına başvurduklarıdır. Kullanıcıların %84'ünün araştırmalarına arama motorları ile başladıkları ve sadece %1'inin kütüphane kataloglarını tercih ettikleri ifade edilmektedir (De Rosa, 2005). Bir başka araştırma içeriğinde ise geleneksel kütüphane araçları ile bilgi kaynaklarını bulmanın, araştırmacıların birçoğu için zaman alıcı ve karmaşık olduğu sonucu elde edilmiştir (Dentinger ve diğerleri, 2008). Kullanıcıların bilimsel bilgi arama davranışlarında ilk olarak arama motorlarına başvurdukları, kütüphane kataloglarını sonradan tercih ettikleri, kütüphane kataloglarında çoğunlukla kaynakların içeriklerine erişim sağlayan bilgileri görmek istedikleri, erişim için arayüz ve heceleme algoritmaları gibi unsurları önemsedikleri belirlenmiştir (Özel ve Çakmak, 2011). Değişik ara yüzlerde taramalar yapılmasına ilişkin yaşanan sorunlara Roy Tennant (2003) federe arama kavramını ortaya atarak çözüm sunmayı amaçlamıştır. Federe arama ile kullanıcılar pek çok kaynağı aynı anda tarama ve sonuçları tek bir ekranda görüntüleme fırsatını yakalamışlardır. Pek çok kütüphane, federe aramanın Google için iyi bir alternatif olduğunu düşünmüştür. Ancak zaman geçtikçe federe aramanın etkinliği ve verimliliği hakkında bir takım endişeler oluşmaya başlamıştır. Kullanıcılar federe arama

uygulamalarını zor, uzun, karışık bulurken; kütüphaneler ise hizmet sağlayıcılar ile yapılacak anlaşmalara dayalı olarak yürütülebilen bir iş olarak görmüştür (Breeding, 2005; Xu, 2009). Bu zorluklar nedeniyle, kullanıcıların federe aramaya alternatif olarak OPENURL (Open Uniform Resource Locator) standardı sayesinde; OPAC'ları kullanmadan, arama motorları veya lisanslı veri tabanları aracılığıyla kütüphane tarafından sağlanan hizmetlere ve kaynaklara kolaylıkla erişebildikleri ileri sürülmektedir (Coyle, 2007).

Gerek uluslararası gerekse de ulusal literatürde yapılan ve burada yer verilen çalışmaların sonuçları göz önüne alındığında, günümüzde kullanıcıların teknolojik gelişmelere çok çabuk uyum sağlayarak bu teknolojileri hayatının bir parçası haline getirdiği görülmektedir. Bu durum, kütüphane kullanıcıları içerisinde, özellikle akademisyen kullanıcıların bilgi arama davranışlarında kendisini göstermektedir.

Federe arama araçlarıyla yaşanan bu sıkıntıları giderebilmek için, web keşif araçları ortaya çıkmıştır. Web tabanlı kaynak keşif aracı kullanımının, kütüphane koleksiyonu kullanımına etkisinin oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Piyasada hem ticari hem açık kaynak kodlu olarak pek çok web tabanlı kaynak keşif aracı seçeneği bulunmaktadır. Bunlar; yeni nesil OPAC özellikleri sunan otomasyon sistemleri (SirsiDynix-Enterprise, Innovative Interfaces-Millennium, Proquest-Aquabrowser, KOHA, Villanova University-VuFind gibi), federe arama motorları (Proquest-Serials Solutions, EBSCO-EHIS gibi), web keşif araçlarıdır (Proquest-Summon, EBSCO-EDS, ExLibris-Primo gibi).

Yapılan araştırmalar basit, kolay kullanılabilen, etkileşimli ve dinamik bir web tabanlı kaynak keşif aracı altyapısının kullanıcılar tarafından önemsendiği ve geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Connaway ve Dickey, 2010; Vaughan, 2011b).

Ülkemizde bilgi arama üzerine yapılan ilk çalışmalar ise kütüphanelerin sunduğu bilgi arama hizmetlerinde kullanılan belirgin bir sisteme yönelik kullanıcı beklentilerini değil; farklı akademik disiplinlerden gelen araştırmacıların bilgi arama davranışlarını incelemiştir (Uçak, 1997b, 1999). O dönemde elektronik veri tabanlarının araştırmacıların sadece %30'luk bir kısmı tarafından bilgi arama sürecinde kullanıldığı anlaşılmıştır.

Sonraki yıllarda Türkiye’deki üniversite kütüphaneleri kullanıcılarının bilgi ihtiyacını karşılamak amacı ile değişen ve gelişen bilgi arama araçlarını hizmetlerine dâhil etmeye başlamışlardır. Bu sistemlerin bilgi arama davranışı üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, kullanıcılar tarafından elektronik veri tabanları ve web ortamının daha sık tercih edildiğini ortaya çıkarmıştır (Birinci, 2007; Tanrıkulu, 2006).

Söz konusu çalışmaların odak noktası bilgi arama davranışlarını ele aldığından; ülkemizde kütüphane hizmetlerine ilişkin kullanıcı beklentileri açısından, bilginin niteliği (doğruluk, güncellik, erişilebilirlik, vd.) ve bilginin kaynağı (kütüphane web sayfası, internet, kitap, dergi, vd.) dışında bir bulgu ortaya koymamıştır. Kütüphane hizmetlerine ilişkin kullanıcı beklentilerini tespit etmeye yönelik yapılan bir çalışma ise kütüphane kataloglarını odağına almıştır (Özel ve Çakmak, 2011).

Türkiye’deki kütüphanelerin mevcut durumu ile ilgili kapsamlı en güncel çalışma “2023’e Doğru Türkiye’de Üniversite Kütüphaneleri Raporu”dur. YÖK çatısı altında oluşturulan bir çalışma grubu tarafından her düzeyden üniversite ve kütüphane çalışanlarının görüşleri alınarak hazırlanan raporda (Akbaytürk Çanak ve diğerleri, 2014), üniversite kütüphaneleri kriterleri (bina, insan kaynakları, bütçe, koleksiyon, kullanıcı hizmetleri ve bilgi okuryazarlığı dersi, teknoloji altyapısı) açısından değerlendirilerek sorunlar tespit edilmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur. Söz konusu sorunlardan teknoloji altyapı ve bütçe ile ilgili olanlar yapılan tez çalışmasının konusu açısından önemli bulunmuştur.

Web keşif araçları özelinde ise şimdiye kadar yalnızca bir akademik çalışma yapılmış ve Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin bu hizmete ilişkin farkındalığı incelenmiştir (Doğan ve Doğan, 2013).

Web keşif araçlarına yönelik çalışmalar sayesinde, kullanıcıların değişen beklentilerinin tespit edileceği ve kütüphane hizmetlerinin bu doğrultuda güncelleneceği düşünülmektedir. Çünkü kütüphanelerin en önemli işlevi, kütüphane kaynaklarının kullanıcılar tarafından maksimum fayda ile kullanılması ve kaynaklardan sağlanan bilginin araştırmalara geri yansıtabilmesi için gerekli altyapı ve hizmeti sunmalarıdır. Ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinin yarısından fazlasının, üniversite bütçesinin

%1'inden daha az bütçe ile hizmet sunduğu bilinmektedir. Örneğin, 2013 yılı itibariyle 104 devlet üniversitesinin yalnızca %7'si bütçesinin %1'inden fazlasını yayın alımı için ayırabilmiştir (Akbatürk Çanak ve diğeri, 2014). Söz konusu bu kısıtlama kütüphanelerin değişen kullanıcı beklentilerine cevap verecek dönüşümü sağlama konusunda çok ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu alanlardan birisi olan teknolojik altyapı açısından bakıldığında ise, pek çok üniversite güncel otomasyon sistemlerini hayata geçir(e)mediğinden, mevcut altyapı değişen kullanıcı beklentilerine cevap verememektedir. Öte yandan uluslararası standartlardan yoksun kaynak edinim politikaları personel ve bütçe kaynaklarının verimsiz biçimde harcanmasına yol açmaktadır.

Bu bağlamda, kütüphanelerin sahip oldukları sınırlı bütçe ile etkin ve verimli bilgi hizmeti sunabilmeleri için kullanıcı beklentilerini net olarak anlamaları ve bu beklentiye sağlayacak nitelikte hizmet sunmaları gerekmektedir. Bu nedenlerle web keşif araçlarına yönelik çalışmaların yapılması gerekli görülmektedir.

1.2. PROBLEM, ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZ

Üniversite kütüphanelerinde ulusal ve uluslararası düzeyde birbirinden farklı kütüphane otomasyon sistemleri ve çevrim içi kütüphane katalogları kullanılmaktadır. Bu durum, kullanıcılar açısından her kütüphane içeriğinin değişik arayüzlerle taranmasını gerektirmektedir. Ayrıca, kütüphanelerarası kaynak paylaşımı için birbirinden farklı pek çok platform kullanılması, kullanıcıların ilgili kurum prosedürünü ve ilgili web arayüzlerinin kullanımını bilmesi gerekmektedir (Connaway ve Dickey, 2010; Pareek ve Rana, 2013).

Üniversite kütüphanelerinde kullanılan mevcut OPAC'ların günümüz kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verememesi nedeniyle, bazı üniversite kütüphaneleri federe arama ve web keşif araçları kullanmaktadır. Ancak, içerik sağlayıcılar ve platform sağlayıcılar arasında yaşanan ticari anlaşmalardaki kısıtlamalar ve kapsam yetersizliklerinden dolayı, bu araçlarla bile kullanıcı ihtiyaçları tam olarak sağlanamamakta; kullanıcılar kaynak aramalarını yaparken çok fazla sayıda ara yüzle karşılaşmakta; daha az içerik

indekslenebilmekte ya da federe arama ve web keşif araçlarının birlikte kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Boyd, Hampton, Morrison, Pugh ve Cervone, 2006; Gibson, Goddard ve Gordon, 2009).

Federe arama araçlarının kullanımının zorluğu, sonuçların karışık ve yavaş görüntülenmesi de önemli bir sorun olarak görülmektedir. Ayrıca mevcut web keşif araçlarının maliyetlerinin yüksek olması da olumsuz karşılanmaktadır (Breeding, 2010; Vaughan, 2011b).

Ülkemizde bu konuda yapılan kullanıcı araştırmalarının sayısının yüksek olmadığı bilirse de; bu araştırmaların sonucunda, OPAC'ların mevcut yapıları ile değişen kullanıcı beklentilerini karşılamada yetersiz kaldığı ortaya konmaktadır (Özel ve Çakmak, 2011). Elektronik veri tabanları ve diğer elektronik hizmetlere yönelen üniversite kütüphaneleri, kısıtlı bütçeleri ile kullanıcılara daha geniş bir koleksiyon sunmak amacı ile 2000 yılında Anadolu Üniversite Kütüphaneleri Konsorsiyumu (ANKOS)'nu kurmuştur ("ANKOS-Genel Bilgi," t.y.). Üniversitelerin bu çabasına 2005 yılında TÜBİTAK ULAKBİM çatısı Elektronik Kaynak Ulusal Lisansı (EKUAL)'nı kurarak katkı sağlamıştır ("EKUAL | Hakkında," t.y.). Ancak ANKOS ve EKUAL gibi işbirliği ortamlarının sağlanmasına rağmen, üniversite kütüphanelerinin %53'ü web tabanlı keşif araçlarını kullanmamaktadır (Doğan ve Doğan, 2013).

Bununla beraber, web keşif araçlarının geliştirilmesi sürecine katkı sağlayan akademik çalışmaların pek çoğu teknolojinin kendisinden ziyade, kişisel ve çevresel etkenler üzerinde yoğunlaşmıştır (Ellis, Cox ve Hall, 1993; Kuhlthau, 1993; T. D. Wilson, 1999). Böylece internet kullanımının her geçen gün hızla artması, bu teknolojinin toplumun her kesimi tarafından kullanılabilir ve zamanla onların değişen bilgi arama davranışlarına cevap verecek biçimde tasarlanmasını bir zaruret haline getirmiştir ("Number of Internet Users," t.y.).

Üniversite kütüphanelerinde sunulan kullanıcı hizmetinin geliştirilmesi için kullanıcı kaynak arama önceliklerinin belirlenmesi ve kullanıcıların kütüphane koleksiyonunda bulunan bilgi kaynaklarına hızlı ve verimli şekilde erişebilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Araştırmanın amacı, kullanıcıların bilgi kaynaklarına erişimlerini

kolaylaştıracak bir web tabanlı kaynak keşif aracının ana öğelerini belirlemek ve bu altyapıya uygun olarak yönetsel ve işlevsel uygulama adımlarını içeren bir model önerisi hazırlamaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda, temel problem;

- Ülkemizde üniversite kütüphaneleri tarafından yürütülen web tabanlı kaynak keşif aracı hizmetlerine ilişkin yaşanmakta olan sorunların neler olduğunu belirlemek,
- Kütüphane kullanıcıları ile kütüphane yönetimlerinin beklentilerine uygun bir web kaynak keşif aracının yönetsel ve işlevsel uygulama adımlarını içeren bir modelin nasıl yapılandırılması gerektiğidir.

Bu nedenle araştırmada tasarlanması istenilen web tabanlı kaynak keşif aracı için model oluştururken kullanıcıların beklentilerine ilişkin dinamiklerin, kütüphanelerin bu hizmet araçlarına ilişkin farkındalıklarının ve beklentilerinin neler olduğunu tespit ederek sistemin bunlara cevap verecek biçimde tasarlanması esas alınmıştır.

Bu araştırmada yukarıda belirtilen amaç ve kavramlar çerçevesinde yanıt aranacak sorular şu şekilde belirlenmiştir:

Araştırmacılarla ilgili sorular:

- Kullanıcıların bilgi gereksinimleri nelerdir ve bunu nasıl karşılıyorlar?
- Elektronik kütüphane hizmetlerine yönelik farkındalıkları ne durumda?
- Web keşif araçlarını kullanım durumları nedir?
- Web keşif aracı hizmetlerinden beklentileri nelerdir?

Kütüphanelerle ilgili sorular:

- Web keşif aracı hizmetine ilişkin konuları nedir?
- Halihazırda kullandıkları web keşif aracı hakkındaki görüşleri nelerdir?
- Web keşif aracında öncelikle yer almasını istedikleri özellikler nelerdir?

Web keşif araçları ile ilgili sorular:

- Mevcut teknolojilerin yapısal özellikleri nelerdir?
- Web keşif araçlarının tasarımları ve karakteristikleri nelerdir?

Bu soruların yanıtlanmasıyla aşağıdaki konularda katkı sağlanması amaçlanmıştır:

- Mevcut teknolojilerin kullanıcı beklentilerini karşılamadaki başarısının tespiti,
- Mevcut teknolojilerde iyileştirme gereken konuların kullanıcılardan alınacak bilgiler ışığında tespit edilmesi, düzeltilmesi ve geliştirilmesi,
- Web keşif hizmetleri ve diğer elektronik kütüphane hizmetlerinin sunucuları konumunda olan kütüphane yöneticilerinin, hizmet ve geliştirme politikalarına kullanıcı beklentileri doğrultusunda yön vermesine imkân sağlanması,
- Web tabanlı kaynak keşif aracı hizmet sağlayıcılarının kullanıcı ve kütüphaneci beklentilerine cevap verecek biçimde araştırma, geliştirme ve üretim faaliyeti yürütmelerine imkân sağlanması,
- Kütüphanelerin bilgi hizmetlerini web tabanlı kaynak keşif aracıyla sağlaması neticesinde, farklı arayüz ve keşif aracı planlamaları zorunluluğunun ortadan kalkması; bunun neticesinde kütüphane bütçe ve personelinin diğer kütüphanecilik hizmetleri için kullanılabilmesine imkân sağlanmasıdır.

Araştırmanın amacı ve problem doğrultusunda sınanacak hipotez: “Üniversite kütüphanelerinde büyük bir hızla artmakta ve kullanılmakta olan elektronik kaynaklara erişimde kullanılan web keşif araçlarında, kullanıcıların karakteristikleri ve beklentileri ile kütüphanelerin ihtiyaçları dikkate alınmamaktadır.” şeklinde belirlenmiştir.

Bu doğrultuda alt hipotezler şu şekilde sıralanmaktadır:

- Araştırmacılar bilgi arama ve bilimsel araştırma/yayın süreçlerinde internet üzerinden erişilebilen elektronik ortamdaki bilgi kaynaklarına yönelmektedirler.

- Mevcut web keşif araçları kullanıcı bilgi arama davranışlarına yönelik tasarlanmamıştır ve kullanıcıların bilgi ihtiyacını gidermede başarısız olmaktadır.
- Türkiye’de üniversite kütüphanelerinde kullanıcı bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak, tüm bilgi kaynaklarının taranabildiği, hızlı ve basit tek bir ara yüz sunan, ticari olmayan bir platforma ihtiyaç vardır.

1.3. ARAŞTIRMANIN ALANI

Araştırmanın alanı, İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’nde görev yapan araştırmacılar ve Türkiye’deki üniversite kütüphanelerinin daire başkanlarını kapsamaktadır. Bilim insanları yönüyle, Türkiye genelinde veri toplamanın zorluğu göz önünde bulundurularak araştırma alanının kapsamı İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’nde görev yapan araştırmacılar olarak belirlenmiştir. Kütüphane daire başkanları açısından ise herhangi bir sınırlamaya gidilmemiş; YÖK web sitesi üzerinde iletişim adresi bulunan 176 üniversitenin tamamı araştırma alanına dâhil edilmiştir (“Üniversitelerimiz,” t.y.).

Türkiye’nin ilk vakıf üniversitesi olan İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, mühendislik, fen bilimleri, iktisadi idari ve sosyal bilimler, işletme, insani bilimler ve edebiyat, müzik ve sahne sanatları, hukuk, eğitim ve güzel sanatlar fakültelerinde 13.000 öğrenci ile 29 lisans ve 51 lisansüstü program çatısı altında öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetlerini yürütmektedir (“Rakamlarla Bilkent”, t.y.). 2015 yılı itibarıyla, akademik personel sayısı 846, lisansüstü öğrenci sayısı 1385’tir. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi öğrenci, öğretim üyesi ve bilimsel yayınları açısından uluslararası yükseköğretim derecelendirme kuruluşlarınca pek çok kez dünyanın seçkin yükseköğretim kurumları arasında listelenmiştir (“Dünya Sıralamaları,” t.y.). Bu özellikleri ile İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’nin, öğretim üyeleri ve lisansüstü öğrencilerden oluşan araştırmacıları, araştırma alanını temsil edecek niteliklere sahiptir.

Türkiye’de 2015 yılı itibariyle 109’u devlet ve 85’i vakıf olmak üzere toplam 194 üniversite bulunmaktadır (“Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi,” t.y.). Üniversiteler bünyesinde faaliyet gösteren kütüphaneler, hem öğrencilere hem de araştırmacılara ders, akademik araştırma ve bilimsel yayın sürecinde istedikleri bilgiye ulaşabilmeleri adına kitap, dergi ve elektronik veri tabanlarına erişim hizmetlerini sağlamakla sorumludur. Bununla beraber, kullanıcıların söz konusu kaynaklara erişimi sağlayacak teknolojik altyapının sağlanmasında, üniversite kütüphaneleri yöneticilerinin sorumlu olduğu bilinmektedir. Bu nedenle oluşturulacak web tabanlı kaynak keşif aracı modelinin yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin belirlenmesinde, üniversite kütüphane daire başkanlıklarının beklenti ve görüşleri ele alınmıştır.

1.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Kullanıcı beklentilerini karşılayacak bir web tabanlı kaynak keşif aracı modeli geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada betimsel nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında yapılan pek çok araştırma, olguları ve olayları betimleme amacı ile yapılmaktadır (Babbie, 2013). Betimsel araştırmalarda incelenen olgu ya da olay ile alakalı davranış, tutum, inanç, görüş, demografik özellikler ve beklentiler sorgulanmaktadır. Bu sorgulamada neden-sonuç ilişkisini ortaya koymak yerine nasıl, ne şekilde, ne zaman ve kim tarafından yapıldığı ya da algılandığını tespit ederek detaylı biçimde betimlenmesi amaçlanmaktadır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011; Neuman, 2014). Bu nedenle betimsel araştırmalarda olgu ya da olaylar müdahale edilmeden, olduğu gibi ölçülerek elde edilen bulgular sunulmaktadır (Singh, 2007). Bu özellikleri ile betimsel araştırma, anket, içerik analizi, etnografik çalışma ve diğer farklı veri toplama tekniklerinin kullanılmasına imkân sağlamaktadır (Neuman, 2014).

Bu çalışmada kullanıcı beklentilerini tespit etmek için araştırmacılardan ve kütüphane daire başkanlarından veri toplama aracı olarak, internet üzerinden gerçekleştirilen kesitsel anket tekniği tercih edilmiştir. Anket, bir olgu ya da olaya ilişkin olarak bir grup katılımcının duygu, düşünce, yetenek, bilgi, tutum ve inançları gibi özelliklerini tespit etmek amacıyla, geniş örneklem üzerinde ölçmeyi kolaylaştıran ve standart veri

toplamaya imkân veren bir tekniktir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). Kesitsel anket tekniği ise söz konusu anket çalışmasının tespit edilen örneklemin belirlenen bir zaman dilimindeki araştırılan konu açısından durumuna ilişkin veri toplanmasıdır (Babbie, 2013).

Anket çalışmalarında veri yüz yüze görüşme, telefon görüşmesi, mektup ve internet (web sayfaları, e-posta ya da bunların kombinasyonu) gibi çeşitli türden araçlar ile toplanabilmektedir (De Vaus, 2002). İnternet üzerinde gerçekleştirilen anket çalışmaları hakkında Babbie (2013, s. 259), Couper ve Miller (2008)'in çalışmasına dayanarak şunu ileri sürmektedir:

“Görece olarak yeni sayılabilecek bir veri toplama tekniği olan internet temelli anketler şimdiden anket araştırmaları üzerinde ciddi bir etki yaratmıştır.

....

İnternet üzerinde yapılan ilk anketin gerçekleştiği 1996 yılından günümüze internetin anket çalışmalarında veri toplama aracı olarak kullanımında gözle görülür bir artış olmuştur.”

İnternet temelli anketlerin yalnızca araştırma maliyetini düşürmekle kalmadığı; aynı zamanda toplanan verinin anında analizini sağlayarak veri girişi ve kodlama sürecinde insan kaynaklı hata payını düşürdüğü bilinmektedir. Sayılan bu avantajların yanında, düşük yanıtlanma oranı ve internet erişiminde oluşabilecek sorunlar dezavantajları arasında sayılmaktadır (Dillman, Smyth ve Christian, 2014; Iarossi, 2006). Ancak, araştırma evreninde yer alan araştırmacıların ve kütüphane başkanlarının en azından çalışma ortamlarında internet erişimlerinin olması ve araştırma konusunun profesyonel kariyerleri ile doğrudan ilgili olması gibi nedenlerle, uygulanacak internet anketinin yukarıda belirtilen dezavantajlardan fazla etkilenmeyeceği düşünülmektedir.

Anket uygulaması Google Forms web sitesi üzerinden yapılmıştır. Google Forms oluşturulan her bir anket için farklı bir erişim adresi oluşturularak bunun katılımcılara e-posta aracılığı ile gönderilmesine imkân sağlamaktadır. Katılımcılar e-postalarına gelen bu bağlantıyı takip ederek hazırlanan ankete erişebilmekte ve soruları cevaplayabilmektedir. Ayrıca sistem üzerinde her katılımcının yalnızca bir kez yanıt gönderebileceği biçimde sınırlama getirilmektedir. Katılımcıların kendilerine belirtilen

süre içerisinde anketi cevaplamaları halinde, elde edilen verilerin anında analiz imkânı bulunmaktadır.

Araştırmada ön anket uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmada araştırmacılar ve kütüphane daire başkanlarından toplam 20 kişilik ön anket değerlendirme grubu oluşturulmuştur. Her kullanıcı grubuna yönelik anket, 6-10 Nisan 2015 tarihleri arasında ilgili değerlendirme grubuna gönderilmiş ve anket soruları için geribildirimler alınmıştır. Tüm geribildirim ve öneriler değerlendirilerek anketlerde gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Birinci anket İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde görev yapan 846 tam zamanlı öğretim üyesi ve 1385 lisansüstü öğrenciden oluşan araştırmacı grubuna, üniversite yönetiminden alınan izinle, 10 Mayıs- 5 Haziran 2015 tarihleri arasında gönderilmiştir. Araştırmacıların bilgi arama davranışları, interneti kullanım özellikleri, kütüphane kaynaklarını kullanım davranışları kapsamındaki düşünce, davranış ve beklentilerini ölçmek için 7 kapalı ve 12 açık uçlu olmak üzere toplam 19 soru oluşturulmuştur. Açık uçlu sorularda katılımcılara sunulan seçeneklerin dışında kalan kavramları belirtebilmeleri için sorulara “diğer” seçeneği de eklenmiştir. Araştırma evreninin sınırı olan 2231 sayısı dikkate alındığında %95 güven sınırı ve %5 hata payı ile en az 328 araştırmacıya anket uygulanması gerekli bulunmuştur (Kotrlık, Higgins ve Bartlett, 2001). Bunun neticesinde, Google Forms üzerinden ulaştırılan anket 363 araştırmacı tarafından yanıtlanmıştır. Bu sayı belirlenen sınır değerinin üzerinde kaldığından, analiz 363 araştırmacı verisi üzerinden yapılmıştır.

Teknolojiyle beraber değişen kullanıcı arama davranışlarına ilişkin olarak kütüphanelerde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlayan web keşif araçları konusundaki farkındalığı ve beklentileri ölçmek amacıyla ikinci anket düzenlenmiştir. Bu ankette, 2 kapalı ve 3 açık uçlu olmak üzere toplam 5 soru sorulmuştur. Açık uçlu sorularda, katılımcılara sunulan seçeneklerin dışında kalan kavramları belirtebilmeleri için sorulara “diğer” seçeneği de eklenmiştir. Google Forms bağlantı adresi 176 üniversitenin kütüphane daire başkanlıklarına e-posta olarak gönderilmiş, 13-30 Nisan 2015 tarihleri arasında anket uygulanmış ve analiz 83 kurumdan alınan veriler üzerinden yapılmıştır.

Anketten elde edilen veriler Google Forms üzerinden Microsoft Excel formatında dışa aktarılarak bu sayısal verilerin analizi için Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) yazılımının yirmi üçüncü sürümü kullanılmıştır. Analiz sürecinde öncelikle, birden fazla yanıt verilen soruların SPSS tarafından analizinin yapılabilmesi için düzenleme yapılmıştır.

Bu doğrultuda söz konusu soruların her bir yanıtı için kukla değişkenler (dummy variables) oluşturularak, katılımcılar tarafından işaretlenen seçenekler “EVET=1” işaretlenmeyen seçenekler “HAYIR=0” değerleri ile SPSS’e ham veri olarak girilmiştir. Daha sonra, her soru için işaretlenen seçenekleri temsil eden çoklu yanıt değişkenleri (multiple response variable) oluşturularak analiz için bu değişkenler kullanılmıştır.

Sonrasında ise her iki anketin tüm sorularına verilen yanıtların sayıları (sıklık) ve oranları (yüzde) hesaplanarak oluşturulan tablolar üzerinden bulguların sunumu ve değerlendirilmesi yapılmıştır.

1.5. ARAŞTIRMANIN DÜZENİ

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm, tez çalışmasının giriş bölümü olup konunun önemi, araştırmanın problemi, amacı, hipotezi ve alanı, araştırma yöntemi, araştırmanın düzeni ve kaynaklar alt başlıklarından oluşmaktadır.

İkinci Bölüm, bilgi arama davranışı ile ilgili alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı ile ilgili tanımlara yer verilmiş; bu kavramların tarihsel gelişimleri, dinamikleri, kullanıcı eğilimleri ve bu eğilimlerde meydana gelen değişimler ile ilgili literatür incelemesi yapılmıştır.

Üçüncü Bölüm, üniversite kütüphanelerindeki mevcut otomasyon sistemlerine ait OPAC'lar, federe arama/web keşif araçlarına ait alt başlıklardan oluşmaktadır. Bu bölümde OPAC'lar, federe arama araçları ve web keşif araçları ile ilgili tanımlara yer

verilmiştir. Bu araçların özellikleri ve farklılıkları hakkında literatür incelemesi yapılmıştır.

Dördüncü Bölümde, öncelikle araştırmacılara ve kütüphane daire başkanlarına uygulanan anketlerden elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular sunularak değerlendirilmiştir.

Beşinci Bölümde, araştırmanın sonuçları tartışılmış ve sonuçlar uyarınca araştırmanın hipotezleri değerlendirilmiştir. Ayrıca araştırmanın kapsamında yer alan web tabanlı kaynak keşif aracına yönelik model önerisinde bulunulmuştur. Model önerisinin kullanıcılar, kütüphaneler ve ulusal bazda faydaları öngörülmüştür.

1.6. KAYNAKLAR

Araştırmanın ikinci ve üçüncü bölümünde gerçekleştirilen literatür taraması aşamalarında incelenen konular ile alakalı mevcut bilgilerin ve araştırmaların ortaya konması için Hacettepe ve İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanelerinin web siteleri üzerinden erişilebilen tam metin ve bibliyografik, sınırlı ve açık erişimli, konu temelli, e-kitap ve e-dergi veri tabanları ile kütüphane kataloglarında bulunan bilgi kaynaklarından faydalanılmıştır. Bunların dışında, daha etkin bir literatür taraması için Google Scholar açık erişim arama motorundan da yararlanılmıştır.

Bu kapsamda Academic Search Premier, Business Source Complete, Emerald, Web of Knowledge, JSTOR, Library Information Science and Technology Abstracts, MasterFILE Premier, Oxford University Press, Periodical Archive Online, Professional Development Online, Regional Business News, Science Direct, Scopus, ULAKBİM Türkçe Veri tabanları, Springer Link Electronic Journals ve Wiley InterScience Veri tabanları ile Yükseköğretim Kurulu Tez Veri tabanı ve ProQuest Digital Dissertations üzerinde *bilgi gereksinimi (information need)*, *bilgi arama davranışı (information seeking behavior)*, *çevrim içi kütüphane katalogları (online library catalogues/OPAC)*, *federe arama araçları (federated search tools)*, *web keşif araçları (web discovery tools)*

anahtar kelimeleri ile tarama yapılarak bu kaynaklardaki kitap, makale ve tezlerden yararlanılmıştır.

Tezin yazım aşamasında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Rapor Yazım Yönergesi (*Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Rapor Yazım Yönergesi*, 2004) esas alınmıştır. Tezde yer verilen alıntılar, göndermeler, tablolar ve kaynakça için APA 6 (American Psychological Association, 2010) sistemi kullanılmış ve referans yönetimi için ZOTERO açık erişimli referans yönetim programı ("Zotero", 2016) kullanılmıştır.

2. BÖLÜM

DEĞİŞEN KULLANICI PROFİLLERİ VE BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI

2.1. LİTERATÜRE BAKIŞ

Hızla gelişen ve değişen teknoloji ile birlikte, eğitim ve öğretim alanındaki yenilikler, üniversiteler arasındaki rekabet, elektronik yayıncılığın yaygınlaşması gibi etkenlerin kullanıcıların bilgi arama davranışlarında değişiklik yarattığı bilinmektedir. Araştırma içerisinde, kullanıcı profillerinde meydana gelen söz konusu değişimin zaman içerisinde nasıl evrildiğini ortaya koymak için bilgi arama kavramına ilişkin literatür incelenecektir.

Bilgi arama konusundaki araştırmaların bilgi bilimi dışında psikoloji, eğitim, pazarlama, tıp ve diğer bilimler tarafından da yürütüldüğü bilinmektedir. Konunun geniş içeriğinden dolayı, bilgi bilimi açısından bilgi arama araştırmalarının genelde belirli bir kütüphane ve kütüphane kaynaklarını kullanım özelliklerini ortaya koymayı amaçladığı görülmektedir. Bu bölümde, bilgi gereksinimi, bilgi arama davranışları ve modellerine kısaca değinilecek; akademisyen kullanıcı grubunun özelliklerine yönelik literatür incelenecektir. Akademisyenlerin bilgi arama davranışları içerisinde, araştırmaya konu olan web keşif araçlarının önemi ortaya konacaktır.

2.2. BİLGİ ARAMA DAVRANIŞI VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

2.2.1. Bilgi Gereksiniminin Fark Edilmesi ve Tanımlanması

Temelde insan ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi arama davranışını tanımlayabilmek için öncelikle bilgi gereksinimi kavramını bilmek gerekmektedir

(Wilson, 1981). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı birbirini tamamlayan iki kavramdır (Uçak, 1997a).

Duran (1991) bilgi gereksinimini herhangi bir konuda bir bilgi ihtiyacının duyulması hali olarak tanımlamaktadır (akt. Uçak, 1997b). Bireyin günlük yaşamında duyduğu bu ihtiyaç, kendi kendine yetmeme halinin doğurduğu yetersizlik hissi nedeniyle mevcut bilgi düzeyinde görülen eksiklikleri ifade etmektedir (Devadason ve Lingam, 1996). Bu duygu bireyin fizyolojik, psikolojik ve bilişsel gereksinimleri nedeni ile ortaya çıkabilmektedir (Wilson, 1981).

Benzer bir yaklaşımla Uçak (1997b, s. 46) bilgi gereksinimini Krikelas (1983)'tan şu şekilde aktarmaktadır:

“Bilgi gereksinimi; bireysel yaşamdaki kişisel veya işle ilgili belirsizliklerin kabul edilmesi ve tanınmasıdır. Bireyin bulunduğu konum ile olmak istediği konum arasındaki farkın anlaşılmasıyla ortaya çıkan bu durum, var olan problemle başa çıkmada yetersiz kalınmasının anlaşılmasıyla, bilgi ile ilgili güçlüklerin bir dürtü halini almasıdır. Bilgi gereksinimi, kişinin şüpheli, belirsiz durumların farkına varmasıdır.”

Crawford (1978) bilgi gereksinimini çalışma alanı ve faaliyeti, kaynakların elverişliliği, motivasyon, karar alma güdüsü, yeni fikirler, araştırma güdüsü, bilgi doğrulama, profesyonel katkı sağlama ve araştırma için öncelikler belirleme gibi hususlara dayandırmaktadır. Aynı çalışmada Crawford (1978) bilgi gereksiniminin şu faktörlerden etkilendiğini dile getirmiştir:

- Bilgi kaynaklarının çeşitliliği,
- Bilginin kullanım biçimi,
- Bilgi gereksinimi duyan bireyin söz konusu alan hakkındaki bilgisi, bilgiye ulaşmadaki motivasyon düzeyi, profesyonel deneyimi ve diğer kişisel özellikleri,
- Kullanıcının bulunduğu ortamdaki sosyal, siyasi, ekonomik, yasal ve düzenleyiciler,
- Bilgi kullanımının sonuçları (akt. Devadason ve Lingam, 1996).

Bilgi gereksinimi ifade edildiğinde bireyin bilincinde olduğu ve dile getirdiği bir bilgi eksikliği durumu anlaşılmaktadır. Ancak, bazı durumlarda birey çeşitli sebeplerle bu gereksinimi ifade etmekten kaçınabilmektedir. Bunun dışında, bireyin farkında

olmadığı, gizlenmiş ya da bastırılmış ihtiyaçlarının bir sonucu olarak ortaya çıkan bilgi gereksinimleri bilgi hizmeti sağlayıcıları tarafından tespit edilerek; ihtiyacı giderilebilmektedir (Devadason ve Lingam, 1996).

2.2.2. Bilginin Arama Davranışlarını Belirleyen Faktörler

Bilgi arama davranışlarını belirleyen etmenlerin başında, tüm insanlarda bulunan dil, karar verme, bilgi işleme gibi farklı temel biyolojik yeteneklerin karmaşık bir kombinasyonunun bulunduğu bilinmektedir (Spink, 2010, s. 46). Tipik olarak, birey ihtiyaç hissettiğinde ya da tatminsizlik duyduğunda bilgi arama başlamaktadır (Kuhlthau, 2003; T. D. Wilson, 1981). Krikelas (1983) ise bu ihtiyacı, bireyin kişisel ya da iş hayatındaki önlenemez belirsizlik düzeyi olarak tanımlamaktadır.

Bilgi arama davranışının, bilgi kanalları vasıtasıyla bilgi kaynakları ve kullanıcılar arasındaki aktif ya da pasif yollarla bilgi edinmeyi içeren davranışların bütünü olduğu bilinmektedir. Aktif bilgi edinme yolu için yüz-yüze iletişim; pasif bilgi edinme yolu için ise televizyon izleyerek bilgi edinme örnek verilmektedir (Case, 2007).

Söz konusu davranışların, bilgi ihtiyacını karşılamak veya belirsizliği azaltmak için sergilenmekte ve birey bilgi ihtiyacını giderene kadar sürdüğü bilinmektedir (Krikelas, 1983). Bu anlamda ihtiyaçlar kavramsal, duygusal ve psikolojik çeşitlilikte olabilmektedir (Kuhlthau, 1991; T. D. Wilson, 1981, 1997). Bu ihtiyaçlar, oluştuğu ortamdan etkilenmektedirler (Krikelas, 1983). Spink (2010), bilgi arama davranışlarının tüm insanların sahip olduğu, doğuştan gelen ancak; kültürel, çevresel ve gelişimsel faktörlerden etkilenen içgüdüler tarafından yönlendirildiğini dile getirmektedir.

Uçak (1997a, s. 321) bu faktörleri üç grupta toplamaktadır:

1. Bilgi kaynağı ve bilgiye erişimle ilgili faktörler,
2. Bireyin içinde yaşadığı çevreyle ilgili faktörler,
3. Bireysel özellikler.

Bu grupta bilgi kaynağı ve erişimle ilgili olarak güvenilirlik ve erişilebilirlik kavramları öne çıkmaktadır. Bilgi arama davranışının temelinde ihtiyaç duyulan bilgiye

ulaşmak yer aldığından; söz konusu bilgiye ulaşamamak bu ihtiyacın karşılanamaması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan, ulaşılan bilgi kaynağının bireyin ihtiyacını giderebilmesi için güvenilir olması gerekmektedir. Bilgi kaynağının güvenilirliği ise güncelliği, kapsam ve kalitesi gibi ölçülebilir özellikleri yönünden durumuna bağlıdır (Uçak, 1997a).

İhtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak ve hangi kaynağın tercih edildiğini tespit etmek için yapılan kullanıcı çalışmalarında, bireylerin genellikle yüz-yüze iletişimi tercih ettikleri gözlemlenmiştir (Krikelas, 1983). Basılı ya da çevrim içi kaynaklara yönelindiğinde ise, kullanıcı tercihlerini kolay erişilebilirlik, güvenilirlik ve maliyet gibi unsurlar belirlemektedir. Kullanıcılar daha çok mevcut kaynaklar içerisinde en bilinen, en kolay biçimde ve en ucuz olarak erişebildikleri kaynakları kullanma eğilimi göstermektedirler (Uçak, 1997a).

Bilgi arama davranışını, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal, politik ve ekonomik yapısı da etkilemektedir. Bilgi kaynaklarına erişim için sunulan olanaklar, toplumun genel eğitim düzeyi, farklı türden kaynaklara yönelik uygulanan yasaklamalar, bilgi arama davranışını yönlendiren çevresel faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kişisel özellikler de bilgi arama davranışını belirleyen önemli bir faktördür. Bilgi ihtiyacı hisseden bireylerin kendilerine has özellikleri, bilgi arama davranışlarının farklı biçimde şekillenmesine yol açar. Bireyin yaşı, eğitim düzeyi, mesleği ve bilişsel özellikleri (merak düzeyi, öğrenme şekli, bilgi gereksinimi karşısındaki tutumu) gibi bireyden bireye farklılık gösteren değişkenlerin her biri bilgi arama davranışının belirgin bir biçimde oluşmasında etken olarak görülmektedir (Uçak, 1997b).

Yukarıda sayılan faktörlerle birlikte bilgi arama davranışını anlayabilmek için, ilgililik, kesinlik ve geri çağırma kavramlarını da açıklamak gerekmektedir (Falciani-White, 2012).

Bilgi biliminin temel kavramlarından birisi olan ilgililik, tanımlanması güç bir kavram olarak değerlendirilmiş ve bu nedenle de literatürde tartışılan bir konu olarak yer almıştır (Cooper ve Chen, 2001; Froehlich, 1994; Saracevic, 2007). İlgililik, bilişsel,

duygusal ve sosyo-kültürel faktörlerden etkilenen karmaşık, çok boyutlu, içeriğe göre anlam ifade eden ve dinamik bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Savolainen ve Kari, 2006). Bilgi arama yönünden ele alındığında ise ilgililik, elde edilen sonuçların arama için belirlenen kriterlere uygun olması olarak açıklanmaktadır (Berry ve Browne, 2005; Froehlich, 1994; Saracevic, 2007).

Bilgi arama sürecinde, herhangi bir arama sonucunun ilgililiğine arama sonuçları içerisinde bulunan kelimelerin sıklıkları, birbirlerine olan yakınlığı ve diğer türden kriterlerin esas alındığı algoritmalar uygulanarak karar verilebilse de, temelde, bunun öznel bir kavram olduğu ve sonuçların aranan bilgi ile ne kadar ilgili olduğuna bireyin karar verdiği bilinmektedir (Clarke, Cormack ve Tudhope, 2000; Lu, Kim ve Wilbur, 2009; Saracevic, 2007). Bu durum, literatürde arama sonuçlarının değerlendirilmesinde “ilgililik kararı” ya da “kullanıcı kriterleri” olarak tanımlanmaktadır (Froehlich, 1994; Schamber, Eisenberg ve Nilan, 1990). Bireyin bilgi arama sürecine dışarıdan bir etki sahibi olan “ilgililik kararı” ya da “kullanıcı kriterleri” de, bu sürecin ne şekilde ele alınacağını ve yürütüleceğini belirleyen bir takım faktörlerden etkilenmektedir. Savolainen (2006) bunları “içeriksel faktörler” veya “göstergeler” olarak tanımlamaktadır. Zaman ve elverişlilik iki önemli içeriksel faktör olarak gösterilmektedir.

Kesinlik ise, elde edilen arama sonuçlarının bilgi arayan kişinin ihtiyacını karşılama oranı olarak tanımlanırken; geri çağırma belirli bir arama kriteri sonucunda elde edilen olası tüm ilgili sonuçların oranını ifade etmektedir (Berry ve Browne, 2005; Schamber, 1994).

Savolainen (2006), zamanın bilgi aramayı üç farklı biçimde etkilediğini dile getirmiştir. İlk olarak, zaman bilgi arama sürecinin bir parçası olarak fonksiyon göstermektedir. Böylece zaman, doğal olarak bilgi arama sürecinin ve bununla bağlantılı davranışların bir parçası olmaktadır. İkinci olarak zaman, bilgi kaynağına ulaşımı etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak zaman, tek başına bilgi arayışı sürecinde değişikliklere neden olmakta, yani zamansal kısıtlamalar, kaynağın değerlendirme sıralamasını değiştirebilmektedir ve böylelikle zaman, bilgi arayışının

yönlendirilmesinde etkin rol oynamaktadır. Zaman sorunu, bilgi arayışının ne zaman ve nasıl sona ereceğini etkilemektedir (Prabha, Connaway, Olszewski ve Jenkins, 2007).

Elverişlilik, bilgi arama işleminde bir diğer önemli etkiye sahip olan kavram olarak görünmektedir. Connaway, Dickey ve Radford (2011) elverişliliği bilgi kaynağı seçimi, tatminkârlık, kaynağa ulaşım kolaylığı ve bilgi arama işlemindeki zaman kısıtlamaları olarak tanımlamışlardır.

Bilgi arama davranışı, doğası gereği ilerlemeye açık bir kavram olarak ele alınmıştır. Bu durum, zamanla geliştiği anlamına gelmektedir (Kuhlthau, 1988a; Solomon, 2002). Yapılan çalışmaların çoğunda bilgi arama davranışları kullanıcıların akademik sıfatlarına göre (lisans öğrencileri, lisansüstü öğrenciler ve akademisyenler gibi) sınıflandırılmaktadır. Buna rağmen; kullanıcıları bilgi arama işlemlerindeki deneyimlerine göre sınıflandırmak (amatör, deneyimli ve uzman olarak) daha uygun olacaktır. Böylelikle, genellikle uzman araştırmacı olarak düşünülen akademisyenlerin, bilgi arama işleminde daha az gelişmiş yaklaşımda bulunmaları gibi, lisans öğrencilerinin de deneyimli araştırmacılar gibi bilgiye ulaşmakta iyi gelişmiş girişimlerde bulunmaları mümkün olmaktadır. Bu alanda amatör ve uzman araştırmacı arasındaki en önemli fark konu bilgisidir. Bunun, seçilen araştırma terimleri, araştırma stratejileri ve sonuçta da bilgi arama başarısında dikkate değer bir etki yarattığı görülmektedir (Hsieh-Yee, 1993; Vakkari, Pennanen ve Serola, 2003).

Ancak, bilgi arama davranışı hakkında yapılan çalışmalar çoğunlukla katılımcıların akademik sıfatlarına göre yapılan sınıflamalar üzerinden yürütülmüş ve bu çalışmalarda yukarıda sayılan ilgililik, zaman ve elverişlilik gibi kavramlar yönünden analizler yapılmıştır.

2.3. BİLGİ ARAMA MODELLERİ

Bilgi arama davranışı konusunda çok sayıda model geliştirilmiştir. Wilson (1999, s. 250) bilgi arama davranışlarını inceleyen çalışmasında model kavramını şu şekilde tanımlamıştır:

“Model, ele alınan problem ile alakalı bir çerçeve olarak tanımlanabilir ve zamanla teorik yaklaşımların arasındaki ilişkilerin bir ifadesi haline dönüşebilir.”

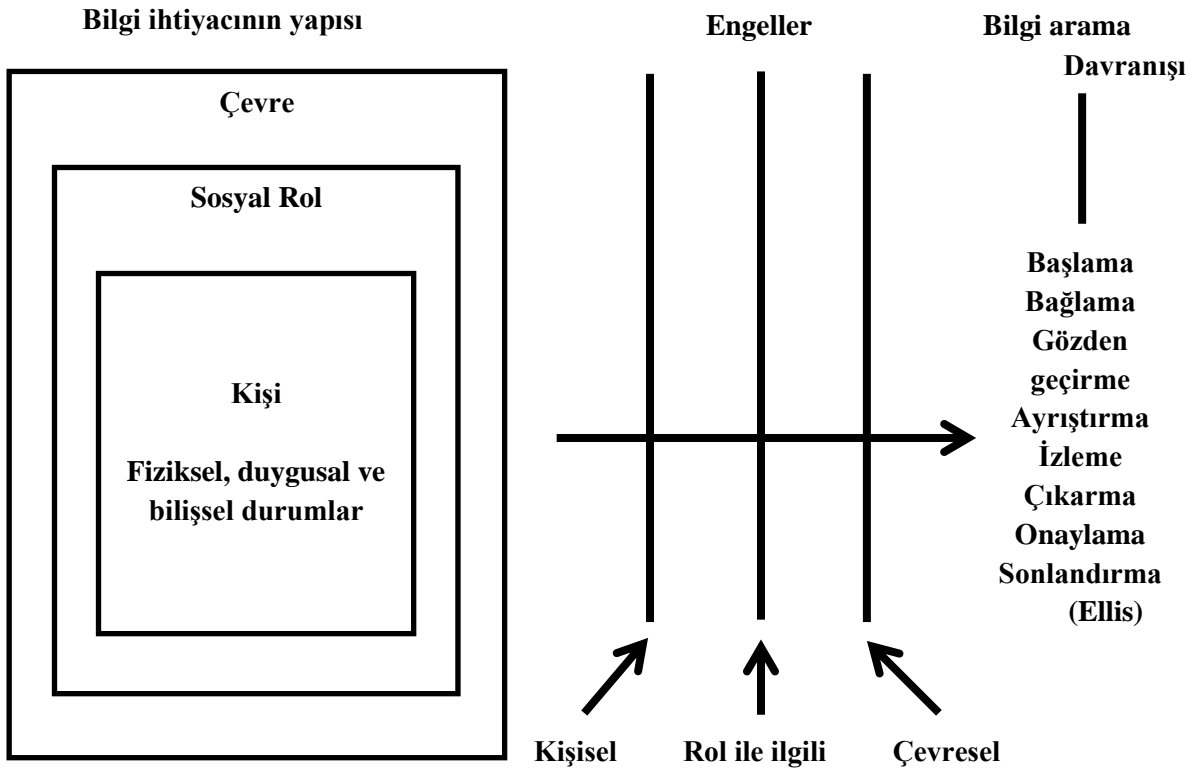
Wilson (1997)’a göre bu biçimde tanımlanan bir model şu üç unsuru barındırmalıdır (akt. Uçak, 1997a, s. 322):

1. Bilgi gereksinimi ve bunu oluşturan nedenler,
2. Algılanan ve gereksinimlere bireyin tepkisi ve bu tepkiyi etkileyen nedenler,
3. Tepkinin sonucunda oluşan davranışlar ve buna bağlı olarak ortaya çıkan işlemlerdir.

Bilgi arama davranışı hakkında pek çok model geliştirilmiştir; ancak burada literatürde en sık yer verilen Wilson (1981, 1997) ve Krikelas (1983)’ın modellerine yer verilecektir. Bu modelleri ve diğer bilgi arama davranışı modellerini inceleyen Saracevic yaptığı çalışmalarda, bilgi aramanın başarısında etkili olan faktörleri ele almıştır (Saracevic ve Kantor, 1988a, 1988b; Saracevic, Kantor, Chamis ve Trivison, 1997; 1987). Genel olarak belirlenen faktörler şu şekilde sıralanmaktadır: bilgi ihtiyacını ortaya çıkaran sorun, kullanıcının bilişsel durumu, amacı; sorunun yapısı ve türü; araştırmacının dil becerisi ve mantıksal yeteneği, öğrenme şekli ve araştırma deneyimi; araştırma için sorunun analizi, araştırma prosedürleri/detayları; elde edilen sonuçların dağılımı ve analizi (Falciani-White, 2012).

Literatürde bu faktörler arasında en çok kullanıcı çalışmaları yapılmış, bunların içinde de araştırmacı faktörünü ele alan çalışmalar öne çıkmıştır (Baro, Onyenania ve Osaheni, 2010; Borgman, 1986; Broadbent, 1986; Catalano, 2013; Chapman, 2007; Connaway ve Dickey, 2010; Ellis ve diğerleri, 2002; Fister, 1992; Korobili, Malliari ve Zapounidou, 2011; Liao, Finn ve Lu, 2007; Nazim, 2008; Shen, 2007; Tam, Cox ve Bussey, 2009; T. D. Wilson, 2006)

2.3.1. Wilson'un Bilgi Arama Modeli 1981

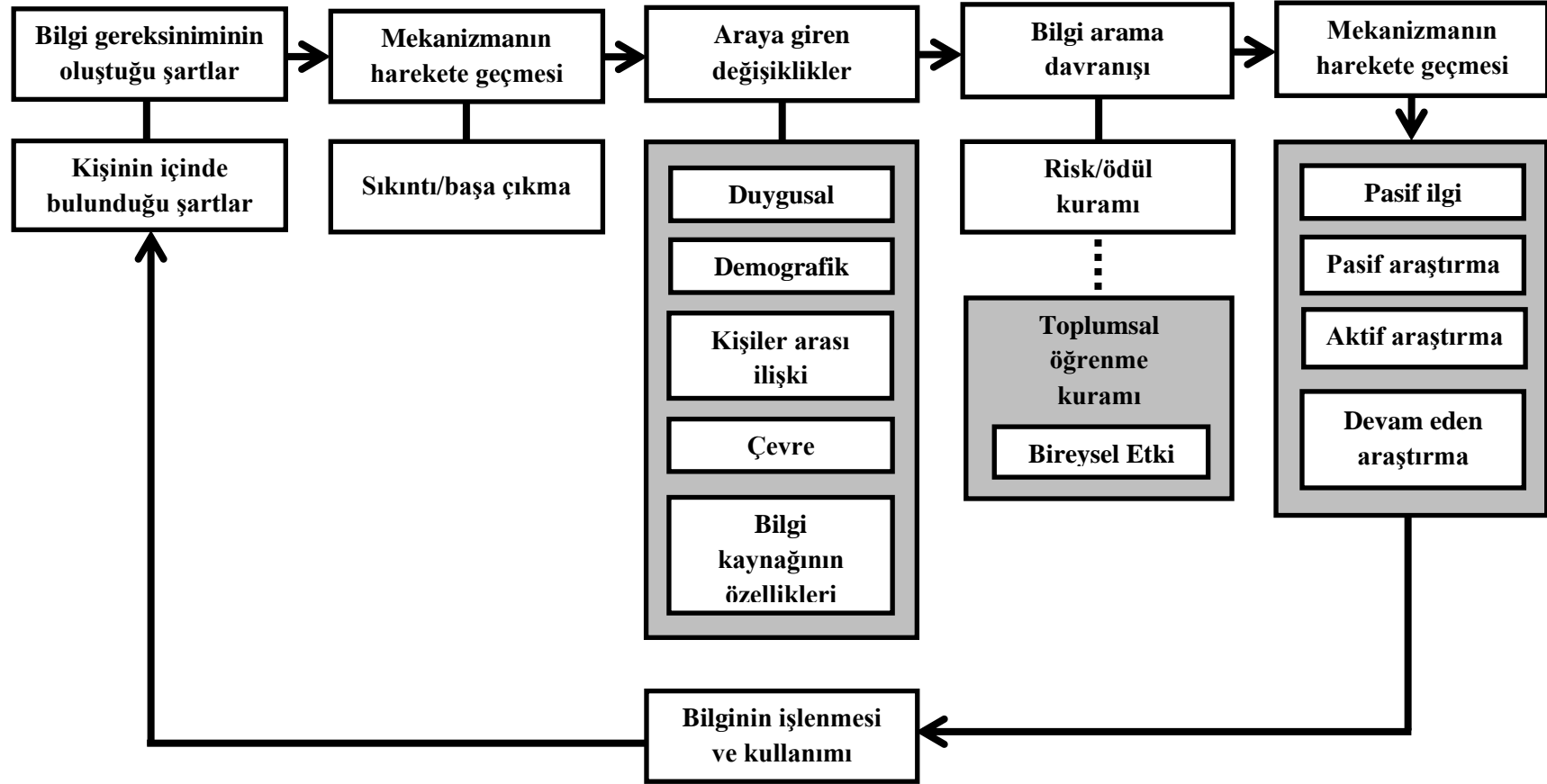

Şekil 1: Wilson'un ilk (1981) bilgi arama modeli (Wilson, 1999, s. 252)

Bu modelde Wilson bilgi arama ihtiyacının nasıl doğduğunu ve bu süreci etkileyen faktörleri ortaya koymuştur. Bu modelde, bilgi arama ihtiyacının, aynen temel insani ihtiyaçlarda olduğu gibi fizyolojik, duygusal ve bilişsel durumlara dayandığı görülmektedir. Bilgi ihtiyacı kişinin bireysel özelliklerinden kaynaklanabileceği gibi toplumsal konumundan ve çevresel nedenlerden de kaynaklanabilmektedir. Ortaya çıkan bilgi arama ihtiyacı, bireyi bilgi aramaya yönlendirdiği gibi; benzer nedenlerden ötürü de engelleyebilmektedir. Bu engellerin üstesinden gelinmesiyle, birey bilgi arayışına girmektedir (Case, 2007; Wilson, 1981, 1999). Wilson daha sonra bu modeli çeşitli yönlerden eksik bularak geliştirmiştir (Uçak, 1997a; Wilson, 1997, 1999).

2.3.2. Wilson'un Bilgi Arama Modeli 1996

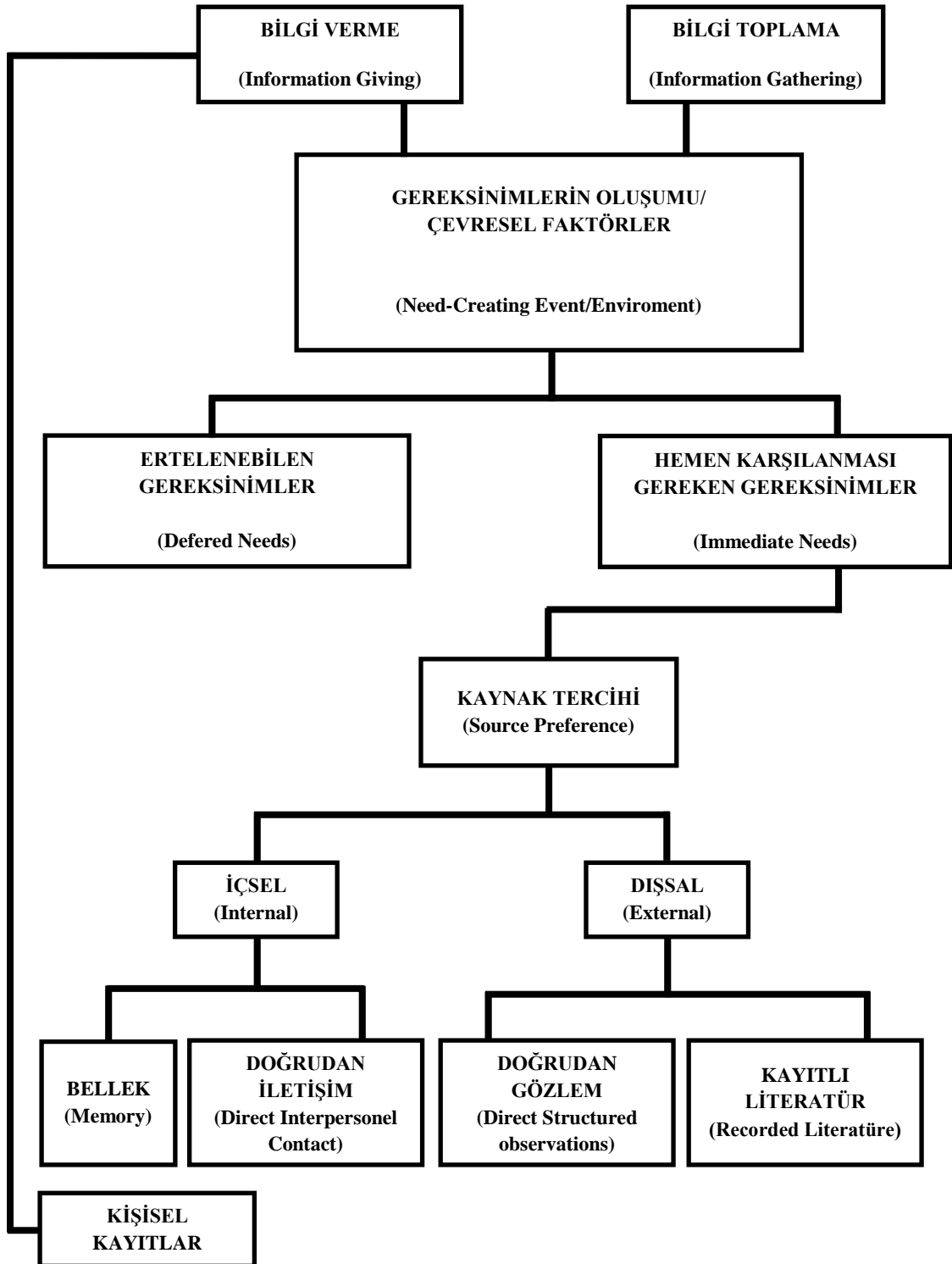
Şekil 2'de sunulan bu modelde kişisel faktörler bilgi ihtiyacının temelinde tutularak ve bilgi arama davranışına yönelmeyi engelleyen faktörler tanımlanarak 1981 modelinin ana yapısı korunmuştur. Ancak sürece “müdahale eden değişkenler” kavramı dahil edilerek sayılan faktörlerin yalnızca engelleyici değil aynı zamanda destekleyici rol üstlenebileceği ifade edilmiştir. Yine bilgi arama davranışının farklı biçimleri modele eklenerek “aktif arama” bu kavramın merkezine konmuştur. Son olarak, bilgi arama ihtiyacının ortaya çıkmasına rağmen, bazı durumlarda mekanizmanın harekete geçmeyerek bilgi arama davranışının neden ortaya çıkmadığını açıklayan kuramsal yaklaşımlar dahil edilmiştir. Bu haliyle model, 1981 modeline göre bireyin içinde bulunduğu koşulların ve diğer etkenlerin, bilgi arama davranışının ortaya çıkması üzerindeki etkisini daha kapsamlı bir biçimde ifade eder hale gelmiştir (Case, 2007; Uçak, 1997a; Wilson, 1999).

Şekil 2: Wilson'un ikinci (1996) modeli (Uçak, 1997a, s. 324)

2.3.3. Krikelas'ın Bilgi Arama Davranışı Modeli

Şekil 3'te sunulan Krikelas'ın modelinde bireyin sürecin başlangıcında ortaya koyacağı olası iki davranışı “bilgi toplama” ve “bilgi verme” bulunmaktadır. Bilgi toplama davranışı ertelenebilen/ertelenen bilgi ihtiyacının ortaya çıkması ve bu ihtiyacı doğuran olay ya da çevresel faktörlerin etkisi ile harekete geçen bir mekanizmayı ifade etmektedir. Bu mekanizmanın harekete geçmesi ile kişi ihtiyaç duyduğu bilgiyi toplamaya ilişkin dürtüyü bellekte ya da kişisel belgelerde daha sonra ihtiyaç durumunda geri çağırmak üzere saklamaktadır. “Bilgi verme” ise hemen karşılanması gereken bilgi ihtiyacının ortaya çıkması ile bu ihtiyacı doğuran olay ya da çevresel faktörlerin etkisi ile harekete geçen bir mekanizmayı ifade etmektedir. Bu mekanizmanın harekete geçmesi ile birey kaynak seçimine yönelerek içsel (kişinin kendisi) ya da dışsal (her hangi türden bir araçla iletişime geçilen) kaynaklardan uygun olanlarını tercih ederek ihtiyaç duyduğu bilgiyi araştırmaktadır (Case, 2007; Krikelas, 1983).

Şekil 3: Krikelas'ın bilgi arama davranışı modeli (Uçak, 1997a, s. 323).

Bu modelde bireyin bilgi arama davranışına yönelik olarak hangi mekanizmanın harekete geçeceği, ihtiyacı doğuran olay ya da çevresel faktörlerin kişisel özellikler çerçevesinde ne biçimde algılandığı ve bu algı doğrultusunda ihtiyacın acil ya da ertelenebilir olduğu yönündeki kararına bağlı olarak gerçekleştiği ileri sürülmektedir (Case, 2007; Uçak, 1997a).

2.4. DİJİTAL ORTAMDA BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI

Bilgi arama davranışı insanlık var olduğundan bu yana mevcuttur. Bu kavram hakkında sistemli akademik çalışmalar ise geçtiğimiz yüzyılın başlarına dayanmaktadır (Case, 2007). Bilgi arama davranışı internet üzerinden erişilebilen bilginin yaygınlaşmasıyla evrim geçirerek bugünkü şeklini almıştır (Ge, 2010). Bu tez çalışmasının kapsamı, web keşif araçları ile sınırlandırıldığı için bilgi arama davranışının tarihsel gelişimine ilişkin sunulacak literatür, bu sürecin internet üzerinden yürütüldüğü dönem ile sınırlanmıştır.

Bilgi teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin sunduğu yeni araçlardan, özellikle bilgisayar ve internet, hayatın her alanını etkilediği gibi kullanıcıların bilgi arama davranışlarını da etkilemiştir. İhtiyaç duyulan bilgiye ulaşmak için çevrim içi, yerel manyetik ya da optik veri tabanları sıkça kullanılır hale gelmiştir (Marchionini, 1995). Günümüzde bilgi arama sürecinde arama motorlarının kullanılması oldukça yaygındır (Biddix, Chung ve Park, 2011; De Rosa, 2005). Borgman (1986) söz konusu elektronik ortamda yapılacak olan araştırmalarda rol oynayan dört değişkeni dile getirmiştir:

1. Araştırmacı: Sistemle etkileşen kişi.
2. Sistemin kendisi: Katalog ya da veri tabanı.
3. Araştırma işlemi: Araştırmanın nasıl yapıldığı, araştırma terimleri, yapısı vd.
4. Araştırma sonuçları.

Literatür incelendiğinde, araştırmacının diğer bahsi geçen üç değişkenle olan etkileşim biçiminin bilgi arama araştırmalarının temelini oluşturduğu görülmektedir. Borgman (1986) elektronik bir ortamda tarama yaparken kullanılması gereken iki bilgiyi şu şekilde tanımlamaktadır: Mekanik ve kavramsal bilgi. Mekanik bilgi, araştırmanın kurgulanması, sistemin kullanımı ve araştırma terimlerinin seçimini kapsarken; kavramsal bilgi ise araştırmanın daraltılması ya da genişletilmesi, araştırmanın

potansiyel başlangıç noktası olarak belli veri tabanlarının seçimini içermektedir. Her iki bilgi türü de araştırmayı kolaylaştırıcı ya da zorlaştırıcı etkide bulunabilmektedir. Diğer taraftan Borgman (1986) kişiliğin, araştırma sıklığının ve deneyiminin “araştırmacı” değişkenine etki ettiğini ifade etmektedir. Bates (1989) ise basılı kaynaklara ilişkin bilgilerin ya da bu kaynakların bizzat çevrim içi ortama aktarılmasının; mevcut bilgi arama davranışının türü ve formatı ile bilgi arayıcının kaynaklarla etkileşiminin daha karmaşık hale geldiğini belirtmiştir.

2.4.1. Bilgi Yüklenmesi, Bilgiden Kaçınma, Bilgi Endişesi

Bawden ve Robinson (2009) bu karmaşık bilgi ortamlarıyla bağlantılı olarak bilgi yüklenmesi, bilgiden kaçınma, bilgi ve kütüphane endişesi gibi bir takım bulgulardan bahsetmiştir. Onlara göre günümüzde dijital ortamda sıklıkla rastlanılan en önemli sorun bilgi yüklenmesidir. Farklı disiplinlerdeki literatürler incelendiğinde, bilgi yüklenmesinin ilgili alanda çok fazla bilginin mevcut olması ve kullanıcının bunlar arasından kendisine en uygun olanı seçmekte yaşadığı zorluk olduğu sayılmaktadır (Bawden ve Robinson, 2009; Edmunds ve Morris, 2000; Nazim, 2008; Savolainen, 2006, 2007). Bilgi yüklenmesi yeni bir konu değildir. 1990’lı yıllarda internetin ve sonrasında web’in gelişimiyle ortaya çıkan yaygın bir problem olduğu bilinmektedir.

Bilgi yüklenmesi problemi ile başa çıkma amacıyla yapılan çalışmalarda öne sürülen sonuçlardan birisi, araştırmacıların elde ettikleri sonuçların onları tatmin etmesi ile bilgi arama davranışlarını sonlandırdıklarıdır (Falciani-White, 2012). Bilgi tatmini, konu üzerinde tüm mevcut bilgiyi incelemeye çalışmak yerine, kullanıcının bilgi ihtiyacını karşılayacak bilgi düzeyine ulaştığına karar vermesi ile oluşur (Agosto, 2002; Bawden ve Robinson, 2009; Prabha ve diğerleri, 2007; Warwick ve diğerleri, 2009; Zach, 2005). Agosto (2002) yaptığı çalışmada azaltma ve sonlandırma davranışlarını tanımlayarak “yeterince iyi” genel kavramını geniş bir tanımdan daha belirgin bir konuma getirmiştir. Azaltma, bilgi elde edilecek kaynakların daha küçük bir grup ile sınırlanması olarak tanımlanabilir. Sonlandırma ise bilgi arama işleminin hangi durumlarda ve ne biçimde bitirildiğidir. Agosto (2002)’nin burada değindiği sonlandırma davranışı, Kraft ve Lee (1979)’nin tanımladığı “durma kuralları” ile benzerlikler taşımaktadır. Buna göre

doyum, bıkkınlık ve bu ikisinin kombinasyonu kişinin arama davranışını durdurmasının nedenleridir.

Bilgi yüklenmesi ile başa çıkmanın bir başka yolu da, anahtar kelimeler, konu ve gazete/dergi başlıklarının kullanılması gibi yöntemlerle kişiye otomatik bilgi sağlama imkânı yaratan otomatik bilgilendirme hizmetlerinin sağlanması olarak düşünülmektedir (Savolainen, 2007).

Bilgi endişesi ise, aşırı ya da kısıtlı bilgidir, kişinin çalıştığı ortamdaki anlama eksikliğinden ya da içerikle alakalı yaşadığı karmaşadan kaynaklanmaktadır (Bawden ve Robinson, 2009).

2.4.2. Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçlarında Bilgi Arama Davranışı

Bilginin bulunduğu ortam, kullanıcıların bilgi arama davranışlarını etkilemektedir. Geleneksel kütüphane hizmetleri ile sunulan kaynakların günümüzde çeşitlendiği ve elektronik ortamda sunulan kaynakların hızla çoğaldığı da bilinmektedir. Elektronik kaynaklar açısından düşünüldüğünde, bu kaynakların kütüphane katalogları ve web arama motorları ile taranabilme özelliği bulunmaktadır. Knight ve Spink (2008) web arama motorlarının geleneksel kütüphane sorgulamalarından ayrıldığı altı unsur tespit etmiştir:

1. Açık mimari altyapısı ile içeriğin doğruluğu ve kalite standartları gözetilmeksizin yapılan indeksleme,
2. Açık sınıflandırma ve meta-etiketleme sistemi ile arama motorlarının web sayfalarını düzgün olarak indeksleyememe,
3. Taramalarda bağlantı içeren kelimelerin (hypertext) sıklıkla kullanılması nedeniyle, aşırı sorgulama durumunun oluşması,
4. Dinamik/akıcı içerik yapısı ile verilen web sitesindeki klasörler içinde sayfaların taşınması ve sıkça 404 hatalarının görülmesi, bilinen URL'lerdeki sayfaların artık olmaması,
5. Arama motorunun sadece ilgili tarihte verilmiş olan zamandaki internetin bir yansımasını olarak sonucu sunması, çevrim dışı sunucular veya geçici olarak hizmet dışı olan ağların, arama motorlarında indekslenememesi,
6. İnternet arama motorlarının sunduğu sonuçların, internetin bütün hacmi olarak algılanması; web'de bulunan kaynakların %30'undan daha azına tekabül etmesidir (Knight ve Spink, 2008, s. 224).

Web ortamında yapılan sorgulamalara yönelik çalışmalar, web sorgulamalarının genellikle kısa, çok az sorgu düzenlemesi içeren, ileri sorgulama teknolojilerinin nadiren kullanıldığı, basit yapılar üzerine kurulduğunu göstermektedir (Clarke ve diğerleri, 2000; Jansen ve Spink, 2006; Spink, Jansen ve Ozmultu, 2000; Spink ve diğerleri, 2001). Bir web sorgulaması, bilgi ihtiyacına cevap verebilmeye yönelik bir takım sözcük setinden, bir kelime ya da bazı alfa numerik kombinasyonlardan oluşur (Spink ve diğerleri, 2001). Web sorgulamalarında genellikle büyük ölçekte arama sonuçlarına ulaşılmasına rağmen kullanıcıların %29'undan azının ilk sayfadan sonrasına ve sadece üçte birinin ikinci sayfadan sonrasına baktıkları ortaya çıkmıştır (Jansen ve Spink, 2003, 2006; Spink ve diğerleri, 2001). Web ortamında bilgi arayanlar ortalama sekiz web sayfasını görüntülerler, fakat önemli bir çoğunluğun tek oturumda beş sayfadan fazlasına bakmadığı anlaşılmıştır (Jansen ve Spink, 2003; Spink ve diğerleri, 2001).

Elektronik ortamda araştırma yapan kullanıcılar üzerinde yürütülen kavramsal çalışmalarda, yaklaşımların doğrusal olan arama biçiminden, doğrusal olmayan biçime doğru değişim olduğunu göstermektedir (Cromley ve Azevedo, 2009; Kim, 2001; Yang, 2005). Foster (2006) doğrusal olmayan arama biçiminin insanların bilgi davranışlarının tüm aşamalarında kendisini açıkça gösterdiğini ve bunun ise dijital ortamlara has bir yenilik olmadığını dile getirmiştir. Buna ek olarak, bunun içerden değiştiğini düşünmektense, bilgi arama işleminde dış güç olarak rol alan sosyal medya ve basit bağlantıları ile bu dijital ortamın açıkça, bir başka teknolojik araç olduğunu düşünmek mümkündür (çevrim içi veri tabanları ve kataloglar, eposta, Google, RSS beslemeleri, bibliyografik yönetim araçları gibi). Bu araçların benimsenmesi, reddedilmesi ve kullanımı üzerine de bir takım çalışmalar yürütülmüştür (Buchanan, Johnson ve Goldberg, 2005; Ge, 2010; Jamali ve diğerleri, 2009; Niu ve diğerleri, 2010; Shen, 2007).

Öte yandan, yapılan bazı araştırmalar bağdaştırma ve tarama alışkanlıkları nedeniyle bilgi arama davranışlarında değişimin oldukça az olduğunu dile getirmektedir. İngiltere'de elektronik dergi kullanımı hakkında yapılan araştırmada (Jamali ve diğerleri, 2009) kullanıcıların bu ortamda bağdaştırma ve tarama davranışları sergilediklerini keşfetmiştir. Aynı araştırmacıların bir sonraki çalışmasında ise öğretim üyelerinin Google Scholar'daki "cited by" ve Web of Science'daki referans arama

özelliklerinin öneminin altını çizmiş ve her ikisinin de bağdaştırmayı hızlandığını belirtmişlerdir (Nicholas ve diğerleri, 2010).

Bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler toplumların eğitim, öğrenim ve araştırma alanlarında da önemli biçimde değişmesine yol açmış ve bu değişime ayak uydurmak kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Kütüphaneler de kullanıcıların evrimleşen bu bilgi arama davranışlarına doğal olarak uyum sağlamak durumunda kalmıştır. Çevrim içi katalogların kullanılmaya başlaması sonrasında devreye giren teknolojilerden biri olan web tabanlı kaynak keşif araçları, kullanıcıların değişen bilgi arama davranışlarına uyum sağlayabilmek amacıyla geliştirilen sorgulama araçlarıdır (Balaji Babu ve Krishnamurthy, 2013; Vaughan, 2011b).

İlk kez 2009 yılında ProQuest'e ait Serials Solutions'ın bir hizmeti olarak devreye giren "Summon" ile ticari kullanıma sunulan web tabanlı kaynak keşif araçlarının gelişimi ve uygulanmasının henüz yeni olması nedeniyle, bilgi aramaya yönelik ya da bu araçlarla ilgili yayınlanan literatür oldukça azdır (Stone, 2015; Way, 2010). Mevcut literatürün önemli bir kısmı, federe arama araçları ile ilgilidir. Fonksiyon ya da dizayn olarak aynı olmamalarına rağmen, federe arama ve keşif araçlarının her ikisi de eş zamanlı olarak meta-arama kavramı ve birden fazla kaynağı eş zamanlı olarak arayabilme özelliği üzerine kurulmuşlardır (Breeding, 2005). Bu bağlamda federe arama araçları web tabanlı kaynak keşif hizmetlerinin ilk denemeleri olarak görülebilir.

Vaughan (2011b)'a göre web tabanlı kaynak keşif araçları daha önceden düzenlenmiş ve indekslenmiş büyük hacimli veri tabanı içerisinden, basit ve kesintisiz bir arayüz ile kullanıcıya içerik, keşif, dağıtım ve esneklik sağlayan araçlardır. Web tabanlı kaynak keşif araçlarının ilk uygulamalarına örnek olarak , eXtensible Catalog, OCLC WorldCat Local, Serials Solutions Summon ve EBSCO Discovery Services gösterilebilir (Bowen, 2008; Shadle, 2009; Vaughan, 2011b). Bu araçlar, farklı veri tabanları, platformlar ve arayüzler üzerinden istenilen kaynaklara erişimi kolaylaştırmak için tasarlanmışlardır. Veriyi indeksleme ve düzenleme özellikleri, bu keşif araçlarını federe arama araçlarından ayıran en önemli farktır. Federe arama araçları sorgulamayı birden fazla veri tabanında eş zamanlı olarak gerçekleştirir, fakat sorgulama ve veri toplama işi yalnızca kullanıcı tarafından yapıldığında gerçekleşir. Verilerin önceden düzenlenmesi ve

indekslenmesi, kaynak keşif araçlarının sonuca daha hızlı ulaşmasını sağlar, çünkü veri zaten derlenmiştir (Falciani-White, 2012). Verilerin düzenleme ve indeksleme yoluyla derlenmesi, federe arama araçlarının sağlayamadığı sonuçların kullanıcının belirlediği kriterlere göre ilgililik sıralamasına sokulmasına imkân sağlar (Boyd ve diğerleri, 2006; Medeiros, 2009). Kullanıcıların pek çoğunun web sonuçlarında sadece ilk sayfayı inceleme ve sınırlı dokümana odaklanma eğilimleri olduğundan (Jansen ve Spink, 2003; Spink ve diğerleri, 2001) web tabanlı kaynak keşif araçlarının sağladığı ilgililik sıralaması oldukça önemlidir (Savolainen ve Kari, 2006).

Web tabanlı kaynak keşif araçları ayrıca, kriterlere göre arama yapma özelliği de içermektedir. Bu kriterler kullanıcıya elde edilen sonuçlar içindeki üstveriyle ilintili öneriler doğrultusunda aramalarını filtreleme/sınırlama imkânı sağlar. Kaynak türü, dili ve yayın tarihi gibi öğeler kriterlere örnek olarak verilebilir (Falciani-White, 2012). Olson ve diğerleri tarafından “yönlendirilmiş navigasyon” olarak adlandırılan bu özellik, kullanıcılara bir anahtar sözcük ile aramaya başlayıp ve daha sonra sorgulamalarını daha belirgin biçimde daraltmalarını mümkün kılmak yerine, onlara bilgi arama işleminin başlangıcında ne bulmak istediklerine ilişkin net biçimde tanımlanmış bir fikir sahibi olma gerekliliğini ortadan kaldırır (Schmetzke, Greifeneder ve Olson, 2007; Tunkelang, 2009).

Federe aramalardaki kullanıcı etkileşimi üzerine yapılan çalışmalar, kullanıcıların Google benzeri tek bir arayüzden arama yapmayı tercih ederken, istediği veri tabanlarını da seçerek aramaya dahil edebilme imkânını sevdiğini göstermiştir (Boyd ve diğerleri, 2006; Gibson ve diğerleri, 2009). Bununla birlikte hız, sonuçların konularına göre gruplandırılabilmesi ve kullanıcı dostu arayüz de kullanıcıların önem verdiği diğer özellikler olarak dile getirilmiştir (Boyd ve diğerleri, 2006; Gibson ve diğerleri, 2009; Way, 2010). Bu çalışmaların sonuçları bilgi arama davranışları üzerine yapılan daha kapsamlı araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Bunlara göre öğrenciler, bilgi arama sürecinin kolay olması gerektiğini, birçok veri tabanı arasından seçim yapmak durumunda kalmalarının kafalarını karıştırdığını, bilgi kaynakları konusundaki bilgilendirmelerin yetersiz ve kütüphane hizmetlerinin karmaşık yapıya sahip olduğunu dile getirmişlerdir (Biddix ve diğerleri, 2011; Connaway ve Dickey, 2010; Lee, 2008;

Mann, 1994; Twait, 2005). Niu (2010) benzer sıkıntıları, ancak farklı nedenlerle, akademisyenlerin de paylaştığını dile getirmiştir.

Üniversite öğrencilerinin web tabanlı kütüphane katalogları ile web arama motorlarını kullanımları ve bunlara yönelik algılarının incelendiği 2004 yılında yapılan bir çalışmada Fast ve Campell (2004), öğrencilerin kütüphane katalog yapısını takdir etmelerine rağmen bunu anlamadıklarını ve dağınık yapısına rağmen web üzerinden arama yapmayı tercih ettiklerini ortaya çıkarmışlardır. Buna ek olarak, öğrencilerin kütüphanede bulunan kataloglara güven duyduğunu fakat görece daha az güvenilir olan web aramalarından elde edecekleri dokümanları daha doğru değerlendireceklerine inandıkları anlaşılmıştır. En önemli bulgu ise, web aramasının görece olarak daha kolay olduğu kanısı ile kütüphane aramasına tercih edilmesidir. Kütüphane kataloglarının karmaşıklığını gördükten sonra öğrenciler arama motorlarında kendilerini daha güvende hissetmektedir. Web aramaları ayrıca daha hızlı ve kolay erişilebilir bir yol olarak görülmektedir.

Kuzey Carolina Devlet Üniversitesinde Endeca web tabanlı kaynak keşif aracı üzerine yapılan çalışmada web tabanlı keşif araçlarının geleneksel kataloglara göre daha ilgili sonuçlar sunduğunu ortaya çıkarmıştır (Antelman, Lynema ve Pace, 2006). Olson ve diğerlerinin Chicago Üniversitesindeki doktora öğrencileri üzerinde AquaBrowser isimli web tabanlı kaynak keşif aracına yönelik yaptığı çalışmada katılımcıların %75'inin arama kriteri ile ilgili sonuçlar elde ettiği gözlemlenmiştir (Schmetzke ve diğerleri, 2007). Diğer bir çalışmada ise yerel ve konsorsiyal kütüphane katalogları ve WorldCat Local karşılaştırılmış ve kullanıcıların WorldCat Local kullanırken eser adına göre kitap bulmakta daha fazla zorlandıkları ortaya çıkmıştır (Thomas ve Buck, 2010).

Web tabanlı kaynak keşif araçları farklı türden bilgi arayıcılarının ihtiyaçlarını karşılama potansiyeline sahiptir. Kuhlthau'nun yaptığı çalışmalar (1988a, 1988b, 2003) web tabanlı keşif araçlarının lisans öğrencilerine özellikle bilgi arama süreçlerinin başlangıcındaki keşif aşamasında fayda sağlamaktadır. Bu araçlar aynı zamanda akademisyenlerin bilgi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Akademisyenler birçok kaynağı eşzamanlı olarak araştırabilmelerine imkân sağlayan keşif araçlarına olan ilgilerini dile getirmişlerdir (Broadbent, 1986; Niu ve diğerleri, 2010). Başka bir çalışma ise,

akademisyenlerin bilgi arama sürecinde geniş kapsamlı sorgulama yapmaya imkân sağlayan Google ya da Google Scholar gibi araçları tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Nicholas ve diğerleri, 2010).

2.5. AKADEMİK ORTAMLARDA BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI

Yükseköğretim kurumlarında üç farklı grubun varlığı dikkat çekmektedir. Bunlar; lisans öğrencileri, lisansüstü öğrencileri ve öğretim elemanlarıdır. Bunlardan lisans öğrencilerinin akademik amaçlı bilgi arama davranışları son derece sınırlıdır. Yükseköğretim kurumlarındaki bilgi arama davranışı lisansüstü öğrenciler ve öğretim elemanları ile sınırlandırılmıştır.

2.5.1. Lisansüstü Öğrencilerinin Bilgi Arama Davranışları

Lisansüstü öğrencilerinin bilgi arama davranışlarını inceleyen araştırmalar, bu grubun birincil kaynaklara yönelim, kaynaklara ulaşmadaki rahatlık, projeye başlama ve yürütülen projeye odaklanma becerilerinde fakülte üyeleri ile benzer davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur (Barrett, 2005). Sergilenen davranışlar, bu grupta yer alan öğrencilerin tecrübelerine ve içinde buldukları şartlara göre değişiklik gösterebilmektedir (Fleming-May ve Yuro, 2009). Lisansüstü öğrenciler aynı zamanda kendilerini akademisyen olma yolunda eğitim gören bir grup olarak tanımlamaktadır (Barrett, 2005; Delgadillo ve Lynch, 1999; Fleming-May ve Yuro, 2009).

Korobili ve diğerlerinin lisansüstü öğrencilerin bilgi arama davranışlarını inceleyen çalışması, bu grubun algılanan beceri, araştırma deneyimi, bilgisayar-web tecrübesi ve elektronik kaynakları kullanma sıklığı gibi faktörlerden etkilendiğini ortaya koymuştur (Korobili ve diğerleri, 2011). Başka bir çalışma ise lisansüstü öğrencilerinin lisans öğrencilerine göre daha fazla kütüphaneye gittikleri ve akademik çalışmalarında hakemli makaleleri ve konferans sunumlarını kaynak olarak kullandıklarını ileri sürmektedir (Fleming-May ve Yuro, 2009).

Lisansüstü öğrenciler üzerine yapılan araştırmalarda, dünya genelinde bu öğrencilerin benzer özellik göstermesine karşın; ABD'deki öğrencilerin belirli farklılıklara sahip olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmalara göre ABD dışındakiler, içinekilere göre aradıkları bilgiyi daha çok kitaplardan bulma ve kütüphane kataloğu kullanma yönünde eğilim gösterirken; aynı zamanda bilgi arama sürecinin başında daha çok web arama motorlarından yararlandıklarını ortaya koymuştur (Fleming-May ve Yuro, 2009; Liao ve diğerleri, 2007).

Lisansüstü öğrenciler üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise Delgadillo ve Lynch (1999) yüksek lisans programında birinci, üçüncü ve dördüncü yılını tamamlayan öğrencileri araştırmış; üçüncü ve dördüncü yılı bitiren öğrencilerin, araştırma konusunda daha seçici olduklarını belirlemiştir. Sonuçta, lisansüstü programda daha uzun kalmanın, daha uzman bir bilgi araştırmacısı haline gelmede etkili olduğu kanısına varmışlardır (Delgadillo ve Lynch 1999).

Literatürdeki çalışmalar arasında, bulgular yönüyle farklılıklar da mevcuttur. Barrett (2005), Fleming-May ve Yuro (2009) tarafından yapılan araştırmalar, bu öğrencilerin birincil kaynakları tercih etmek, konferanslara katılmak ve bilgi almak için meslektaşlarıyla iletişim kurmak gibi üst düzey bilgi arama becerisi gerektiren davranışlar gösterebildiklerini ifade ederken; Korobili ve diğerleri (2011) söz konusu öğrencilerin düşük ile orta düzey arası bir bilgi arama becerisi sergilediklerini ileri sürmektedirler.

2.5.2. Öğretim Üyelerinin/Görevlilerinin Bilgi Arama Davranışları

Araştırmalarda yükseköğretim kurumlarında farklı unvanlar altında ders veren akademisyenler genel bir ifade ile fakülte üyeleri olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu çalışmalarda bazı fakülte üyeleri bilgi arama konusunda uzman olarak kabul edilmektedir. Kendi akademik disiplinlerinde uzman olan fakülte üyeleri, kendi alanlarındaki önemli yazarlara ve araştırma alanlarına aşina oldukları gibi; bu alanları doğru biçimde sunacak ifade kabiliyetine de sahiptirler. Belirtilen bu avantajların yanısıra fakülte üyeleri bilgi arama süreçlerine edindikleri temel deneyimlerini de

katmaktadırlar. Farklı alanlarda araştırmalar yaparak, bilgi ihtiyaçlarını giderecek davranış s¼relerini geliştirdikleri bilinmektedir (Falciani-White, 2012).

Sosyal bilimler alanında yapılan kapsamlı çalışmasında Ellis (1989) bilgi aramada altı davranış karakteristiği ortaya koymuştur: Başlama, bağdaştırma, g¼zden geçirme, ayrıştırma, izleme ve ıkarma. Başlama, bilgi aramanın ilk safhasındaki b¼t¼n aktivitelerdir (inceleme yapmak ve makaleleri okumak, k¼t¼phane katalog ve indekslerinde araştırma yapmak vs.). Bağdaştırma ise, referansları geriye (alışmalardaki alıntılanan kaynakları araştırmak) ya da ileriye doğru (alışmaya referans olan kaynakları araştırmak) izlemektir. G¼zden geçirme, çeşitli kaynaklar ¼zerinde yapılan yarı y¼nlendirilmiř araştırmaları kapsamaktadır. Ayrıştırma, eldeki kaynakların arasındaki farklılıkları tespit ederek; bu bilgiyi kaynakların proje için ne kadar uygun olduğunu tespit etmede kullanılmaktadır. İzleme, belirli kaynakları s¼rekli g¼zlemleyerek fak¼lte için alanlarındaki gelişmeleri takip etmek adına bir farkındalık oluşturma dır. Son olarak çıkarma ise, araştırma için gerekli olan kaynakların tespiti için fak¼lte ¼yesinin dergi, yayıncı katalogu gibi belirli t¼rden kaynakları sistematik olarak incelemesidir (Ellis, 1989).

Ellis'in modeli beşeri ve fen bilimleri alanında çalışanlar ¼zerinde uygulanmış ve ayrıca sosyal bilimler alanına da tatbik edilmiştir (Buchanan, Johnson ve Goldberg, 2005; Ellis, Cox ve Hall, 1993; Shen, 2007; Ge, 2010) Yapılan araştırmaların sonucunda her ¼ disiplinin farklı bilgi arama davranışları g¼stermesine rağmen, bahsi geçen modelin s¼z konusu ¼ gruba da uygulanabilir olduğu belirlenmiştir (Leckie, Pettigrew ve Sylvain, 1996; Whitmire, 2004). Bu nedenle Ellis'in modelinin t¼m deneyimli araştırmacıların sergiledikleri genel davranışları kapsayacak ¼lde geniş olduğu d¼ř¼n¼lmektedir.

Bu model daha sonra Meho ve Tibbo (2003) tarafından g¼ncellenmiřtir. Yeni modele g¼re fak¼lte ¼yelerinin bilgi arama davranışları başlama, bağdaştırma, g¼zden geçirme, ayrıştırma, izleme, çıkarma, erişim, ağ iletişimi, doğrulama ve bilgi y¼netimi gibi birbirleriyle bağlantılı d¼rt durum (arama, erişim, işleme ve sonlandırma) altında toplanan ve Ellis'in modelinde olduğu gibi tekrarlanan davranışlardan oluşmaktadır. Ellis'in modeline ilave edilen araştırma, erişim, ağ iletişimi, doğrulama ve bilgi

yönetimi gibi ek karakteristikler, mevcut teknolojik gelişmenin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

Daha sonra Ge (2010) tarafından yapılan çalışma ile Ellis'in modeline hazırlık, planlama karakteristiği ve bilgi yönetim karakteristikleri gibi unsurlar eklense de, bu çalışma öncelikli olarak gelişen elektronik bilgi kaynaklarının bilgi arama sürecine olan etkisini incelemiştir. Buna göre lisansüstü öğrencilerinin ve yardımcı doçent düzeyindeki fakülte üyelerinin, bilgi arama sürecinde daha yoğun biçimde elektronik kaynakları kullandıkları ortaya çıkmıştır.

2.6. KULLANICI EĞİLİMLERİ VE KÜTÜPHANELER

Akademik role dayalı kullanıcı çalışmaları, incelenen grupların bilgi arama davranışlarının ne şekilde değiştiğini ve bu değişim neticesinde, bilgi arama süreçlerine ilişkin beklentilerini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalar, kütüphanelerin hitap ettikleri kullanıcıların kullanım alışkanlıklarının ve beklentilerinin ne yönde evrildiğini tespit etmesi ile kendi işleyiş mekanizmalarını ve sundukları hizmetleri güncellemesi açısından son derece önemli bulunmaktadır.

De Rosa (2005)'nin yapmış olduğu araştırma, arama motorlarının, kullanıcıların %84'ü tarafından bilgi arama sürecinin başında tercih edildiğini ortaya çıkarmıştır. Bu tercihin sebepleri sorgulandığında, kullanıcılar hız, erişim ve kullanım kolaylığının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Liao ve diğerlerinin (2007) yürüttüğü kapsamlı çalışma, kullanıcıların önemli bir çoğunluğunun, bilgi arama sürecinin başındayken araştırmalarını fiziksel kütüphane kaynakları yerine, internet ve çevrim içi kütüphane kaynaklarını kullanarak yaptıklarını ortaya koymuştur. Bu kaynaklar arasında en çok tercih edilenler Google/Google Scholar gibi arama motorları ile kütüphane web sayfası üzerinden taranabilen kataloglar, veri tabanları ve elektronik dergiler olmuştur. Kütüphane kaynakları içinden aranılan bilgiye ulaşılması açısından en faydalı bulunan hizmetin elektronik dergilere erişim olduğu ifade edilmiştir. Kullanıcıların kaynak tercihini belirleyen en önemli faktörlerin; arama

sonuçlarının tanımlanan kriterlerle ilgililiği, zaman ve mekân açısından erişim kolaylığı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nazim (2008)'in yaptığı çalışmada ise kullanıcıların yaklaşık %88'inin çevrim içi kaynaklar arasında arama motorlarını kullanmayı tercih ettiği anlaşılmıştır. Tercih edilen bilgi kaynaklarına bakıldığında ise elektronik dergiler ve veri tabanlarının ilk iki sırayı aldığı görülmüştür. Bu kaynaklara erişimi etkileyen faktörler sorgulandığında ise, kullanıcılar sonuçların yavaş ve çok fazla sayıda görüntülenmesini en önemli sorunlar olarak dile getirmişlerdir.

Tam ve diğerlerinin (2009) yaptığı araştırmada, kullanıcıların %60'ından fazlasının çevrim içi kütüphane hizmetlerinin çok yönlü arama imkânı sağlaması; %30'undan fazlasının ise sonuçların belirlenen kriterlere göre ilgililik sıralaması yapılarak sunulması gerektiği yönündeki beklentileri ortaya konmuştur.

Ge (2010)'nin çalışmasında, kullanıcılardan araştırma yaparken tercih ettikleri bilgi kaynaklarını önem derecesine göre sıralamaları istenmiştir. Kullanıcılar sırasıyla internet, veri tabanları ve dijital dergilerin en önemli bilgi kaynakları olduğunu dile getirmiştir. Kullanıcıların önemli çoğunluğunun elektronik kaynakları tercih etmesindeki faktörler incelendiğinde ise, alandaki önemli pek çok referans kaynağına artık elektronik ortamda erişilebilmesi dile getirilmiştir. Ayrıca, bunun depolama açısından fiziksel ortama göre önemli bir avantaj sağladığı, bu kaynakların kullanımının ve erişimlerinin daha kolay olduğu; belirli disiplin ve başlık gibi sınırlamalarla çok yönlü aramaya imkân sağlaması, maliyet ve hız açısından son derece verimli olduğu belirtilmiştir.

Niu ve diğerlerinin (2010) Amerika'daki beş üniversitede yaptıkları araştırmada, kullanıcıların bilgi arama sürecinin başlangıcında Google/Google Scholar gibi basit ve tek sorgu alanı içeren bir arayüzü, kütüphane web sayfasına göre daha fazla kullanma eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır. Her ne kadar akademisyenlerin üçte ikisinden fazlası bilgi kaynakları hem dijital hem de basılı formatta okumayı tercih ettiklerini ifade etseler de, tercih edilen bilgi kaynakları sorgulandığında, bibliyografik veri

tabanları, tam metin elektronik kaynaklar ve internet arama motorları en yoğun tercih edilen araçlar olarak belirlenmiştir.

Daha güncel bir çalışmada (Land, 2014) ise kullanıcıların araştırmaya başlarken Google/Google Scholar gibi arama motorlarını ve elektronik veri tabanlarını tercih ederken; belirli bir kaynağa ulaşmada daha çok çevrim içi kütüphane kataloğunu kullandıkları ortaya çıkmıştır. Kullanıcıların elektronik kütüphane hizmetlerinde en önem verdikleri fonksiyonlar ise çok yönlü tarama imkânı ve belirli bir kaynağı tespit etme kolaylığı olarak dile getirilmiştir.

Connaway ve Dickey (2010) çeşitli kullanıcı çalışmalarının sonuçları üzerine hazırladıkları raporda, kullanıcıların bilgiye erişimde önemli olduğunu vurgulamalarına rağmen, kütüphanenin fiziksel anlamda daha çok ödevleri/çalışmaları yazmak üzere kullanıldığını belirtmişlerdir. Kullanıcılar elektronik kaynakların fiziksel kütüphane kaynaklarına göre daha hızlı ve kolay erişilebilir olmasının önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Bu bağlamda kütüphane hizmetlerinin hızlı, kolay erişilebilir, Google/Google Scholar gibi basit bir arayüzü olan, belirlenen kriterlere göre yapılan arama ile elde edilen sonuçlarda listelenen bilgi kaynaklarına sorunsuz erişim sağlayacak özellikte olması yönünde beklentilerini ifade ettiklerini belirtmişlerdir.

Türkiye’de bilgi sistemlerinin seçimi ve tasarımına yol göstermesi için akademisyenlerin bilgi arama davranışlarına ilişkin yapılan çalışmalar 1990’lı yılların sonlarına dayanmaktadır. Uçak (1997b) doktora tez çalışmasında, Hacettepe Üniversitesinin farklı fakültelerinde (mühendislik, fen-edebiyat, eğitim, iktisat ve güzel sanatlar) görev yapan fakülte üyelerinin bilgi arama davranışlarını incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre bütün disiplinlerin genel bilgi arama davranışı sürecinde tercih ettiği yöntem merkez kütüphanenin kullanılması olmuştur. Mühendislik ve fen bilimleri açısından elektronik ortam kullanımı ikinci en önemli tercih olurken; sosyal ve insani bilimlerde kişisel kayıtlar bu sırayı almıştır. Bilgi ararken önem verilen hususlar sorgulandığında doğruluk, erişilebilirlik ve güncellik tüm disiplinlerde ilk üç sırayı almıştır. O dönemde elektronik veri tabanlarının bilgi arama aracı olarak tercih edilme oranı fen, sosyal ve insani bilimler açısından %30’ların altında gerçekleşmiştir. Kütüphaneler ise çoğunlukla kitap ödünç almak ve süreli yayınları izlemek için

kullanılmaktadır. Araştırmanın en önemli görülen bulgusu, bilgi arama sürecinde karşılaşılan engellere ilişkin sonuçlardır. Buna göre bütün disiplinlerde akademisyenlerin önemli bir çoğunluğu (minimum %69,23 ile insani bilimler) aradıkları bilginin kütüphanede olmadığını dile getirmişlerdir. Bu bulgu kütüphanelerin o dönemde sundukları hizmetler açısından, akademisyenlerin bilgi arama süreçlerindeki beklentilerini karşılayamadığını ortaya koymuştur. O yıllarda gerek fiziksel gerekse elektronik imkânların yetersizliğinin bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir.

Zaman içerisinde gelişen bilgi teknolojilerinin yaygınlaşmaya başlaması, gerek bilgi arama davranışlarında gerekse de kütüphane hizmetlerinde etkilerini göstermeye başlamıştır. Bilgi teknolojilerinin gelişimiyle beraber, kütüphanelerin fazla sayıda elektronik kaynağa uygun fiyata erişebilme istekleri 2000 yılında ANKOS'un (Anadolu Üniversiteleri Konsorsiyumu) kurulmasına yol açmıştır. ANKOS'un kuruluş tarihi ile ilgili literatürde tutarsızlıklar mevcuttur. Çukadar ve diğerleri (2013)'nin çalışmasında 1999 yılında kurulduğu (s. 590) belirtilirken, Karasözen 2001 yılında kurulduğunu söylemektedir (Erdogan ve Karasözen, 2009, s. 377; Karasözen, 2008, s. 464). Diğer taraftan ANKOS'un resmi web sayfasında ("ANKOS-Genel Bilgi," t.y.) 2000 yılında çalışmaya başladığı belirtilmektedir. Bu çalışmada resmi web sitesindeki veri esas alınmıştır. Başlangıçta on iki üye ve üç veri tabanı aboneliği ile faaliyete başlayan ANKOS, bugün 155 üyeye ve 83 veri tabanı aboneliğine sahiptir ("ANKOS-Genel Bilgi," t.y.). Elektronik veri tabanlarına olan ilginin artması ve bu kaynakların yüksek maliyet giderleri Türkiye'de elektronik veri tabanlarına erişmek isteyen pek çok kütüphane için yegâne seçenek haline gelmiştir (Erdogan ve Karasözen, 2009). ANKOS yapılanmasında konsorsiyum yönetimi üye kurumlar adına hizmet sağlayıcılarla görüşerek veri tabanı abonelikleri için ciddi indirimler sağlamakta; ancak, her kurum lisans anlaşmasını kendi imzalamakta ve lisans bedelini kendi bütçe imkânlarıyla ödemektedir (Erdogan ve Karasözen, 2009; Taşkın, 2014).

Diğer taraftan ULAKBİM çatısı altında 2005 yılında kurulan EKUAL (Elektronik Kaynak Ulusal Lisansı) ise üniversiteler, harp okulları, polis akademisi, eğitim ve araştırma hastaneleri için "akademik bilgi üretimini etkinleştirmek, bilgi hizmetlerini ulusal ölçekte yaygınlaştırmak ve bilimsel bilgiye erişimde araştırmacılar arasında fırsat eşitliği yaratmak amacıyla" ("EKUAL | Hakkında," t.y.), bu kurumlar adına elektronik

veri tabanı abonelikleri için lisans anlaşmalarını yapıp ödemeyi de kendi (devlet) bütçesinden gerçekleştirmektedir (Taşkın, 2014; Yörü, 2012).

2006 yılında gelişen bilgi teknolojilerinin İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi mühendislik bilimlerinde görevli öğretim üyelerinin/görevlilerinin bilgi arama davranışlarına etkisi üzerine yapılan tez çalışmasında (Tanrıku, 2006) bilgi arama yollarından arama motoru ve kütüphane web sayfası kullanımını ilk iki tercihleri olarak gösterenlerinin oranının sırasıyla %58,3 ve %53,8 olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine tercih edilen kaynağın özelliği açısından ilk iki tercih dikkate alındığında katılımcıların %67'si bilginin elektronik ortamda bulunmasını tercih etmiştir. Bu bulgular her ne kadar mühendislik alanındaki akademisyenlerin durumunu yansıtsa da Uçak (1997b)'ın bulgularıyla kıyaslandığında gelişen bilgi teknolojilerinin akademisyenlerin bilgi arama davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve beklentilerinin çağdaş gelişmeler yönünde değiştiğini göstermektedir.

Tüm bu çalışmaların sonuçları düşünüldüğünde, günümüz kullanıcılarının Prensky (2001)'nin belirttiği dijital yerlilere ilişkin özellikleri taşıdıkları görülmektedir. Dijital yerliler, bilgi edinmek için öncelikli olarak basılı kaynakları tercih eden dijital göçmenlerin aksine; internet ve diğer çevrim içi teknolojileri kullanarak bilgiye hızlı erişme eğilimi göstermektedirler (Bilgiç, Duman ve Seferoğlu, 2011; Tonta, 2009).

Bu bağlamda kütüphanelerin, gelişen teknolojiler ile birlikte yeniliklere daha kolay ayak uyduran dijital yerlilerin beklentilerine cevap verecek biçimde hizmetlerini değiştirmesi ve geliştirmesi gerektiği görülmektedir (Tonta, 2009). 1990lı yıllardan itibaren zaman içerisinde uygulamaya geçen elektronik kütüphane hizmetleri arasında yakın zaman önce hayata geçirilen web tabanlı keşif araçlarının kütüphaneler ve hizmet sağlayıcıların ortak çabaları ile bu beklentilere cevap verecek biçimde tasarlanarak kullanıma sunulması son derece önemli bulunmaktadır.

3. BÖLÜM

WEB KEŞİF ARAÇLARI

3.1. TARİHSEL SÜREÇ

Kurulumundan itibaren ciddi anlamda değişim göstermeyen kütüphanelerin işleyişini daha etkin hale getirmek; yerel ve dış kaynaklara erişim kapasitesini artırabilmek gibi amaçlarla, yirminci yüzyılın başlarında, otomasyon çalışmaları başlatılmıştır (Borgman, 1997).

Bu alandaki ilk çabalar kütüphane kataloglarının mekanik sistemlerle otomasyonunun sağlanması yönünde olmuştur. Bu tür mekanik sistemlerde sıklıkla kullanılan delikli kartlar ilk kez 1936 yılında Texas Üniversitesi Kütüphanesi tarafından kullanılmaya başlamıştır (Kent ve Lancour, 1969). Benzer uygulamalar diğer üniversite kütüphaneleri tarafından 1960'lı yıllara kadar sürdürülmüştür. Bu tarihten günümüze kadar geçen kütüphane otomasyon süreçlerini dört dönem içinde incelemek mümkündür:

I. Otomasyon Dönemi, 1960 - 1980: Bilgisayarların gelişmesi ve kütüphane katalog hizmetlerinde yaygın olarak kullanılır hale gelmesi ile kütüphaneler arası paylaşımlı kataloglama uygulamalarının hayata geçirilmesi çalışmaları başlamıştır. Bu alanda atılan ilk adımlar OCLC (Ohio College Library Center) ve RLIN (Research Libraries Information Network) olmuştur (Saffady, 1989). Katalog paylaşımında ortaya çıkan en önemli sorun olan veri standardı sorununu aşmak üzere Amerikan Kongre Kütüphanesi'nin 1961'de projelendirdiği MARC (Machine-Readable Cataloging-) 1968'de kullanıma girmiş ve ulusal bir standart haline gelmiştir (Borgman, 1997; Tedd, 1987).

Ancak bu dönemde kütüphane katalogları herhangi bir bilgisayar ağına bağlı olmadığından; veri paylaşımı MARC formatına çevrilen verilerin manyetik bantlar üzerinden yapılmıştır (Saffady, 1989).

II. Otomasyon Dönemi, 1980 - 1990: Bu dönemde özellikle kişisel bilgisayarların geliştirilmesi ve yaygınlaşması ile kart katalogların elektronik ortama aktarılmasına başlanmıştır. Kullanıcıların kitaplarla ilgili bibliyografik bilgilere erişimlerinin sağlanması, elektronik indeks-abstrakt veri tabanlarının kullanılmaya başlanması, makalelerle ilgili özet bilgilerin elektronik ortamda sunulması amacıyla sadece yerel sistemler değil ticari sistemler de geliştirilmeye başlamıştır (Tedd, 1987). İlk örnekleri NOTIS, DOBIS/LIBIS olan bu ticari entegre kütüphane sistemleri 1990'lı yıllara kadar yaygın bir biçimde kullanılmıştır (Hayes, 2010). 1980'lerin sonlarına doğru internetin kullanıma girmesiyle çevrim içi kütüphane katalogları erişilebilir hale gelmiştir.

III. Otomasyon Dönemi, 1990 - 2008: İnternetin giderek yaygınlaşması, kütüphanecilik hizmetlerinde de yoğun biçimde kullanılmasına yol açmıştır. Her türden kütüphane kaynaklarının dijital ortamda internet üzerinden erişime sunulması sonucunda kütüphaneler bu koleksiyonlar için çok sayıda lisans anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Bu durumun maliyetleri arttırmasının etkisiyle, kütüphaneler arası konsorsiyumlar oluşturulmuştur (Borgman, 1997; Hayes, 2010).

İlk kuruldukları dönemde geleneksel anlamda materyal ve personel paylaşımı amacı ile kurulan konsorsiyumlar değişim göstererek, daha çok dijital ortamda sunulan bilgi kaynaklarının üyeler arasında paylaşımı üzerine yoğunlaşmışlardır. OCLC bu değişimin de öncüsü olmuştur. AULC (Arizona University Libraries Consortium-Arizona Üniversitesi Kütüphaneler Konsorsiyumu), CALICO (Cape Library Cooperative-Cape Kütüphane İşbirliği), CALIM (Consortium of Academic Libraries in Manchester-Manchester Akademik Kütüphaneler Konsorsiyumu), WRLC (Washington Research Library Consortium-Washington Araştırma Kütüphaneleri Konsorsiyumu) gibi pek çok konsorsiyum bu amaçla kurulmuştur (Wade, 1999).

IV. Otomasyon, Transformasyon Dönemi, 2008 sonrası: Bu dönem, fiziksel kaynakların yavaş yavaş önemini yitirdiği, bilgi erişimi ve paylaşımının internet ağı üzerinden yürütüldüğü, mekânsal ve coğrafi uzaklıkların önemini yitirdiği günümüzü, otomasyon düzeyini ifade etmektedir.

Yüksek hızlı internet erişiminin sağladığı imkânlar sayesinde çoklu ortam, video, film, resim, veri setleri gibi kaynakların web üzerinden erişebilir olması, metadata standartlarının gelişmesi, açık erişim ve kurumsal arşivlerin yaygınlaşması söz konusudur. Bu dönemde kütüphane tüm dünyaya açık ağ içinde hizmetlerini yürütür bir hale gelmiştir. Otomasyon tarihçesine bakıldığında, entegre kütüphane otomasyon sistemlerinin, yarım asırı aşan bir süre içinde, kütüphanelerin, yeni teknolojiye ayak uydurması sayesinde geliştikleri görülmektedir.

Günümüzde üniversite kütüphanelerinin bünyelerinde basılı ve elektronik formatta bilgi kaynakları bulunmaktadır. Yüzlerce farklı kaynaktan alınan veriler değişik arayüzlerde okuyucuların karşısına çıkmaktadır. Bu nedenle kütüphanelerin sahip oldukları içeriği etkin bir biçimde yönetmesi oldukça önemli görülmektedir.

Entegre kütüphane sisteminin bir parçası olarak geliştirilen OPAC'lar, yıllar içerisinde sabit kalıp keşif ve arama işlevlerini tam olarak yerine getirememiş; gelişme gösterip Amazon ve Google gibi popüler olamamışlardır. Hâlihazırda pek çok kütüphane tarafından kullanılan otomasyon sistemlerinin OPAC'ları güncel beklentileri karşılayacak düzeyde gelişmiş özellikleri sağlayamamışlardır.

Bugün, bazı kütüphanelerin OPAC'larına, ücretsiz veya ticari olarak satın alınan yamalar ile sınırlı sayıda fonksiyonel iyileştirmeler yapılabilmektedir. Ancak bu çözümlerle OPAC'ların dijital yerlilerin beklentilerini giderecek bir dönüşümü sağlamaktan uzak olduğu düşünülmektedir (Chickering ve Yang, 2014; S. Q. Yang ve Wagner, 2010). Bu nedenlerle özellikle 2008 sonrası dönemde ticari hizmet sağlayıcılar ve kütüphaneler, değişen kullanıcı beklentilerini karşılayabilmek adına OPAC'ları yeni nesil web tabanlı keşif araçlarına dönüştürme eğilimi göstermektedirler.

3.2. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI TANIM VE TEMEL ÖZELLİKLERİ

3.2.1. Tanım

Kütüphane teknolojileri üzerine yaptığı çalışmalarıyla tanınan Vaughan web tabanlı kaynak keşif hizmetini şöyle tanımlamaktadır:

“Web tabanlı kaynak keşif önceden derlenmiş ve indekslenmiş çok geniş türden içeriği, çabuk ve sorunsuz bir şekilde arama kapasitesine sahip bir hizmettir” (Vaughan, 2011b, s. 6)

Bu hizmeti sağlayan araçlar web tabanlı kaynak keşif araçları olarak bilinmektedir. Breeding (2014)’e göre web tabanlı kaynak keşif aracı ise;

“çok farklı türden yerel ve dış kaynakları sorunsuz bir biçimde arama imkânı veren ve bu aramanın sonuçlarını ilgililik sıralamasına sokulmuş biçimde sunabilen araçlardır” (Breeding, 2014, s.1).

Web tabanlı kaynak keşif araçları, genellikle kütüphanelerin koleksiyonunda yer alan elektronik kaynakları tek bir arayüz üzerinden taranabilir kılan yapılardır. Bunlar tıpkı Google gibi tüm kaynaklardan bilgiyi toplayarak, tam metin kaynaklar dahil arama yapma imkânı veren ve sunduğu sonuçlar üzerinden erişiminin olduğu kaynaklara doğrudan ulaşma imkânı veren sistemlerdir (Alderman, 2014).

Vaughan (2011b) bir web tabanlı kaynak keşif aracı hizmetinin dört unsurundan söz etmektedir:

1. İçerik: Bu hizmet yerel ve dış kaynaklarda barındırılan veri tabanlarından toplanan içeriği kapsamlı merkezi bir indekste toplamak sureti ile her türden içerikte arama ve sonuçların ilgililik sıralaması ile sunulmasına imkân sağlar.
2. Keşif: Bu hizmetlerin Google benzeri tek sorgu kutucuğu içeren bir yapısı vardır.
3. İletim: Bu hizmet yapılan arama sonuçlarını ilgililik sıralaması ile günümüz kullanıcılarının beklentileri doğrultusunda detaylandırma imkânı sağlar.
4. Esneklik: Bu hizmet gerek yerel gerekse de dış kaynaklarca barındırılan içeriği özgün formatlarından bağımsız olarak düzenleme imkânı sağlar. (Vaughan, 2011b, ss. 6-7)

Breeding (2010) anılan unsurları ve fonksiyonu nedeniyle web tabanlı kaynak keşif araçlarının kütüphane otomasyon sistemleri içerisinde son yıllarda meydana gelmiş en önemli gelişme olduğunu belirtmektedir.

3.2.2. Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçlarını Değerlendirme

Kriterleri ve Temel Özellikleri

Breeding (2005) özellikle Google Scholar'ın hayata geçmesi ve kullanıcılara sağladığı imkânları kullanarak günümüz kütüphanelerinin, değişen kullanıcı eğilimlerine cevap verecek teknolojileri hayata geçirmesi gerektiğini dile getirmiştir. Bu çalışmanın ardından geliştirilen web tabanlı kaynak keşif araçları pek çok kütüphanenin ilgisini çekmiştir. Ancak, kütüphaneler mevcut sistemlerinin üzerine/yerine web tabanlı kaynak keşif araçlarını getirmeden önce sağladıkları hizmetlere ilişkin bir takım kriterleri göz önünde bulundurmaktadırlar. Luther ve Kelly (2011)'ye göre başlıca kriterler şunlardır:

1. İçerik:

- İndekslenen içeriğin kapsamı ve derinliği.
- İndekste yer alan metadatanın zenginliği ve tutarlılığı.
- İçerik güncelleme sıklığı.
- Arzu edildiği takdirde yerel içeriğin dahil edilebilme kolaylığı.

2. Arama:

- Arayüzün basitliği.
- İlgililik durumuna göre sonuçların sıralanma prensibi ve sonuçların kalitesi.
- Arama ve ilgililik ayarlarının kişiselleştirilebilme olanağı.
- Arama sonuçları üzerinde navigasyona imkân verecek araçların varlığı (gruplama, çok boyutlu arama, vb.)
- Mevcut kurumsal erişim araçlarına dahil edebilme olanağı.
- Mobil erişim ve sosyal ağlar gibi yeni kullanım ortamlarını destekleme olanağı.

3. Uyum:

- Uygulamaya geçme kolaylığı.
- Mevcut yazılım ve içerik ile uyumu.
- Olası gelişmeler karşısında hizmet sağlayıcının öncelikleri sıralama ve ihtiyaçlara cevap verme yeteneği.
- Hizmet sağlayıcının bu alandaki bilinirliği ve önceki hizmetlerine göre kullanıcı desteği performansı.

4. Giderler:

- Kullanılmakta olan sistemlere eklenecek sistem olarak maliyeti.
- Mevcut araçların yerine gelme ve bu araçları sistemle uyumlu hale getirme maliyeti.
- Kütüphanenin amaç ve hedeflerine hizmet etme bağlamında maliyeti.

Luther ve Kelly (2011)'nin bu kriterleri, satın alma öncesinde yol gösterici olması amacıyla genel bir çerçeve için tespit edilmiştir. Benzer bir çalışmada ise Hoseth (2012) beş kriter önermektedir:

- “1) Amaç,
- 2) Maliyet,
- 3) Kapsam/içerik,
- 4) Kullanılabilirlik ve
- 5) Teknoloji” (Hoseth, 2012, s. 93).

Mevcut sistemlerin kapsamlı bir değerlendirmesine dayanan ilk çalışma Yang ve Wagner (2010) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma daha sonra 2014 yılında güncellenmiştir (Chickering ve Yang, 2014). Araştırmada o dönemde kullanımda olan hem ticari (11) hem de açık kaynak kodlu (3) web tabanlı kaynak keşif araçları incelenmiş ve değerlendirilme için aşağıdaki on altı kriter belirlenmiştir:

1. Tüm kütüphane bilgi kaynaklarına tek noktadan erişim
2. Modern arayüz
3. Geliştirilmiş içerik
4. Çok yönlü arama
5. Ana sayfada detaylı arama için link içeren, basit anahtar kelime arama arayüzü
6. Her sayfada basit anahtar kelime arama arayüzü
7. Sonuçların ilgililiğe göre sıralanması
8. Yazım hatası denetimi
9. Sunulan sonuçların önerilen ve diğer ilgili eserlere ilişkin bağlantı içermesi
10. Kullanıcının katkı yapmasına imkân vermesi
11. RSS (Çok Basit Besleme) desteği
12. Sosyal ağlarla entegrasyon kapasitesi
13. Sonuçlara doğrudan erişimi sağlayacak kalıcı link bağlantısı
14. Otomatik tamamlama
15. Mobil cihazlara uyum
16. Eserin diğer versiyonları için bibliyografik erişim fonksiyonu. (Chickering ve Yang, 2014, ss. 12-13)

Vaughan (2011a) ise bu değerlendirme kriterlerini kullanıcı beklentileri bağlamında ele alarak, web tabanlı keşif araçlarında olması gereken özellikleri kütüphane çalışanlarına sormuştur. Tespit ettiği yirmi bir kriter arasından katılımcıların “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” cevapları birlikte değerlendirildiğinde aşağıdaki özellikler öne çıkmaktadır:

- Basılı eserin uygunluk durumu
- Yayın tarihine göre sıralama kapasitesi
- Kütüphane isminin bulunduğu linkler

- Tam metin kaynaklara tek-tıkla erişim
- Konsorsiyum kaynaklarından talep edebilme imkânı
- Sayfalarda kütüphane logosu
- Kütüphane web arayüzü içerisine yerleştirebilme
- Tam metin erişilebilen kaynakların öncelikli sıralanabilmesi
- Sonuçlar arasından istenilen kaynaklardan çıktı alınabilmesi, e-posta olarak gönderilebilmesi ya da sonrası için kaydedilebilmesi
- Çok yönlü arama kapasitesi
- Multimedya içeriğini kaynak türüne göre sıralayabilme
- Yazar ismine göre sıralayabilme,
- Kütüphane tarafından düzenlenebilen arama algoritması,
- Kaydedilecek ya da sık kullanan olarak işaretlenecek kaynaklar için kullanıcı hesabı,
- Kitap kapağı görselleri
- Değiştirilebilir renk düzeni
- Google Books linki
- Kelime bulutu (Vaughan, 2011a, s. 12)

Bu alanda yapılan diğer bir çalışmada Deodato (2015), Luther ile Kelly ve Hoseth'in çalışmaları gibi satın alma öncesi yol gösterici kriterler sunmayı amaçlayarak daha kapsamlı kriterler ortaya koymuştur. Buna göre web tabanlı kaynak keşif aracının taşınması gereken özellikler şunlardır:

1. İçerik
  - 1.1. Kapsam
  - 1.2. Derinlik
  - 1.3. Güncellik
  - 1.4. Veri kalitesi
  - 1.5. Dil desteği
  - 1.6. Çok yönlü arama
  - 1.7. Açık erişimli eserlere erişim imkânı
2. Fonksiyon
  - 2.1. Akıllı arama (otomatik tamamlama, otomatik düzeltme)
  - 2.2. Gelişmiş arama
  - 2.3. Sonuçları daraltma
  - 2.4. Sonuçlar içerisinde belirlenen kriterlere göre gezinme
  - 2.5. Belirli bir kapsamda (bilim disiplini, kaynak türü, vs.) arama
  - 2.6. Görsel arama
  - 2.7. İlgililik sıralaması
  - 2.8. Sonuçlar içerisinde tekrarların ayıklanması
  - 2.9. Sonuçların farklı versiyonlarının en güncel versiyon altında gruplanması
  - 2.10. Sonuçların belirlenen kriterlere göre sıralanması
  - 2.11. Eserin uygunluk durumu
  - 2.12. OpenURL desteği
  - 2.13. Kaynağın orijinal formatına ve lokasyonuna doğrudan link
  - 2.14. Çıktı fonksiyonları (yazdırma, e-posta, SMS, alıntı, vs.)
  - 2.15. Kişiselleştirebilme
  - 2.16. Önerilen eserler
  - 2.17. Kullanıcı hesabı ve yönetimi

- 2.18. Misafir erişimi
- 2.19. Kurumsal üyelik desteği ile kullanıcıya özel ders kaynaklarına erişim
- 2.20. Kullanıcıya özel kaynakların formatı ve uygunluk durumları hakkında bilgi
- 2.21. Basılı eserlere ilişkin lokasyon bilgisi
- 2.22. Düzenlenebilir yardımcı araçlar (chat vb.)
- 2.23. Arama sonuçları bağlamında yeni ya da popüler eserlere ilişkin bilgilendirme
- 2.24. Belirlenen kriterlere göre RSS ya da e-posta bilgilendirmeleri
- 2.25. Kullanıcı katkısına imkân sağlama
- 2.26. Sosyal medya entegrasyonu
3. Kullanılabilirlik
  - 3.1. Dizayn
  - 3.2. Navigasyon
  - 3.3. Erişim
  - 3.4. Kullanıcı arayüzünün çoklu dil desteği
  - 3.5. Yardım
  - 3.6. Sonuçların farklı formatlarda (ön izleme, HTML ve PDF tam metin) görüntülenebilmesi
  - 3.7. Listelenen sonuçlarda farklı türden kaynakların algılanmasını kolaylaştıracak semboller
  - 3.8. Kalıcı linkler
4. Yönetim
  - 4.1. Maliyet
  - 4.2. Belirlenen süre içinde hayata geçirilebilme
  - 4.3. Mevcut kullanım durumu
  - 4.4. Kullanıcı desteği
  - 4.5. Yönetim araçları
  - 4.6. İstatistiksel raporlama
5. Teknoloji
  - 5.1. Kararlı yazılım altyapısı
  - 5.2. Kimlik doğrulama
  - 5.3. Tarayıcı desteği
  - 5.4. Mobil cihaz desteği
  - 5.5. Mevcut istemler içerisine yerleştirilebilme
  - 5.6. Diğer kütüphane sistemleri (ILL, proxy, vs.) ile entegrasyon
  - 5.7. Konsorsiyum desteği (Deodato, 2015, ss. 38-48)

Güncel teknolojik gelişmeler ve kullanıcı beklentileri doğrultusunda belirlenen bu kriterlerin oldukça kapsamlı olduğu görülmektedir. Literatürde belirtilen tüm bu kriterler gözönüne alındığında, web tabanlı kaynak keşif araçlarında bulunması gereken temel özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Arayüz kullanım kolaylığı: Kullanıcıların hizmete erişim sağladıkları web arayüzünün basit bir biçimde tasarlanmasıdır.

- İlgili sonuca göre sıralama: Yapılan sorgulama neticesinde elde edilen sonuçların, arama terimi ile ilgililik derecesine göre sıralanabilir olmasıdır.
- Sonuçların filtrelenebilmesi: Sorgulama neticesinde elde edilen sonuçların, kullanıcının belirlediği çeşitli kriterler (yayın türü, yayın yılı, yazar adı, vb.) doğrultusunda sınırlandırılabilmesidir.
- Arama ve ilgililik ayarlarının kişiselleştirilebilmesi: Yapılan sorgulamanın, ilgililik sıralamasının ve filtrelemelerin kullanıcının kendi profiline kayıt edilerek, sonraki sorgularda adım adım yeniden tanımlamaya gerek kalmadan kullanılabilmesidir.
- Mevcut yazılım ve içerikle uyum: Hizmete sokulacak web tabanlı kaynak keşif aracının kütüphanenin kullanmakta olduğu yazılım ve içerikle uyumlu çalışma özelliğinin olmasıdır.
- Uygulamaya geçme kolaylığı: Hizmete sokulacak web tabanlı kaynak keşif aracının kullanıma geçirilmesinin maliyet, tasarım ve iş yükü açısından makul derecede kolay olmasıdır.

3.3. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI UYGULAMA ÖRNEKLERİ

2009 yılından günümüze pek çok web tabanlı kaynak keşif aracı kullanıma girmiştir. Breeding (2014) ProQuest dışında üç büyük hizmet sağlayıcı daha bulunduğunu ifade etmiştir: OCLC, EBSCO ve Ex Libris.

Chickering ve Yang (2014) yaptıkları kapsamlı değerlendirme çalışmasında güncel ticari ve açık kaynak kodlu/ücretsiz web tabanlı kaynak keşif araçlarının listesini, kullanıldıkları kurumlar ile birlikte sunmuştur. Kapsam ve güncellik açısından web tabanlı kaynak keşif aracı uygulamaları hakkındaki en detaylı bilgiyi barındıran bu liste aşağıda aynen aktarılmıştır:

3.3.1. Ticari Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçları

- A. AquaBrowser (Serials Solutions)
1. Allen County Public Library <http://smartcat.acpl.lib.in.us/>
  2. Gallaudet University Library <http://discovery.wrlc.org/?skin=ga>
  3. Harvard University <http://lib.harvard.edu/>
  4. Norwood Young America Public Library <http://aquabrowser.carverlib.org/>
  5. SELCO Southeastern Libraries Cooperating
http://aquabrowser.selco.info/?c_profile=far
  6. University of Edinburgh (UK) <http://aquabrowser.lib.ed.ac.uk/>
- B. Axiell Arena (Axiell)
1. Doncaster Council Libraries (UK)
<http://library.doncaster.gov.uk/web/arena>
  2. Lerums bibliotek (Lerums library, Sweden)
<http://bibliotek.lerum.se/web/arena>
  3. London Libraries Consortium-Royal Kingston Library (UK)
<http://arena.yourlondonlibrary.net/web/kingston>
  4. Norddjurs (Denmark) <https://norddjursbib.dk/web/arena/>
  5. North East Lincolnshire Libraries (UK)
<http://library.nelincs.gov.uk/web/arena>
  6. Someron kaupunginkirjasto (Finland)
<http://somero.verkkokirjasto.fi/web/arena>
  7. Syddjurs (Denmark) <https://bibliotek.syddjurs.dk/web/arena1>
- C. BiblioCore (BiblioCommons)
1. Halton Hills Public Library <http://hhpl.bibliocommons.com/dashboard>
  2. New York public Library <http://nypl.bibliocommons.com/>
  3. Oakville Public Library <http://www.opl.on.ca/>
  4. Princeton Public Library <http://princetonlibrary.bibliocommons.com/>
  5. Seattle Public Library <http://seattle.bibliocommons.com/>
  6. West Perth (Australia) Public Library
<http://wppl.bibliocommons.com/dashboard>
  7. Whatcom County Library System <http://wcls.bibliocommons.com/>
- D. EBSCO Discovery Service/EDS (EBSCO)
1. Aston University (UK) <http://www1.aston.ac.uk/library/>
  2. Columbia College Chicago Library <http://www.lib.colum.edu/>
  3. Loyalist College <http://www.loyalistlibrary.com/>
  4. Massey University (New Zealand)
http://www.massey.ac.nz/massey/research/library/library_home.cfm
  5. Rider University <http://www.rider.edu/library>
  6. Santa Rosa Junior College <http://www.santarosa.edu/library/>
  7. St. Edward's University <http://library.stedwards.edu>
- E. Encore (Innovative Interfaces)
1. Adelphi University <http://libraries.adelphi.edu/>
  2. Athens State University Library <http://www.athens.edu/library/>
  3. California State University <http://coast.library.csulb.edu/>
  4. Deakin University (Australia) <http://www.deakin.edu.au/library/>
  5. Indiana State University
<http://timon.indstate.edu/iii/encore/home?lang=eng>
  6. Johnson And Wales University <http://library.uri.edu/>
  7. St. Lawrence University <http://www.stlawu.edu/library/>
- F. Endeca (Oracle)

1. John F. Kennedy Presidential Library and Museum
<http://www.jfklibrary.org/>
  2. North Caroline State University <http://www.lib.ncsu.edu/endeca/>
  3. Phoenix Public Library <http://www.phoenixpubliclibrary.org/>
  4. Triangle Research Libraries Network <http://search.trln.org/>
  5. University of Technology, Sydney (Australia) <http://www.lib.uts.edu.au/>
  6. University of North Carolina <http://search.lib.unc.edu/>
  7. University of Ottawa (Canada) Libraries
<http://www.biblio.uottawa.ca/html/index.jsp?lang=en>
- G. Enterprise (SirsiDynix)
1. Cerritos College <http://cert.ent.sirsi.net/client/cerritos>
  2. Maricopa County Community Colleges
<https://mcccd.ent.sirsi.net/client/default>
  3. Mountain State University/University of Charleston
<http://msul.ent.sirsi.net/client/default>
  4. University of Mary <http://cdak.ent.sirsi.net/client/uml>
  5. University of the Virgin Islands <http://uvi.ent.sirsi.net/client/default>
  6. Western Iowa Tech Community College
<http://wiowa2.ent.sirsi.net/client/default>
- H. Primo (Ex Libris)
1. Aberystwyth University (UK) <http://primo.aber.ac.uk/>
  2. Coventry University (UK) <http://locate.coventry.ac.uk/>
  3. Curtin University (Australia) <http://catalogue.curtin.edu.au/>
  4. Emory University <http://web.library.emory.edu/>
  5. New York University <http://library.nyu.edu/>
  6. University of Iowa <http://www.lib.uiowa.edu/>
  7. Vanderbilt University <http://www.library.vanderbilt.edu>
- I. Visualizer (VTLS)
1. Blinn College <http://www.blinn.edu/Library/index.htm>
  2. Edward Via Virginia College of Osteopathic Medicine
<http://vcom.vtls.com:1177/>
  3. George C. Marshall Foundation <http://gmarshall.vtls.com:6330/>
  4. Scugog Memorial Public Library <http://www.scugoglibrary.ca/>
- J. Summon (Serials Solutions)
1. Arizona State University <http://lib.asu.edu/>
  2. Dartmouth College <http://dartmouth.summon.serialssolutions.com/>
  3. Duke University <http://library.duke.edu/>
  4. Florida State University <http://www.lib.fsu.edu/>
  5. Liberty University <http://www.liberty.edu/index.cfm?PID=178>
  6. University of Sydney <http://www.library.usyd.edu.au/>
- K. Worldcat Local (OCLC)
1. Boise State University <http://library.boisestate.edu/>
  2. Bowie State University <http://www.bowiestate.edu/academics/library/>
  3. Eastern Washington University <http://www.ewu.edu/library.xml>
  4. Louisiana State University <http://lsulibraries.worldcat.org/>
  5. Saint John's University <http://www.csbsju.edu/Libraries.htm>
  6. Saint Xavier University <http://lib.sxu.edu/home>

3.3.2. Açık Kaynak Kodlu ve Ücretsiz Web Tabanlı Kaynak Keşif Araçları

- A. *Blacklight (the University of Virginia Library)*
1. Columbia University <http://academiccommons.columbia.edu/>
  2. Johns Hopkins University <https://catalyst.library.jhu.edu/>
  3. North Carolina University <http://historicalstate.lib.ncsu.edu>
  4. Northwestern University <http://findingaids.library.northwestern.edu/>
  5. Stanford University <http://www-sul.stanford.edu/>
  6. University of Hull (UK) <http://blacklight.hull.ac.uk/>
  7. University of Virginia <http://search.lib.virginia.edu/>
- B. *eXtensible Catalog/XC (eXtensible Catalog Organization/CARLI/University of Rochester)*
1. Demo <http://extensiblecatalog.org/xc/demo>
  2. eXtensible Catalog Library <http://xco-demo.carli.illinois.edu/dtmilestone3>
  3. Kyushu University (Japan) <http://catalog.lib.kyushu-u.ac.jp/en>
  4. Spanish General State Authority Libraries(Spain)<http://pcu.bage.es/>
  5. Thailand Cyber University/Asia Institute of Technology (Thailand)
<http://globe.thaicyperu.go.th/>
- C. *VuFind (Villanova University)*
1. Auburn University <http://www.lib.auburn.edu/>
  2. Carnegie Mellon University Libraries
<http://search.library.cmu.edu/vufind/Search/Advanced>
  3. Colorado State University <http://lib.colostate.edu/>
  4. Saint Olaf College <http://www.stolaf.edu/library/index.cfm>
  5. University of Michigan <http://mirlyn.lib.umich.edu>
  6. Western Michigan University <https://catalog.library.wmich.edu/vufind/>
  7. Yale University Library <http://yufind.library.yale.edu/yufind/> (Chickering ve Yang, 2014, ss. 9-11)

3.4. WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARINA İLİŞKİN KARŞILAŞTIRMALI ÇALIŞMALAR

Web tabanlı kaynak keşif araçlarının kullanımı henüz çok yeni olduğundan bu alana ait çalışma sayısının az olduğu anlaşılmıştır. Bu kısımda literatürde sınırlı sayıda bulunan araştırmaların sonuçlarına yer verilecektir.

Bhatnagar ve diğerlerinin (Bhatnagar ve diğerleri, 2010), çoğunluğu lisansüstü öğrenciler ve öğretim üyeleri/görevlileri oluşan 900 kişi üzerinde yapmış oldukları çalışmada, geleneksel arama araçları, Google Scholar ve Summon değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre web tabanlı kaynak keşif aracı (Summon) katılımcılar tarafından en çok önem verilen fonksiyonları yerine getirmede geleneksel arama araçları ve Google Scholar'a göre daha başarılı olmuştur. Katılımcıların en çok önem verdiği ilk beş fonksiyon aşağıda sıralanmıştır:

1. Arama yapılan konudaki önemli akademik dergilerin makalelerini bulabilmek
2. Sonuçlar içerisinde istenilen kaynağın tam metin formatına tek tıklama ile erişebilmek
3. Gelişmiş arama (yıl, yazar adı, başlık ve anahtar kelime ile) yapabilmek
4. Elde edilen sonuçların belirlenen kriterlere göre daraltılabilmesi
5. Aramayı sadece hakemli akademik dergileri araştırarak biçimde sınırlayabilmek (Bhatnagar ve diğerleri, 2010, s. 9)

Asher ve diğerlerinin (2013) farklı akademik disiplinlerden katılımcılar üzerinde yaptığı çalışmada, EBSCO-EDS, Summon, Google Scholar ve kütüphane kataloğu değerlendirilmiştir. Buna göre, arama kriterleri göz önüne alındığında ilgili sonuçların ilk sayfada gösterilmesi açısından en başarılı araç Summon olmuştur. Asher ve diğerleri elde edilen sonuçlar üzerine yaptığı değerlendirmede; tek arayüz üzerinden yapılan arama ile katılımcıların beklentilerini karşılayan, onların akademik disiplinlerine uygun veri tabanını seçme ve istenilen sonuçları bulana kadar aramayı tekrar etme durumunda kalmaktan kaynaklanan bilişsel yüklerini ortadan kaldıran bir imkân olduğunu dile getirmişlerdir.

Chickering ve Yang (2014) on bir ticari ve üç açık kaynak kodlu/ücretsiz web tabanlı kaynak keşif aracını değerlendirmişlerdir. Buna göre, web tabanlı kaynak keşif araçlarını değerlendirme kriterlerinde belirtilen 16 kriterden, WorldCat Local ve

Primo'nun 14, Axiell Arena'nın 13, EBSCO-EDS'nin 12 ve AquaBrowser-Encore-Endeca'nın 11'ini sağladığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlardan hareketle Primo ve WorldCat Local'ın günümüz kullanıcı beklentilerini karşılamada daha iyi performans gösterdiğini dile getirmişlerdir.

Yapılan diğer bir çalışmada (Djenno, Insua, Gregory ve Brantley, 2014) akademik kullanıcılar üzerinde Summon ve WorldCat Local'ın kullanılabilirliği değerlendirilmiştir. Buna göre katılımcıların %50'si Summon'ın daha kolay kullanıma sahip olduğunu belirtmiştir. Summon'ı kullanan katılımcıların %61'i çok yönlü arama yapmak için Summon arayüzünde bulunan filtrelerden faydalanmış ve bunların %83'ü istenilen kaynağa ulaşmayı başarmıştır. Ayrıca, katılımcıların önemli bir çoğunluğu arama kriterlerine göre daha ilgili sonuçlar getirdiğini ifade ederek; eğer bir web tabanlı kaynak keşif aracını seçmeleri gerekse Summon'ı tercih edeceklerini belirtmişlerdir.

3.5. TÜRKİYE'DE WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARAÇLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

2010'lu yıllara gelindiğinde kütüphanelerde elektronik kaynak sayısı ve kullanımı giderek artış göstermiştir. Bu alanda yapılan çalışmalarda akademisyenler başta olmak üzere, tüm kütüphane kullanıcılarına daha verimli hizmet sağlanması amacıyla, değişen kullanıcı beklentilerinin tespit edilmesi konusunun ağırlık kazandığı gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Ankara ve Hacettepe Üniversitesi çevrim içi kütüphane kataloglarına yönelik kullanıcı beklentilerini ortaya çıkarmak amacıyla Özel ve Çakmak (2011) tarafından yapılan çalışmada, istenilen bilgi kaynağına erişmek adına faydalı görülen özellikler sorgulandığında, sonuçların ilgililik sıralaması en çok tercih edilen özellik olmuştur. Öte yandan kütüphanelerde kullanılan OPAC'ların mevcut yapılarıyla, kullanıcıların değişen bilgi arama davranışlarına cevap vermekte yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Mevcut sistemlerin bu yetersizliği, söz konusu beklentileri karşılayabilecek olan web tabanlı kaynak keşif araçlarının kullanımını gündeme getirmiştir. Ancak bu alanda üniversite kütüphanelerinin bireysel kullanılabilirlik çalışmaları olsa da şimdiye kadar yayınlanmış yalnızca bir akademik çalışma bulunmaktadır.

Doğan ve Doğan (2013)'ın bu çalışmasına göre, araştırmaya katılan 74 eğitim kurumu içerisinde katılımcıların %85'i web tabanlı kaynak keşif araçlarından haberdar olduklarını belirtirken, kalan %15'i bu hizmet ile alakalı hiç bilgi sahibi olmadığını dile getirmiştir. Katılımcıların 39'u (%53) web tabanlı kaynak keşif aracı kullanmadığını, 19'u EBSCO-EDS, 15'i ise Summon kullandıklarını ifade etmiştir.

Web keşif araçlarına yönelik çalışmalar sayesinde, kullanıcıların değişen beklentilerinin tespit edileceği ve kütüphane hizmetlerinin bu doğrultuda güncelleneceği düşünülmektedir. Çünkü kütüphanelerin en önemli işlevi, kütüphane kaynaklarının kullanıcılar tarafından maksimum fayda ile kullanılması ve kaynaklardan sağlanan bilginin araştırmalara geri yansıtabilmesi için gerekli altyapı ve hizmeti sunmalarıdır.

4. BÖLÜM

BULGULAR ve DEĞERLENDİRME

4.1. BULGULAR

Bu kısımda, araştırma evreninde yer alan araştırmacılara ve üniversite kütüphanelerinin daire başkanlarına uygulanan anketlerden elde edilen verilere ilişkin bulgular ortaya konmaktadır.

4.2. ARAŞTIRMACILARIN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ BULGULAR

Model geliştirilecek olan web keşif platformunun yapısal ve fonksiyonel çerçevesinin kullanıcı beklentileri doğrultusunda oluşturulabilmesi adına belirlenen çalışma evrenini İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde görev yapan tam zamanlı akademisyenlerin (846) ve lisansüstü öğrencilerinin (1385) yer aldığı 2231 kişi oluşturmaktadır. Araştırma evreninin tespiti için İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Bilgi Teknolojileri Birimi'nden üniversitede görev yapan tam zamanlı akademisyenler ve lisansüstü öğrencilerin iletişim bilgilerinin detaylandırıldığı bir liste alınmıştır.

Anket, Google Forms üzerinden elektronik ortamda uygulanmıştır. Öğretim üyelerinin ve lisansüstü öğrencilerin e-posta adreslerine Google Forms erişim linki gönderilerek, bu linkin yönlendireceği web sayfası üzerindeki soruların cevaplanması istenmiştir. Araştırma evreninde yer alan tüm araştırmacılara anket e-posta aracılığı ile ulaştırıldığından, herhangi bir örneklem alınmamıştır. Bununla birlikte anket uygulanan araştırmacıların rastgele ya da tabakalama yöntemi ile seçilmesi halinde % 95 güven sınırı ve % 5 hata payı ile en az 328 araştırmacıya anket uygulanması gerektiği tespit edilmiştir. Elektronik ortamda kendilerine ulaştırılan anketi 363 araştırmacı yanıtlamış ve analiz bu veriler üzerinden yapılmıştır.

Anket kapsamında araştırmacıların “bilgi ihtiyacı”, “interneti kullanma özellikleri”, “kütüphaneyi kullanma özellikleri” ve “quick search = hızlı arama kullanımı” bağlamındaki davranış ve beklentilerini tespit etmek için 18 kapalı ve açık uçlu soru oluşturulmuş ve katılımcıların açık uçlu sorulara birden fazla yanıt vermesi istenmiştir. Açık uçlu sorularda katılımcılara sunulan seçeneklerin dışında kalan kavramları belirtebilmeleri için sorulara “diğer” seçeneği eklenmiştir. Anketteki her soruya yanıt verenlerin sayıları (sıklık) ve oranları (yüzde) tek tek belirtilerek değerlendirmeler bu doğrultuda yapılmıştır. Anket soruları EK-1’de sunulmuştur.

4.2.1. Araştırmacıların Bölümleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme

İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’nde görev yapan 2231 araştırmacının %16’sı anketi yanıtlamıştır. Araştırmacıların bölümleri açısından Tablo 1 incelendiğinde, Tarih Bölümü araştırmacılarının %7,4 oranla anketi yanıtlayanlar arasında en büyük katkıyı sağladığı; sonrasında ise Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü %5,8, Hukuk Fakültesi ve Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü’nün %5,5 oranında ankete katkı sağladığı görölmektedir. Anketi yanıtlayan araştırmacıların geldiği bölümler ele alındığında, anketi yanıtlayanların İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi’nde bulunan 47 lisans ve ön lisans programı arasından 43 farklı programı temsil ettiği görölmektedir. Bu durum araştırmacıların bilgi arama davranışlarını ve beklentilerini ölçme amacıyla hazırlanan bu ankete verilen yanıtların, farklı akademik birimlerin davranış ve beklentilerinin büyük ölçüde (%91.4) ankete yansıtıldığını ortaya koymaktadır.

Tablo 1: Katılımcıların Bölümleri

Bölümler	Sıklık	%
İKTİSADİ, İDARİ VE SOSYAL BİLİMLER FAKÜLTESİ	78	21,4
Tarih	27	7,4
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	19	5,2
İktisat	16	4,4
Uluslararası İlişkiler	9	2,5
Psikoloji	7	1,9
MÜHENDİSLİK FAKÜLTESİ	56	15,4
Elektrik ve Elektronik Mühendisliği	20	5,5
Bilgisayar Mühendisliği	17	4,7
Endüstri Mühendisliği	11	3,0
Makine Mühendisliği	8	2,2
GÜZEL SANATLAR, TASARIM VE MİMARLIK FAKÜLTESİ	44	11,6
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı	17	4,7
İletişim ve Tasarım	13	3,6
Grafik Tasarım	5	1,4
Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi	3	0,8
Mimarlık	3	0,8
Güzel Sanatlar	1	0,3
İNSANİ BİLİMLER VE EDEBİYAT FAKÜLTESİ	37	10,4
Türk Edebiyatı	21	5,8
Arkeoloji	8	2,2
Mütercim – Tercümanlık	2	0,6
İngiliz Dili ve Edebiyatı	2	0,6
Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	2	0,6
Felsefe	2	0,6
FEN FAKÜLTESİ	35	9,8
Kimya	10	2,8
Moleküler Biyoloji ve Genetik	9	2,5
Nano-Teknoloji	6	1,7
Fizik	5	1,4
Matematik	5	1,4
EGİTİM FAKÜLTESİ	33	9,2
Yabancı Dil İngilizce Öğretimi	17	4,7
Öğretmen Yetiştirme	12	3,3
Eğitim Yönetimi	2	0,6
Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	2	0,6
HUKUK FAKÜLTESİ	20	5,5
İŞLETME FAKÜLTESİ	15	4,1
MÜZİK VE SAHNE SANATLARI FAKÜLTESİ	6	1,7
Müzik	6	1,7
İNGİLİZ DİLİ MESLEK YÜKSEKOKULU	15	4,1
İngilizce Hazırlık	9	2,4
Akademik İngilizce Geliştirme	5	1,4
Uygulamalı İngilizce-Türkçe Çevirmenlik	1	0,3
UYGULAMALI YABANCI DİLLER YÜKSEKOKULU	6	1,7
Bankacılık ve Finans	3	0,8
Muhasebe Bilgi Sistemleri	3	0,8
BİLGİSAYAR TEKNOLOJİSİ VE BÜRO YÖNETİMİ M.Y.O.	6	1,7
İşletme Bilgi Yönetimi	4	1,1
İşletme Yönetimi	2	0,6
UYGULAMALI TEKNOLOJİ VE İŞLETMECİLİK Y.O.	5	1,4
Bilgisayar Teknolojisi ve Bilişim Sistemleri	4	1,1
Turizm ve Otel İşletmeciliği	1	0,3
TURİZM VE OTELCİLİK MESLEK YÜKSEKOKULU	1	0,3
Ağırlama Hizmetleri	1	0,3
BÖLÜMÜNÜ BELİRTMEYEN	8	2,2
Toplam	363	100,0

Not: Yüzde değerlerinde yuvarlama yapılmıştır.

4.2.2. Araştırmacıların Bilgi İhtiyacı İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme

Ankette araştırmacıların hangi amaçla bilgi ihtiyacı duyduklarını/araştırdıklarını sorgulayan soruya verilen yanıtların sıklık ve yüzde değerleri Tablo 2’de görölmektedir. Bilgi ihtiyacı duyma/arama en çok makale/kitap/bildiri hazırlama sürecinde (%76,9), sonrasında ise yeni bir alanda çalışmaya başlarken (%59,5) ortaya çıkmaktadır. Diğer yanıtları ise sırasıyla güncel kalabilmek için (%49), ders hazırlarken (%47,4), proje yürütürken (%32,5), danışmanlık yaparken (%11,6) ve diğer (%3,9) oluşturmaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyen katılımcıların cevapları incelendiğinde, araştırmacılar kendilerine sunulan seçenekler dışında en çok tez hazırlama sürecinde (%42,9) bilgiye ihtiyaç duyduklarını dile getirmişlerdir.

Katılımcıların bilgi ihtiyacının en yoğun olarak makale/kitap/bildiri hazırlarken ve yeni bir alanda çalışmaya başlarken ortaya çıkması, onların araştırmacı kimlikleri ile örtüşen doğal bir sonuç olarak görölmektedir. Katılımcıların bu iki hususu yoğun olarak tercih etmesi literatürde farklı akademik disiplinlerdeki bilim adamlarının bilgi arama ihtiyaçlarını inceleyen diğer çalışmalarda da en sık tercih edilen nedenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle araştırmacı kimliğine sahip kullanıcıların bilgi arama amaçlarının, zaman ve akademik disiplin açısından belirgin bir farklılık göstermeyip, benzeştiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Bilgi ihtiyacı

	n	%
Makale/Kitap/Bildiri hazırlarken	279	76,9
Yeni bir alanda çalışmaya başlarken	216	59,5
Güncel kalabilmek için	178	49,0
Ders hazırlarken	172	47,4
Proje yürütürken	118	32,5
Danışmanlık yaparken	42	11,6
Diğer	14	3,9

Bilgi ihtiyacı duyulması durumunda bu ihtiyacın karşılanması için başvurulan kaynakların sorgulandığı soruya verilen yanıtlar Tablo 3’de gösterilmiştir. Buna göre

araştırmacılar bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için çoğunlukla internete başvurmaktadır (%77,6). Bunu basılı kaynaklar (%47) ve daha önceden bilinen web sayfaları (%46,7) takip etmektedir.

Katılımcıların başvurduğu diğer kaynaklar ise sırasıyla meslektaşlarına/çalışma arkadaşlarına danışırım (%29,3), kütüphanenin “quick search = hızlı arama” alanını kullanırım (%28,5), kütüphanenin web sayfası aracılığı ile araştırmam (%22,9), kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım (%21), kişisel kayıtlarıma bakarım (%16,6), kütüphaneye giderim/kütüphaneciye danışırım (%6,6) ve diğer (%1,1) seçenekleridir.

Tablo 3: Başvuru kanalları

	n	%
İnternette ararım	281	77,6
Daha önceden kullandığım/bildiğim basılı kaynakları kullanırım	170	47,0
Daha önceden kullandığım/bildiğim web sayfalarını tararım	169	46,7
Meslektaşlarına/çalışma arkadaşlarına danışırım	106	29,3
Kütüphanenin “Quick Search = Hızlı Arama” alanını kullanırım	103	28,5
Kütüphanenin web sayfası aracılığıyla araştırmam	83	22,9
Kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım	76	21,0
Kişisel kayıtlarıma bakarım	60	16,6
Kütüphaneye giderim/kütüphaneciye danışırım	24	6,6
Diğer	4	1,1

Literatür çalışmasında da değinildiği gibi, özellikle 1990’lı yılların başlarından itibaren internetin sağladığı imkânların kullanımının genel anlamda gösterdiği artış bilimsel araştırmalar alanında da görülmüş ve akademisyen kullanıcıların internetin sağladığı imkânlardan faydalanma eğiliminde oldukları ortaya konmuştur. Yapılan bu çalışmalardan günümüze başta sosyal ağlar olmak üzere farklı iletişim teknolojilerinin, dolayısı ile de internet kullanımının, önemli ölçüde arttığı göz önüne alındığında, araştırmacıların en sık başvurdukları bilgi kaynağının internet olması beklenen bir sonuçtur. Günümüzde bilgi erişiminin önündeki fiziksel engelleri büyük ölçüde ortadan kaldıran mobil iletişim teknolojileri sayesinde, bilgi aramada internetin yoğun olarak kullanılmasının gelecekte de artarak devam edeceği düşünülmektedir.

Araştırmacıların en çok başvurduğu bilgi kaynaklarının sorgulandığı soruya verilen yanıtlar Tablo 4’de gösterilmiştir. Buna göre katılımcılar, en çok elektronik kitap ve dergileri (%85,7) kullandıklarını dile getirmişlerdir. Bunu %78 ile basılı kitap ve dergiler izlerken, elektronik referans kaynakları %46 ile en çok tercih edilen üçüncü bilgi kaynağı durumundadır.

Tablo 4: Kullanılan bilgi kaynakları

	n	%
Elektronik kitaplar/elektronik dergiler	311	85,7
Basılı kitaplar/basılı dergiler	283	78,0
Elektronik referans kaynakları (sözlük, ansiklopedi vb.)	167	46,0
Bibliyografik veritabanları (indeks ve abstraktlar)	148	40,8
Basılı referans kaynakları (sözlük, ansiklopedi vb.)	74	20,4
Standartlar	19	5,2
Patentler	8	2,2
Diğer	7	1,9
Sesli kitaplar/Multimedya kaynaklar	6	1,7
Önbasılar	5	1,4

Sonuçlar bir önceki tablonun sonuçları ile örtüşür biçimde, internet üzerinden erişim sağlanan kitap, dergi, referans kaynakları, abstraktlar ve indekslerin sıklıkla tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte basılı kitap, dergi ve referans kaynaklarının başvuru kaynağı olarak önemli ölçüde tercih edildiği görülmektedir. Bu bağlamda, araştırmacıların internete yönelik baskın bir başvuru eğilimi göstermelerine rağmen basılı eserlere başvurma eğilimlerini koruduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 5’de araştırmacıların eriştikleri bilginin özelliklerinden hangisine öncelik verdiklerini sorgulayan soruya verilen yanıtlar gösterilmiştir. Araştırmacılar en çok (%92,2) bilginin doğru/güvenilir olmasına önem vermektedir. Yine bilginin güncel olması (%62) ve ihtiyacı tam olarak karşılaması/isabetli olması da (%61,5) doğru/güvenilir olmasından sonra öncelik verilen özellikler olarak kendini göstermektedir. Sonrasında ise sırasıyla anlaşılır olması/düzeyinin uygun olması (%55,4) ve kapsamlı olması (%20,5) seçenekleri gelmektedir. Araştırmacılar tarafından en çok önem verilen ilk üç özelliğin araştırmacılar tarafından yürütülen bilimsel

çalışmaların niteliğini ve literatüre olan katkısını doğrudan etkileyen faktörler olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Bilginin özellikleri

	n	%
Bilginin doğru/güvenilir olması	333	92,2
Güncel olması	224	62,0
Bilgi ihtiyacını tam olarak karşılaması/isabetli olması	222	61,5
Anlaşılır olması/düzeyinin uygun olması	200	55,4
Kapsamlı olması	74	20,5

Araştırmacıların bilgi edinmek istedikleri başvuru kaynaklarının hangi özelliklerine önem verdiklerini sorgulayan soruya verilen yanıtlar Tablo 6'da sunulmuştur. Buna göre, araştırmacılar kaynak tercihinde en çok bunların kolay erişilebilir (%72,7) olmasına önem vermektedirler. Bununla birlikte erişilen bilginin güncel olması (%66,9) ve internet ortamında açık erişimli/ücretsiz olması da (%57,3) önem verilen özellikler olarak dile getirilmiştir. Sonrasında ise sırasıyla yayıncısının, editör ve yayın kurulunun güvenilir olması (%44,4), kütüphane web sayfasında bulunması/kütüphanenin abone olması (%30,3) seçenekleri gelmektedir.

Bu sonuçlara göre araştırmacılar, bilgi ihtiyaçlarını gidermek adına yönelecekleri başvuru kaynaklarını tercih ederken kaynağa kolay erişilebilmesi, sağladığı bilgilerin güncel olması ve söz konusu kaynağa erişimin ücretsiz olmasına büyük önem vermektedirler.

Tablo 6: Bilgi kaynaklarının özellikleri

	n	%
Kolay erişilebilir olması	264	72,7
Güncel olması	243	66,9
İnternet ortamında, açık erişimli/ücretsiz olması	208	57,3
Yayıncısının, editör ve yayın kurulunun güvenilir ve tanınmış olması	161	44,4
Kütüphane web sayfasında bulunması/kütüphanenin abone olması	110	30,3
Basılı olması	67	18,5
Diğer	2	0,6

Tablo 7: Bilimsel yayın hazırlama

	n	%
Elektronik ortamdaki indeks ve abstraktları (bibliyografik veritabanlarını) kullanırım	225	62,2
Arama motorlarını kullanırım (Google, Yahoo gibi)	210	58,0
Konuyla ilgili süreli yayınların kaynakçalarına bakarım	165	45,6
Tam metin/çevrimiçi veritabanlarını kullanırım	137	37,8
Kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım	126	34,8
Konuyu bilen kişilerden yardım isterim	73	20,2
Basılı indeks ve abstraktları kullanırım	71	19,6
Elektronik ortamdaki ön basıları (preprint/yayın öncesi versiyonlar) kullanırım	46	12,7
Kütüphaneciden benim için tarama yapmasını isterim	7	1,9
Diğer	5	1,4

Tablo 7’de ankete katılan araştırmacıların bilimsel yayın hazırlarken sergiledikleri davranışlara yönelik veriler sunulmaktadır. Buna göre araştırmacılar yayın sürecinde en sık elektronik ortamdaki indeks ve abstraktlar (%62,2), sonrasında Google ya da Yahoo gibi arama motorları üzerinden (%58) ve konu ile ilgili süreli yayınların kaynakçalarına bakarak (%45,6) ihtiyaç duydukları bilgileri araştırdıklarını dile getirmişlerdir. Sonrasında ise sırasıyla tam metin/elektronik veri tabanlarını kullanırım (%37,8), kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım (%34,8), konuyu bilen kişilerden yardım isterim (%20,2), basılı indeks ve abstraktları kullanırım (%19,6), elektronik ortamdaki ön basıları (preprint/yayın öncesi versiyonlar) kullanırım (%12,7) seçeneklerini tercih etmişlerdir.

Bu sonuçlara göre, araştırmacılar akademik faaliyetlerinin en önemli parçalarından birisini oluşturan bilimsel yayın hazırlama sürecinde bilgi ihtiyaçlarını gidermek için basılı eserler ya da kütüphanecilerden ziyade elektronik ortamdan erişim sağladıkları kaynaklara, özellikle de veri tabanları ve popüler arama motorlarına yönelmektedirler.

4.2.3. Araştırmacıların İnterneti Kullanma Özellikleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme

Anketin bu bölümünde, araştırmacıların interneti hangi amaçla kullandıkları da sorgulanmıştır. Tablo 8’de sunulan veriler araştırmacıların internetten yoğunlukla iletişim (%87,8) ve araştırma/yayın (%87,5) amacıyla yararlandıklarını göstermektedir.

Ders amaçlı (%57,1) ve eğlence amaçlı (%49,3) kullanım da yaygın kullanım amacı olarak kendini göstermektedir.

Tablo 8: İnternet kullanımı

	n	%
İletişim amaçlı (e-posta ve duyurular)	317	87,8
Araştırma/yayın yapma amaçlı	316	87,5
Ders amaçlı (ders notlarının sunumu, sınav sonuçlarının duyurulması vb.)	206	57,1
Eğlence amaçlı	178	49,3
Meslektaşlarla ortak çalışma amaçlı	49	13,6
Proje yürütme amaçlı	26	7,2
Diğer	6	1,7

Sonuçlar bir önceki tabloda sunulan yanıtlar ile örtüşen bir biçimde, internetin araştırmacıların akademik faaliyetlerinin önemli parçaları olan araştırma ve yayın hazırlama süreçlerinde yoğun biçimde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bunun ile birlikte, iletişim amaçlı kullanım az bir fark ile (%0,3) en belirgin kullanım sebebi olarak kendisini göstermektedir. Bu durum son yıllarda giderek artan biçimde internetin sosyal etkileşim aracı olarak kullanılmasının araştırmacı tercihlerine yansımalarının doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Gündelik hayatlarında interneti iletişim aracı olarak kullanan araştırmacılar bu eğilimi akademik çalışmalarında da sürdürmektedirler.

4.2.4. Araştırmacıların Kütüphaneyi Kullanma Özellikleri İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme

Tablo 9’da araştırmacıların elektronik ortamda kendilerine sunulan kütüphane hizmetlerinden hangisine önem verdiklerine ilişkin veriler sunulmaktadır. Katılımcılar, elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetleri arasında en çok (%71,3) istedikleri konularda yayın taraması yapmalarına imkân sağlanması özelliğinin olduğunu dile getirmişlerdir. Bununla birlikte ihtiyaç duydukları makalelere istek yapılmaya imkân sağlaması (%49,2) ve kendi çalışma alanlarındaki farklı veri tabanlarından haberdar etme (%47) gibi hizmetlerin sunulmasına da önem vermektedirler. Ayrıca ödünç alma/iade işlemlerinin takibi (%31,5), alanıyla ilgili gelişmelerin güncel olarak elektronik postama iletilmesi (%25,4), açık arşivler/ön bası arşivlerinden haberdar

edilmek (%22,4), güncel duyuru hizmetlerinden yararlanarak yeni yayınları takip edebilmek (%19,1), sorularına yanıt alabilmek (%13), ulusal ve uluslararası konferansları takip edebilmek (%9,4), kütüphaneci ile canlı mesajlaşmak (%3), sosyal medya araçlarını takip edebilmek (%2,5) ve yardım rehberleri/tanıtıcı videolar (%1,4) seçenekleri tercih edilmiştir.

Tablo 9: Elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetleri

	n	%
İstediğim konuda yayın taraması yapmak	258	71,3
Makale isteği yapıp, makaleye erişebilmek	178	49,2
Alanımla ilgili veritabanlarından haberdar edilmek	170	47,0
Ödünç alma/iade işlemlerinin takibi	114	31,5
Alanımla ilgili gelişmelerin güncel olarak elektronik postama iletilmesi	92	25,4
Açık arşivler/önbası arşivlerinden haberdar edilmek	81	22,4
Güncel duyuru hizmetlerinden yararlanarak yeni yayınları takip edebilmek	69	19,1
Sorularına yanıt alabilmek	47	13,0
Ulusal ve uluslararası konferansları takip edebilmek	34	9,4
Kütüphaneci ile canlı mesajlaşmak	11	3,0
Sosyal medya araçlarını takip edebilmek	9	2,5
Yardım rehberleri/tanıtıcı videolar	5	1,4

Bu sonuçlara göre araştırmacılar, bilimsel araştırma ya da yayın yapma amacıyla elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetlerine başvurduklarında söz konusu kaynakların kendi belirledikleri konular çerçevesinde araştırma yapabilmelerine ve buradan buldukları ilgili yayınlara istek yapıp erişebilmelerine imkân sağlamasına önem vermektedirler.

Tablo 10: Bilgiye erişim engelleri

	n	%
Bilgi arama ve/veya sağlamak için çok zaman harcıyorum	186	52,7
Bilgiye erişimde sorun yaşamıyorum	153	43,3
Bilginin doğruluğu ve güvenilirliğinden emin olamıyorum	126	35,7
Bilgi ihtiyacımı tanımlamada sıkıntı çekiyorum	86	24,4
Konumla ilgili veritabanlarını bilmiyorum	75	21,2
Bilgi erişim için gerekli işlemcileri (and, or, not) nasıl kullanmam gerektiğini bilmiyorum	65	18,4
Bilgiye hangi adreslerden nasıl erişebileceğimi bilmiyorum	62	17,6
Diğer	17	4,8

Tablo 10’da araştırmacıların elektronik kaynak kullanımında karşılaştığı sorunlar listelenmiştir. Buna göre araştırmacıların %43,3’ bir sorun yaşamadıklarını dile getirirken %52,7’si elektronik kaynak kullanımında en sık karşılaştıktıkları sorunun bilgi arama ve/veya sağlamak için çok zaman harcamak olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların %35,7’si ise eriştikleri bilginin doğruluğu ve güvenilirliğinden emin olmadıklarını, %24,4’ bilgi ihtiyaçlarını tanımlamada sıkıntı çektiğini dile getirmişlerdir. Sonrasında ise sırasıyla konuyla ilgili veri tabanlarını bilmiyorum (%21,2) seçenekleri tercih edilmiştir. Diğer seçeneği altında verilen yanıtlar incelendiğinde elektronik kaynakların sınırlı liste ve tarih kısıtlamaları (%35,3) en çok dile getirilen sorun olurken; sunulan hizmetlerin paralı olması da (%29,4) nemli bir sorun olarak belirtilmiştir.

Anketi yanıtlayan araştırmacıların en çok dile getirdiği iki sorunun bilgi kaynağı ve bilgiye erişimle ilgili sorunlar olduğu grlmektedir. Benzer bir eğilim diğer seçeneğini yanıtlayan araştırmacılar da grlmektedir. Kişisel zellikleri temsil eden ‘bilgi ihtiyacını tanımlamada sıkıntı çekmek’ ise nc sırada ifade edilen sorun olmuştur.

4.2.5. Araştırmacıların “Quick Search=Hızlı Arama” Kullanımı İle İlgili Bulgular ve Değerlendirme

Tablo 11’de araştırmacıların kütüphane kaynaklarında tarama yaparken hangi araçları tercih ettiklerine ilişkin yanıtları gösterilmektedir.

Tablo 11: Tarama araçları

	n	%
Hepsinde tarama yapıyorum	181	49,9
Google/Google Akademik üzerinde tarama yapıyorum	106	29,2
Sadece “Quick Search = Hızlı Arama” yı kullanarak tüm veritabanlarını aynı anda tarıyorum	52	14,3
Sadece tek veri tabanı üzerinde tarama yapıyorum	16	4,4
Cevap Yok	5	1,4
Diğer	3	0,8

Buna göre araştırmacıların %49,9’u tüm veri tabanları, quick search = hızlı arama ve Google/Google Akademik’i birlikte kullanarak tarama yaptıklarını dile getirirken,

%29,2'si sadece Google/Google Akademik üzerinde tarama yaptıklarını dile getirmişlerdir. Sadece quick search = hızlı arama kullanarak tüm veri tabanlarında tarama yapanlar ise katılımcıların %14,3'ü teşkil etmektedir.

Araştırmacıların yarısından fazlasının hem kurumlarının sağladığı imkânlarla erişebildikleri tüm veri tabanlarını, hem de Google/Google Akademik'i kullanarak tarama yapıyor olmaları sebebiyle teknolojinin sağladığı tüm imkânlardan faydalanma eğilimini gösterdikleri düşünülmektedir.

Kütüphanede sunulan quick search = hızlı arama hizmetinin araştırmacılar tarafından ne sıklıkla kullanıldığını sorgulayan soruya verilen yanıtlar Tablo 12'de listelenmiştir. Buna göre araştırmacıların %33,7'si ayda birkaç kez kullandığını belirtirken %30'u haftada birkaç kez bu hizmeti kullandığını, %14,6'sı yılda birkaç kez kullandığını dile getirmişlerdir. Katılımcıların %15,7'si ise bu hizmeti hiç kullanmadığını ifade etmiştir.

Tablo 12: Kütüphanenin “Quick Search = Hızlı Arama” kutucuğunda tarama sıklığı

	n	%
Ayda birkaç kez	122	33,7
Haftada birkaç kez	109	30,0
Hiç	57	15,7
Yılda birkaç kez	53	14,6
Her gün	19	5,2
Cevap Yok	3	0,8

Verilen yanıtlardan haftalık ve aylık kullanım birlikte dikkate alınır, araştırmacıların üçte ikisinin quick search = hızlı arama hizmetini aylık düzenli olarak kullandıkları anlaşılmaktadır. Kalan üçte birlik kesimin quick search = hızlı arama hizmetini ya çok nadir ya da hiç kullanmaması ise dikkate değer bir durumdur. Sonuçlar quick search = hızlı arama hizmetinin katılımcıların araştırma sürecinde kullanılması gereken bir kaynak olarak değerlendirildiğini göstermektedir.

Bu gruptaki diğer analizler quick search = hızlı arama hizmetini kullandığını belirten katılımcıların (n=306) yanıtları üzerinden yapılmıştır. Tablo 13'de kütüphane kaynakları aracılığı ile sunulan quick search = hızlı arama hizmetini kullananların bu kullanıma

ilişkin kendilerini nasıl değerlendirdiklerini sorgulayan soruya verilen yanıtlar listelenmiştir. Buna göre bu hizmeti kullananların %47,1'i kendisini kısmen başarılı bulurken %37,3'ü başarılı, %10,1'i çok başarılı bulmaktadır. Katılımcıların %4,5'i ise kendilerini başarısız bulduklarını dile getirmektedir.

Tablo 13: “Quick Search = Hızlı Arama” da taramada kendini değerlendirme

	n	%
Kısmen Başarılı	144	47,1
Başarılı	114	37,3
Çok Başarılı	31	10,1
Başarısız	14	4,5
Cevap Yok	3	1,0
Çok Başarısız	0	0

Tablo 14: “Quick Search = Hızlı Arama” üzerinden taramalardaki başarısızlık nedenleri

	n	%
Çok fazla sonuç geliyor, hepsine bakamıyorum	115	33,7
Sonuçları istediğim şekilde sıralayamıyorum	88	25,8
Konuya ait anahtar kelimeleri belirleyemiyorum	71	20,8
Sayfada yardım bulamıyorum	31	9,1
Hiç sonuç gelmiyor	20	5,9
Diğer	9	2,6
Tarama yapmayı bilmiyorum	7	2,1

Araştırmacıların quick search = hızlı arama hizmetini kullanırken başarısız olmalarının nedenlerini tespit etmeye yönelik veriler Tablo 14’de sunulmuştur. Buna göre en sık dile getirilen başarısızlık nedeni çok fazla sonuç gelmesi ve hepsine bakılamaması (%33,7) olmuştur.

Sonraki seçenekler ise sırasıyla sonuçları istediğim gibi sıralayamıyorum (%25,8), konuya ait anahtar kelimeleri belirleyemiyorum (%20,8), sayfada yardım bulamıyorum (%9,1), hiç sonuç gelmiyor (%5,9), diğer (%2,6) ve tarama yapmayı bilmiyorum (%2,1) şeklinde belirtilmiştir.

Sonuçlarda en yoğun olarak dile getirilen iki nedenin arama aracının yapısal özellikleri ile ilgili problemler olduğu anlaşılmaktadır. Sonrasında dile getirilen nedenlerin bir

kısmı yine arama aracının yapısal özellikleri ile ilgili iken, önemli kısmı kişisel sebeplere dayalı sorun olarak belirlenmiştir.

Kişisel sebepler dışında kalan, quick search = hızlı arama web tabanlı kaynak keşif aracının yapısal özelliklerine yönelik olumsuz nedenlerin katılımcılar tarafından yoğun biçimde dile getirildiği görülmüştür. Bu yapısal özelliklerin, araştırmacıların tarama eğilimleri üzerinde olumsuz yönde etki yarattığı düşünülmektedir

Tablo 15: “Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili görüşler

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Cevap Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Arayüzü sadedir	3	1,0	15	4,9	42	13,7	176	57,5	54	17,6	16	5,2
Kullanımı kolaydır	1	0,3	20	6,5	45	14,7	167	54,6	60	19,6	13	4,2
Sonuçlara hızla ulaşılır	3	1	11	3,6	32	10,5	164	53,6	79	25,8	17	5,6
Doğru/güvenilir bilgi verir	2	0,7	15	4,9	74	24,2	148	48,4	53	17,3	14	4,6
Fazla sayıda sonuç getirir	2	0,7	18	5,9	32	10,5	136	44,4	101	33,0	17	5,6
Sonuçların ilgililiği yüksektir	4	1,3	31	10,1	101	33,0	124	40,5	25	8,2	21	6,9
Tarama işlemcileri (and, or, not) kullanılabilir	6	2,0	25	8,2	103	33,7	117	38,2	38	12,4	17	5,6
Sonuçlar istenen şekilde sıralanır	6	2,0	39	12,7	95	31,0	117	38,2	24	7,8	25	8,2
Türkçe arayüz vardır	9	2,9	28	9,2	111	36,3	100	32,7	31	10,1	27	8,8
Yazım hatası/karakter sorunu olduğunda düzeltilmiş anahtar kelimeye göre tarama yapar	13	4,2	69	22,5	88	28,8	93	30,4	21	6,9	22	7,2
Sonuçlar istenen şekilde daraltılır	5	1,6	37	12,1	109	35,6	92	30,1	42	13,7	21	6,9
Sorgu cümlesi ile taranabilir	7	2,3	55	18,0	115	37,6	87	28,4	23	7,5	19	6,2
Kullanıcı profili oluşturulur	9	2,9	41	13,4	122	39,9	85	27,8	23	7,5	26	8,5
Makalelerin atıf bilgisine tek adımda erişilir	3	1,0	45	14,7	123	40,2	82	26,8	29	9,5	24	7,8
Tek adımda tam metin kaynaklara erişilir	8	2,6	76	24,8	100	32,7	77	25,2	21	6,9	24	7,8
Kaynak künye bilgileri tek adımda kaynakça programlarına aktarılır	2	0,7	43	14,1	136	44,4	71	23,2	28	9,2	26	8,5

Tablo 15’de araştırmacıların kütüphane kaynakları üzerinden sağlanan quick search = hızlı arama hizmeti hakkındaki görüşlerinin sorgulandığı soruya verdikleri yanıtlar listelenmiştir. Buna göre olumlu görüşü ortaya koyan “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” yanıtları birlikte değerlendirildiğinde; araştırmacıların bu hizmetin en çok sonuçlara hızlı ulaşım (%79,4), sade arayüz (%75,1) ve kullanım kolaylığı (%74,2) özelliklerine sahip olduğunu düşündüklerini göstermektedir.

Diğer yandan olumsuz görüşü ortaya koyan “katılmıyorum” ve “hiç katılmıyorum” yanıtları birlikte değerlendirildiğinde; katılımcılar, tek adımda tam metin kaynaklara erişilebilmesi (%27,4) ve yazım hatası/karakter sorunu olduğunda düzeltilmiş anahtar kelimeye göre tarama yapması (%26,7) alanlarında ise bekleneni veremediğini ifade etmektedir.

Ayrıca fazla sayıda sonuç vermesi (%77,4) her ne kadar katılıyorum kısmında dile getirilse de bu durumun Tablo 14’de ortaya konan görüşler kapsamında faydadan çok karışıklığa neden olduğu için olumsuz olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 16’da araştırmacıların Google/Google Akademik ve benzeri arama motorları ile quick search = hızlı arama hizmetini kullanımları açısından değerlendirmelerine yönelik veriler listelenmiştir. Buna göre araştırmacıların %42,2’si bir fark görmezken, %31,7’si daha zor olduğunu, %24,5’i ise daha kolay bulduklarını dile getirmişlerdir.

Tablo 16: Google/Google Akademik ve benzeri arama motorları ile “Quick Search = Hızlı Arama” kullanım kıyaslaması

	n	%
Aynı	129	42,2
Daha Zor	97	31,7
Daha Kolay	75	24,5
Cevap Yok	5	1,6

Araştırmacıların quick search = hızlı arama hizmeti hakkındaki genel kanaatlerinin sorgulandığı soruya verilen yanıtlara ait veriler Tablo 17’de gösterilmiştir. Buna göre olumlu/olumsuz görüşü ifade eden seçenekler birlikte değerlendirildiğinde araştırmacıların %59,1’i bu hizmetten memnun iken %30,4’ü memnun olmadıklarını

dile getirmişlerdir.

Tablo 17: “Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili genel görüş

	n	%
Memnunum	166	54,2
Biraz Memnunum	87	28,4
Fikrim Yok	29	9,5
Çok memnunum	15	4,9
Hiç memnun değilim	6	2,0
Cevap Yok	3	1,0

Katılımcıların tarama hizmetlerinden beklentilerinin sorgulandığı soruya verilen yanıtlara ait veriler Tablo 18’de listelenmiştir. Buna göre, olumlu görüşü belirten seçenekler birlikte değerlendirildiğinde, en çok olması istenilen kaynakçalarını otomatik olarak hazırlayabilmek için sonuçları referans yönetim araçlarına otomatik olarak aktarabilmeyi (%81,5) ve sonuçları e-posta ya da yazıcıya aktarabilmeyi istediklerini (%81,1) dile getirmişlerdir. Sonrasında ise sırasıyla “tüm mobil araçlarımdan erişebileceğim bir tarama hesabım olsun isterim” (%77,4), “tarama sonuçlarımı ortaklık yaptığım kişilerle paylaşabilmek isterim” (%69,9), “kişisel ayarlarımı bir kere kurgulamalıyım” (%69,3), “daha önceki tarama terimlerimle ilgili yeni bilgilerin hesabıma otomatik olarak gelmesini isterim” (%66) ve “tarama bilgilerimin saklanmasını isterim” (%64,1) seçenekleri gelmektedir.

Diğer yandan olumsuz görüşü belirten seçenekler birlikte değerlendirildiğinde; katılımcıların %44,1’inin çıkan sonuçları sosyal medyada paylaşma gibi bir beklentilerinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 18: Taramadaki beklentiler

	Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Fikrim Yok		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Cevap Yok	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Tarama sonuçlarımı ortaklık yaptığım kişilerle paylaşabilmek isterim	8	2,6	28	9,2	38	12,4	150	49,0	64	20,9	18	5,9
Sonuç listelerini e-posta/yazıcıya gönderebilmeliyim	7	2,3	6	2,0	33	10,8	144	47,1	104	34,0	12	3,9
Kişisel ayarlarımı bir kere kurgulamalıyım	4	1,3	14	4,6	61	19,9	138	45,1	74	24,2	15	4,9
Tarama bilgilerimin saklanması isterim	6	2,0	43	14,1	52	17,0	130	42,5	66	21,6	9	2,9
Tüm mobil araçlarımdan erişebileceğim bir tarama hesabım olsun isterim	6	2,0	11	3,6	37	12,1	127	41,5	110	35,9	15	4,9
Daha önceki tarama terimlerle ilgili yeni bilgilerin hesabıma otomatik olarak gelmesini isterim	10	3,3	25	8,2	56	18,3	125	40,8	77	25,2	13	4,2
Kaynakçayı otomatik olarak hazırlayabilmek için referans yönetim araçlarına doğrudan aktarabilmek isterim	5	1,6	5	1,6	33	10,8	124	40,5	127	41,5	12	3,9
Çıkan sonuçları sosyal medyada paylaşabilmek isterim	25	8,2	110	35,9	84	27,5	42	13,7	31	10,1	14	4,6

Kütüphane kaynaklarında bulunan quick search = hızlı arama hizmetini makale/yayın hazırlama gibi amaçlarla kullanan araştırmacıların bu hizmette en çok elde ettikleri tarama sonuçlarını kullandıkları referans yönetim araçlarına otomatik olarak aktarabilmeyi istemeleri, sadece istenilen sonuçları bulmayı değil aynı zamanda bu tarama sonuçları ile daha verimli bir yazım süreci geçirmeyi istediklerini göstermektedir. Benzer biçimde, tarama sonuçlarını e-posta veya yazıcıya gönderilebilmesini istemeleri de tarama sonuçlarını araştırmanın ilerleyen aşamalarında ya da yayın sürecinde yeniden gözden geçirebilmeyi/kullanmayı istediklerini göstermektedir. Tablet ve cep telefonu gibi mobil araçların internet erişimi için hızla artan oranda kullanıldığı günümüzde, akademisyenlerin de quick search = hızlı arama hizmetine, kullandıkları mobil araçlarından erişebilmeyi arzu etmektedirler. Bununla birlikte, her ne kadar araştırmacıların gündelik hayatta internet üzerindeki sosyal medya iletişim araçlarını kullanımları artsa da; araştırma yaparken kullandıkları quick search = hızlı arama hizmetinin elde ettikleri tarama sonuçlarını, bu ortamlarda paylaşabilmelerine imkân sağlaması yönünde bir eğilimlerinin olmadığı anlaşılmıştır.

4.3. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNİN WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARACI KULLANIMI İLE İLGİLİ BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

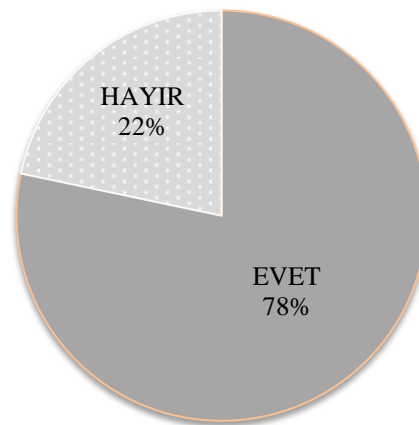
Model geliştirilecek olan web tabanlı kaynak keşif aracının yapısal ve fonksiyonel çerçevesinin kullanıcı beklentileri doğrultusunda oluşturulabilmesi için yapılan bu araştırmanın kütüphanecilere yönelik bölümü 176 üniversitenin kütüphane daire başkanlarından oluşmaktadır. Araştırma evreninin tespiti için YÖK internet sayfası üzerinden elde edilen toplam 176 kurumun iletişim bilgileri kullanılmıştır.

Anket Google Forms üzerinden elektronik ortamda uygulanmıştır. Kütüphane daire başkanlarının e-posta adreslerine Google Forms erişim linki gönderilerek, bu linkin yönlendirdiği web sayfası üzerindeki soruların cevaplanması istenmiştir. İletişim bilgileri tespit edilen 176 vakıf ve devlet üniversitesinin kütüphane daire başkanlarından 83'ü (%47,2'si) elektronik ortamda kendilerine ulaştırılan anketi yanıtlamış ve analiz bu veriler üzerinden yapılmıştır.

Anket kapsamında, teknolojiyle beraber değişen kullanıcı arama davranışlarına ilişkin olarak kütüphanelerde yaygın olarak kullanılmaya başlayan web keşif araçları konusundaki farkındalığı ve beklentileri ölçmek adına 2 kapalı ve 3 açık uçlu olmak üzere toplam 5 soru sorulmuş ve katılımcıların açık uçlu soruların bazılarında birden fazla yanıt vermesi istenmiştir. Açık uçlu sorularda katılımcılara sunulan seçeneklerin dışında kalan kavramları belirtebilmeleri için sorulara diğer seçeneği de eklenmiştir. Anketteki her bir soruya yanıt verenlerin sayıları (sıklık) ve oranları (yüzde) belirtilerek değerlendirmeler bu doğrultuda yapılmıştır. Anket soruları EK-2’de sunulmuştur.

Kütüphanelerin web keşif araçlarını kullanım durumlarının sorgulandığı soruya verilen yanıtlar Şekil 4’te gösterilmiştir. Buna göre, kütüphanelerin %78,3’ü web tabanlı kaynak keşif aracı kullandıklarını belirtirken %21,7’si kullanmadıklarını dile getirmişlerdir. Tablo 19’da ise web tabanlı kaynak keşif araçlarını kullanmadığını belirten kütüphanelerin neden kullanmadığını sorgulandığı soruya verilen yanıtlara ilişkin veriler listelenmiştir. Buna göre, katılımcıların %50’si koleksiyon sayılarının az olması nedeni ile ihtiyaç duymadıklarını belirtirken, %22,2’si bu ürün hakkında bilgilerinin olmadığını dile getirmişlerdir. Sonrasında ise sırasıyla “alım için araştırma yapılıyor” (%11,1), “yeni bir kütüphane olması” (%5,6), “böyle bir ürün almak için bütçe yetersiz” (%5,6), ve “şu an için faydalı olduğuna inanmıyorum” (%5,6) seçenekleri tercih edilmiştir.

Şekil 4: Kütüphanelerde web keşif aracı kullanımı

Tablo 19: Kütüphanede web keşif aracı kullanmama sebepleri

	n	%
Koleksiyon sayımız az olduğu için henüz ihtiyaç duyulmadı.	9	50,0
Ürünler hakkında bilgim yok	4	22,2
Böyle bir ürün almak için bütçe yetersiz.	1	5,6
Diğer		
Alım için araştırma yapılıyor	2	11,1
Şu an için faydalı olduğuna inanmıyorum	1	5,6
Yeni bir kütüphane olması	1	5,6

Web tabanlı kaynak keşif aracı kullanmayan kurumların yarısının bu hizmete kaynak ayırmayı gerektirecek büyüklükte bir koleksiyona sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında web keşif hizmetlerini kullanmadığını belirtenlerin yaklaşık beşte birinin bu hizmeti hiç duymadığını belirtmesi de dikkate değer bir bulgudur.

Tablo 20’de web tabanlı kaynak keşif aracı kullanan kütüphanelerin hangi aracı kullandıklarına ilişkin veriler sunulmuştur. Buna göre web tabanlı kaynak keşif aracı kullanıcılarının %85,7’si EBSCO/EDS hizmetini kullanırken %14,3’ü PROQUEST/SUMMON hizmetini tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

Tablo 20: Kullanılan web keşif aracı

	n	%
EBSCO /EDS	54	83,1
PROQUEST/SUMMON	9	13,8
Cevap Yok	2	3,1

Tablo 21’de web tabanlı kaynak keşif aracı kullanıcılarının memnuniyet durumlarını sorgulayan soruya verdikleri yanıtlara ilişkin veriler sunulmuştur. Buna göre, olumlu görüşleri ifade eden “memnunum” ve “çok memnunum” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların en çok kullanım kolaylığı (%96,9) ve tarama sonuçlarına erişimin hızlı olmasından (%90,6) memnun oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar tarafından sık tercih edilen diğer seçenekler ise sırasıyla tarama sonuçlarının isteğe göre sıralanması (%84,4), yardım menülerinin becerisi (%82,8), tek adımda tam metin kaynaklara erişim (%81,2), tüm bilgi kaynaklarını aynı anda tarama

becerisi (%78,2), kütüphane kataloğunu tarama becerisi (%77,8), sorgu cümlesi ile tarama yapabilme becerisi (%76,6) ve tarama sonuçlarının ilgililiği (%75)'dir.

Tablo 21: Kullanılan web keşif aracından memnuniyet durumu

	Hiç memnun değilim		Biraz memnunum		Fikrim yok		Memnunum		Çok memnunum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yardım menülerinin becerisi	0	0,0	4	6,3	7	10,9	46	71,9	7	10,9
Kullanım kolaylığı	0	0,0	2	3,1	0	0,0	45	70,3	17	26,6
Tarama sonuçlarına erişim hızı	0	0,0	5	7,8	1	1,6	45	70,3	13	20,3
Tarama sonuçlarının isteğe göre sıralanması	0	0,0	9	14,1	1	1,6	44	68,8	10	15,6
Tüm bilgi kaynakları aynı anda tarama becerisi	0	0	13	20,3	1	1,6	44	68,8	6	9,4
Tek adımda tam metin kaynaklara erişim	0	0,0	12	18,8	0	0,0	42	65,6	10	15,6
Sorgu cümlesi ile tarama yapabilme becerisi	0	0,0	7	10,9	8	12,5	40	62,5	9	14,1
Tarama sonuçlarının ilgililiği	0	0,0	14	21,9	2	3,1	40	62,5	8	12,5
Kütüphane kataloğunu tarama becerisi	1	1,6	10	15,9	3	4,8	39	61,9	10	15,9
Raporlama becerisi	1	1,6	11	17,7	8	12,9	38	61,3	4	6,5
Makalelerin atıf bilgisine tek adımda erişilmesi	0	0,0	12	18,8	10	15,6	37	57,8	5	7,8
Otomatik güncelleme becerisi	0	0,0	14	22,2	6	9,5	37	58,7	6	9,5
Yazım hatası/karakter sorunu olduğunda düzeltilmiş anahtar kelimeye göre tarama yapma becerisi	2	3,1	10	15,6	11	17,2	36	56,3	5	7,8
Kaynak künye bilgilerinin tek adımda kaynakça programlarına aktarılması	1	1,6	5	7,8	12	18,8	36	56,3	10	15,6
Veri tabanlarını indeksleme becerisi	0	0,0	16	25,4	5	7,9	36	57,1	6	9,5
Elektronik kaynakları indeksleme becerisi	0	0,0	12	18,8	7	10,9	35	54,7	10	15,6
Farklı dillerde tarama becerisi	0	0,0	5	7,9	15	23,8	35	55,6	8	12,7
Üçüncü şahıs (third party) yazılımlarla bütünleşik çalışma becerisi	1	1,6	15	23,4	11	17,2	32	50,0	5	7,8
Sosyal Medya	1	1,6	10	16,4	17	27,9	29	47,5	4	6,6
Sonuç listesini görüntüleme yayınevi açısından adil olması	6	9,4	15	23,4	13	20,3	25	39,1	5	7,8

Olumsuz görüşleri ifade eden “hiç memnun değilim” ve “biraz memnunun” seçenekleri birlikte değerlendirildiğinde, katılımcılar en çok sonuç listesini görüntüleme yayınevi açısından adil olması (%32,8) konusundaki memnuniyetsizliklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar tarafından olumsuz düşünülen diğer seçenekler ise sırasıyla veri tabanlarını indeksleme becerisi (%25,4), üçüncü şahıs/third party yazılımlarla çalışma becerisi (%25) ve otomatik güncelleme becerisi (%22,2) olmuştur.

Bazı katılımcıların web keşif araçlarının bazı özellikleri konusunda herhangi bir fikirlerinin olmadığı görülmüştür. Bunlardan en sık tercih edilen iki özellik sosyal medya (%27,9) ve farklı dillerde tarama becerisi (%23,8) olmuştur.

Tablo 22: Genel değerlendirme

	n	%
Kütüphanelerde web keşif aracına ihtiyaç vardır.	45	71,4
Web keşif aracı kullanıcı hizmetlerinde faydalıdır.	36	57,1
Web keşif aracının maliyeti önemlidir.	33	52,4
Web keşif aracında Türkçe arayüz bulunmalıdır.	28	44,4
Web keşif aracı kaynak yönetiminde faydalıdır.	23	36,5
Web keşif araçlarının sağlanmasında konsorsiyal çözümler aranmalıdır.	20	31,7
Web keşif aracı teknik personele ihtiyaç duymadan; kütüphaneciler tarafından yönetilebilmelidir.	14	22,2
Diğer	2	3,2

Tablo 22’de web tabanlı kaynak keşif aracı kullanılan kütüphanelerin daire başkanlarının bu hizmetin özelliklerinden hangisine önem verdiğiye yönelik veriler sunulmuştur. Buna göre, kullanıcıların %71,4’ü bu hizmete ihtiyaç olduğunu belirtirken, %57,1’i kullanıcı hizmetlerinde faydalı olduğunu vurgulamıştır. Sonrasında ise sırası ile maliyeti (%52,4), ve Türkçe arayüz seçeneği (%44,4) önemli bulunmakta; kaynak yönetiminde faydalı olması (%36,6) ve hizmetin sağlanması için konsorsiyal çözümler aranması (%31,7) ile teknik personele ihtiyaç duymadan kütüphaneler tarafından yönetilebilmesi (%22,2) ve gerekli görülmektedir. Elde edilen veriler doğrultusunda, kütüphanelerde web keşif araçlarının kullanımına ihtiyaç duyulduğu; bu ihtiyacın giderilmesinde ise maliyetin önemli bulunduğu görülmektedir. Web keşif araçlarının kullanıcı hizmetlerinde faydalı olduğu düşünülmekte ve Türkçe arayüzü olan araçların, konsorsiyum temelli çözümlerle sağlanması gerekli görülmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Gelişen teknoloji ile beraber, özellikle 1990 yılından sonraki süreçte Google'ın da faaliyete girmesiyle akademik alanda yaşanan kullanıcı tecrübeleri, kütüphane hizmetlerinden beklentilerin de artmasına yol açmıştır. Günümüzde gelişen teknoloji ile beraber kütüphane kullanıcı profillerinde ve beklentilerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. Son yıllarda hızla gelişen bilgi teknolojileri ile ülkemizde ve dünyada ihtiyaç duyulan veya araştırılan konu ile ilgili kaynakları hızlı ve basit bir şekilde belirleyerek, tek tıkla bu materyallere erişmek, günümüz kütüphane kullanıcılarının ortak beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Teknolojiyi araştırmalarında etkin olarak kullanan kullanıcı grubunun en belirgin özelliği, bilgiye, aradığı bilimsel bilgiye hızla erişmektir.

Bu araştırmada, kullanıcı profillerinde meydana gelen değişimin zaman içerisinde nasıl taleplere dönüştüğü ve bu talepleri karşılayacak araçlardan biri olarak kabul edilen web keşif araçlarını literatüre dayalı olarak inceleyerek mevcut durum analizi yapabilmek amacıyla yapılan anketleri sonuçlarını değerlendirerek bir model önerisinde bulunmak amaçlardan biridir.

Araştırmanın amacı, kütüphane kullanıcılarının bilgi kaynaklarına erişimini kolaylaştıracak olan web tabanlı kaynak keşif aracının altyapı öğelerini belirlemek, bu belirlenecek olan unsurlar doğrultusunda yönetsel ve fonksiyonel açıdan uygulanabilir bir modelin ana hatlarını belirlemektir.

Ülkemizde bulunan üniversite kütüphanelerinin otomasyon sistemleri, elektronik kaynakları, veri tabanları birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Kütüphane koleksiyonlarında bulunan elektronik içeriklerin her biri ayrı arayüzler olarak kullanıcının karşısına çıkmaktadır. Bu durumda kullanıcının konusu ile ilgili arama

yapmak istediğinde birbirinden farklı pek çok arayüzün kullanımını bilmesi gerekmektedir. O nedenle bu problemleri gidermek ve kullanıcıya etkin arama ve bilgiye erişim sunmak isteyen kütüphanelerde web keşif araçları ile tek bir arayüzden kütüphane koleksiyonlarını taratabilmek seçeneğine yönelmeleri zorunluluk haline gelmeye başlamıştır. Mevcut web keşif araçlarının kullanıcı beklentilerini karşılamada ki yetersizliklerini ortaya koyarak bir çözüm önerisi niteliğinde model sunulacaktır.

Üniversite kütüphanelerinde kullanılan mevcut çevrim içi katalogların günümüz kullanıcı ihtiyaçlarına cevap vermemesi nedeniyle, bazı üniversite kütüphaneleri federe arama ve web keşif araçları kullanmaktadır. Ancak, mevcut web tabanlı kaynak keşif aracı sağlayıcıları ile yaşanan ticari anlaşmalardaki kısıtlamalar, bütçe yetersizlikleri, kapsam ve indeksleme özelliklerindeki yetersizliklerden dolayı kullanıcı beklentileri tam olarak karşılanamamaktadır.

Hipotezlerin sınanması için araştırma metodu çerçevesinde toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile incelenerek durum tespiti yapılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket tercih edilmiştir. Bu bağlamda, araştırmacılara ve üniversite kütüphaneleri başkanlarına anket uygulaması yapılmıştır. Bilgi arama davranışları ve web keşif araçları hakkında genel bilgi edinilmesi amacıyla literatür incelemesi yapılmıştır.

Yapılan analizler sonucunda araştırma hipotezleri ile alakalı olarak elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur:

- Üniversite bünyesinde faaliyet gösteren araştırmacılara uygulanan anket ile elde edilen veriler, model geliştirilecek olan web tabanlı kaynak keşif aracının yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin kullanıcıların beklentileri doğrultusunda oluşturulabilmesi için çerçeve bilgileri sağlamaktadır. Söz konusu kullanıcı beklentilerinin sağlıklı biçimde tespit edilebilmesi için araştırmacıların bilgi arama davranışları, internet kullanım amaçları, kütüphane kullanımları ve web keşif araçları kullanımları hakkındaki düşünce ve durumlarını tespit etmeyi amaçlayan sorular hazırlanmıştır. Anketi yanıtlayan araştırmacılar en çok

(%76,9) bilimsel yayın (makale, kitap ve bildiri) hazırlarken bilgi arama ihtiyacı duymaktadırlar.

- Bilgi arama ihtiyacı oluştuğunda ise araştırmacıların önemli bir çoğunluğu (%77,6) internet üzerinde arama yaptığını söylerken önemli bir kısmı da (%46,7) daha önceden kullandığı/bildiği web sayfalarını taradığını belirtmiştir. İnternet kullanıcı sayısının son beş yılda gerek dünyada gerekse de Türkiye’de ciddi oranda artış gösterdiği bilinmektedir. Bu bağlamda akademisyenlerin bilgi arama sürecinde benzer bir eğilimle internet üzerinde arama yapmaları son derece doğaldır. Araştırmacıların büyük çoğunluğu bilgi arama sürecinde internet üzerinden arama yapmaktadırlar.
- Araştırmacıların %28,5 i bilgi arama sürecinde “quick search = hızlı arama” ya da diğer bir ifade ile web keşif araçlarını kullandıklarını ifade ederken, %22,9’u kütüphane web sayfası aracılığı ile araştırma yaptığını belirtmiştir. Ancak, araştırmacıların sadece %6,6’sı kütüphaneye gittiğini dile getirmiştir. Bilgi arama sürecinde bizzat kütüphaneye gitmeyi tercih edenlerin oranının kütüphane web sayfası ya da “quick search = hızlı arama” kullanmayı tercih edenlere göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Araştırmacılar bilgi arama sürecinde kütüphaneye gitmek yerine kütüphane web sayfası üzerinde arama yapmayı tercih etmektedirler.
- Akademik dergilere erişim tercihlerini ele aldığımızda, kütüphane sayfası üzerinden akademik dergilerin elektronik formatlarına erişenlerin oranının %21 olduğu görülmektedir. Bu oran kütüphaneye giden araştırmacıların oranı (%6,6) ile karşılaştırıldığında, araştırmacılar bilgi arama sürecinde akademik dergilere ihtiyaç duymaları durumunda, bu dergilerin basılı formatları yerine kütüphane web sayfası üzerinden elektronik formatlarına erişmeyi tercih etmektedirler.
- Bilgi arama sürecinde akademisyenlerin tercih ettiği kaynak türleri arasında elektronik kitap ve dergiler %85,7 ile en çok tercih edilen kaynak olurken, katılımcıların %46’sının elektronik referans kaynaklarını, %40,8’inin de

bibliyografik veri tabanlarını kullandığını ifade etmesi, araştırmacıların bilgi arama sürecinde elektronik kaynakları tercih ettiğini göstermektedir.

- Araştırmacılar bilimsel bir yayın hazırlarken en sık (%62,2) elektronik ortamdaki indeks ve abstraktları araştırdıklarını dile getirmişlerdir. Yine arama motorları (%58), tam metin/çevrim içi veri tabanları (%37,8) ve kütüphane web sayfası üzerinden erişilen elektronik dergiler (%34,8) yayın sürecinde sık tercih edilen kaynaklar olarak ifade edilmiştir. Araştırmacılar bilimsel yayın hazırlarken elektronik kaynakları tercih etmektedirler.
- Araştırmacıların internet kullanım amaçları sorgulandığında büyük çoğunluğunun (%87,5) araştırma/yayın amaçlı kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Tercih edilen diğer seçeneklerden ders amaçlı (%57,1), meslektaşlarla ortak çalışma (%13,6) ve proje yürütme amaçlı (%7,2) kullanımlar da yine araştırmacıların akademik sorumlulukları kapsamında değerlendirilmesi gereken kullanımlardır. Araştırmacılar bilgi arama ve bilimsel araştırma/yayın süreçlerinde internet üzerinden erişilebilen bilgi kaynaklarına yönelmektedirler.
- Bilgi arama davranışına neden olan etkenleri inceleyen çalışmalarda söz konusu etkenler farklı yönlerden ele alınarak sınıflandırılmıştır. Yanıtlar bu çalışmalar yönünden değerlendirildiğinde, araştırmacıların tercihlerini belirlemelerinde çevresel ya da kişisel bilgi düzeyi gibi etkenlerden ziyade bilgi kaynağının yapısı ile ilgili etkenlerin rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle tasarlanan modelin odak noktasına kullanıcı beklentileri alınarak yeni web tabanlı kaynak keşif aracının bu beklentiler çerçevesinde geliştirilmesi esas alınacaktır.
- Kütüphane kaynaklarında arama yapan araştırmacıların istedikleri bilgiye ulaşmak için hangi arama aracını kullandıkları incelendiğinde, araştırmacıların yaklaşık yarısının (%49,9) tüm veri tabanları, “quick search = hızlı arama” ve Google/Google Scholar üzerinde tarama yaptıkları görülmektedir. Sonuçlar bir yandan araştırmacıların tüm imkânlardan faydalanma eğilimi içerisinde

olduklarını gösterirken; diğer yandan mevcut web keşif araçlarının bekleneni verememesi nedeni ile araştırmacıların her üç aracı da kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu durumda, mevcut web keşif araçları araştırmacıların bilgi ihtiyacını gidermede yetersiz kalmaktadırlar.

- Web tabanlı kaynak keşif aracının haftalık ve aylık kullanımları beraber değerlendirildiğinde, araştırmacıların % 63,6'sı tarafından düzenli olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu hizmeti kullananların yalnızca % 10,1'i kendisini çok başarılı bulurken % 37,3'ü başarılı bulduğunu belirtmiştir. Bu durumda “quick search = hızlı arama” web keşif aracını kullanan araştırmacılarının yarısından fazlasının kendilerini istenilen düzeyde başarılı bulmadığı anlaşılmaktadır.
- Bu başarısızlığın nedenlerini tespit etmek amacıyla sorulan sorunun yanıtları bilgi kaynağının yapısal özellikleri ile alakalı problemlerle ilişkili görülmektedir. Çok fazla sayıda sonuç gelmesi (%33,7) ve bunların istenildiği gibi sıralanamaması (%25,8) en sık dile getirilen problemler arasındadır. Bunun üzerine sayfada yardım bulunmaması (%9,1) ve hiç sonuç gelmemesi (%5,9) gibi başka problemler de bulunduğundan, araştırmacıların tek bir arama aracı ile yetinmeyerek birden fazla araçta tarama yaptığı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu problemler mevcut web keşif araçlarının tasarımlarının araştırmacıların başarısızlıklarında etken olduğunu ortaya koymaktadır.
- Elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetlerini ele aldığımızda araştırmacıların %71,3 oranla en fazla önem verdiği özelliğin, istedikleri konularda yayın taraması yapma imkânı sağlaması olduğu görülmektedir. İhtiyaç duyulan makale için istek yapılabilmesi (%49,2) ve kendi çalışma alanındaki veri tabanlarından haberdar olma (%47) seçenekleri de araştırmacıların yaklaşık yarısı tarafından önemsenen hizmetler olarak dile getirilmiştir.

- Elektronik ortamda arama yaparken bilgiye erişimde karşılaşılan engeller ile alakalı olarak araştırmacıların yarısından fazlası (%52,7) bilgi arama ve sağlama sürecinde çok zaman harcadıklarını dile getirmişlerdir. Aynı zamanda istenilen bilgiye ulaşmak için kullanılacak (and, or, not gibi) işlemcileri nasıl kullanacağını bilmeyenlerle (%18,4) bilgiye nasıl ve hangi kaynaklar üzerinden erişeceğini bilemediklerini ifade edenlerin (%17,6) oranları azımsanmayacak bir düzeydedir. Sayılan bulgular ışığında mevcut elektronik kütüphane kaynaklarının ve web keşif hizmetlerinin değişen kullanıcı beklentileri doğrultusunda yapılandırılmadığı ve istenilen sonuçları sağlama açısından araştırmacıların beklentilerini tam olarak karşılamadığı anlaşılmaktadır. Mevcut web keşif araçları tasarımları, araştırmacıların bilgi ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır.
- Araştırmacıların web keşif araçları hakkındaki beklentileri kapsamında verdikleri yanıtlar incelendiğinde %71,3 oranla en önem verilen özelliğin istenilen konuda yayın taraması yapma imkânı sağlaması olduğu görülmüştür. Sonrasında ise ihtiyaç duyulan makale için istek yapılabilmesi (%49,2) özelliği tercih edilmektedir. Bu bulgular araştırmacıların bilgi ihtiyaçlarını giderecek dinamik yapıda hizmet sunan bir web keşif aracına ihtiyaç duyduklarını doğrular niteliktedir. Araştırmacılar web keşif araçlarının bilgi ihtiyacını giderecek dinamik bir yapıda hizmet sunmasını istemektedirler.
- Araştırmacıların “quick search = hızlı arama” web tabanlı kaynak keşif hizmeti ile alakalı görüşleri incelendiğinde sonuçlara hızlı ulaşım (%79,4), basit arayüz (%75,1) ve kullanım kolaylığı (%74,2) en çok memnun olunan özellikler olarak belirtilmiştir. Bu sonuçlar araştırmacının literatür değerlendirme kısmında sunulan çalışmalarla benzerdir.
- İkinci anketin bulguları web keşif araçlarının üniversitelerin önemli bir çoğunluğu (%78,3) tarafından kullanıldığını göstermektedir. Kütüphane yöneticileri web keşif araçlarını kullanım kolaylığı (%96,9) ve sonuçlara hızlı erişim (%90,6) yönleriyle çok başarılı bulduklarını dile getirmişlerdir. Araştırmacılar ve kütüphane yöneticileri web keşif araçlarının basit ve kolay

kullanılabilen bir tasarımı olmasına ve sonuçlara hızlı erişim imkânı sağlamasına önem vermektedirler.

- Görüşleri sorulan kütüphane daire başkanlarının %71,4'ü web keşif araçlarına ihtiyaç olduğunu ve %52,4'ü bu hizmetin maliyetinin önemli olduğunu dile getirmiştir. Bu oranlar da ticari olmayan bir web tabanlı keşif aracına ihtiyaç olduğunu ifade etmesi açısından önemlidir.
- Elde edilen bulgular ışığında, bilimsel yayın sürecindeki araştırmacıların %58 oranı ile bilimsel yayın hazırlarken kütüphanenin elektronik kaynakları dışında, Google ve Yahoo gibi arama motorlarını da kullandıkları görülmektedir. Bu durum, kullanıcıların bilgi kaynaklarında kullanım kolaylığına öncelik vermesi ile birlikte değerlendirilirse; araştırmacıların kolay kullanıcı arayüzüne sahip olması ve ücretsiz olması nedeniyle arama motorlarını tercih ettiği düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular neticesinde, üniversite kütüphanelerinde araştırmacıların bilgi kaynaklarına kısa sürede ve aynı basitlikte bir arayüz ile erişmelerine imkân sağlayan bir web tabanlı kaynak keşif aracına ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.
- Bilgi arama davranışlarını inceleyen çalışmalar internet kullanıcılarının büyük çoğunluğunun tarama sonuçlarının yalnızca ilk sayfasındaki sonuçlara baktığını ortaya koymuştur. Bu nedenle geliştirilecek web tabanlı kaynak keşif aracının hem zaman hem de fazla sonuç problemlerini ortadan kaldıracak bir ilgililik performansı ortaya koyması gerekmektedir.

Son olarak, daire başkanlarının % 57,1'i söz konusu web keşif hizmetlerinin kullanıcı hizmetlerinde, % 36,5'i kaynak yönetiminde ve % 22,2'si ise teknik personel kaynağı kullanımında faydalı olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacılar, bu aracın hızlı ve kolay kullanım açısından başarılı olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu durumlar dikkate alındığında Türkiye'de beklentilere uygun olarak web tabanlı kaynak keşif aracı tasarlanmasına ihtiyaç vardır.

5.2. KULLANICI BEKLENTİLERİ DOĞRULTUSUNDA OLUŞTURULACAK WEB TABANLI KAYNAK KEŞİF ARACI İÇİN MODEL ÖNERİSİ

Mevcut sistemler ile ilgili literatür ve araştırma sonuçları ele alındığında, kullanıcı beklentilerini karşılayacak bir web tabanlı kaynak keşif aracı için iki farklı model önerilmektedir. Birinci modelde, web tabanlı keşif aracının uygulamaya geçirilişi bizzat kütüphanenin kendi imkân ve girişimleri doğrultusunda sağlanacaktır. Ancak, ülkemizde üniversite bütçelerinden kütüphane kaynakları için ayrılan payları Avrupa ve ABD üniversitelerine kıyasla daha düşük bir oranda kalmaktadır. Bunun yanında kütüphaneler, hem elektronik veri tabanları, hem de ticari web tabanlı kaynak keşif aracı için oldukça yüksek bütçeler ayırmak zorunda kalmaktadır. Böylelikle üniversitelerin tek başlarına kullanıcıların beklentilerini karşılayacak etkin bir çözüm üretmeleri zorlaşmaktadır. Bu türden zorlukların aşılması için tüm dünyada konsorsiyal çözüm arayışlarına gidilmiştir. Kütüphane konsorsiyumları, üyelerine kaynak ve tecrübe paylaşımı ve etkin koordinasyon sağlamanın yanında bütçe harcamaları açısından ciddi avantajlar getirmiştir. Sayılan bu katkıların oluşturduğu motivasyonla ABD’de Ohio eyaletinde bulunan 90 üniversitenin birleşmesi ile oluşan OhioLINK ve Washington DC ve çevre eyaletlerde bulunan üniversitelerin oluşturduğu WRLC en bilinen konsorsiyum uygulamalarıdır.

Araştırmanın bulguları, kütüphane konsorsiyumlarının sağladığı bu avantajlarından ülkemizdeki üniversite kütüphanesi yöneticilerinin de farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların %31,7’si web keşif araçlarının sağlanmasında konsorsiyal çözüm arayışına gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bu bağlamda ikinci model kullanıcı beklentileri ve kütüphanelerin finansal ve yönetsel kapasitelerini dikkate alarak geliştirilecek web tabanlı kaynak keşif aracının konsorsiyal bir girişim ile uygulamaya konulduğu bir yaklaşım esastır.

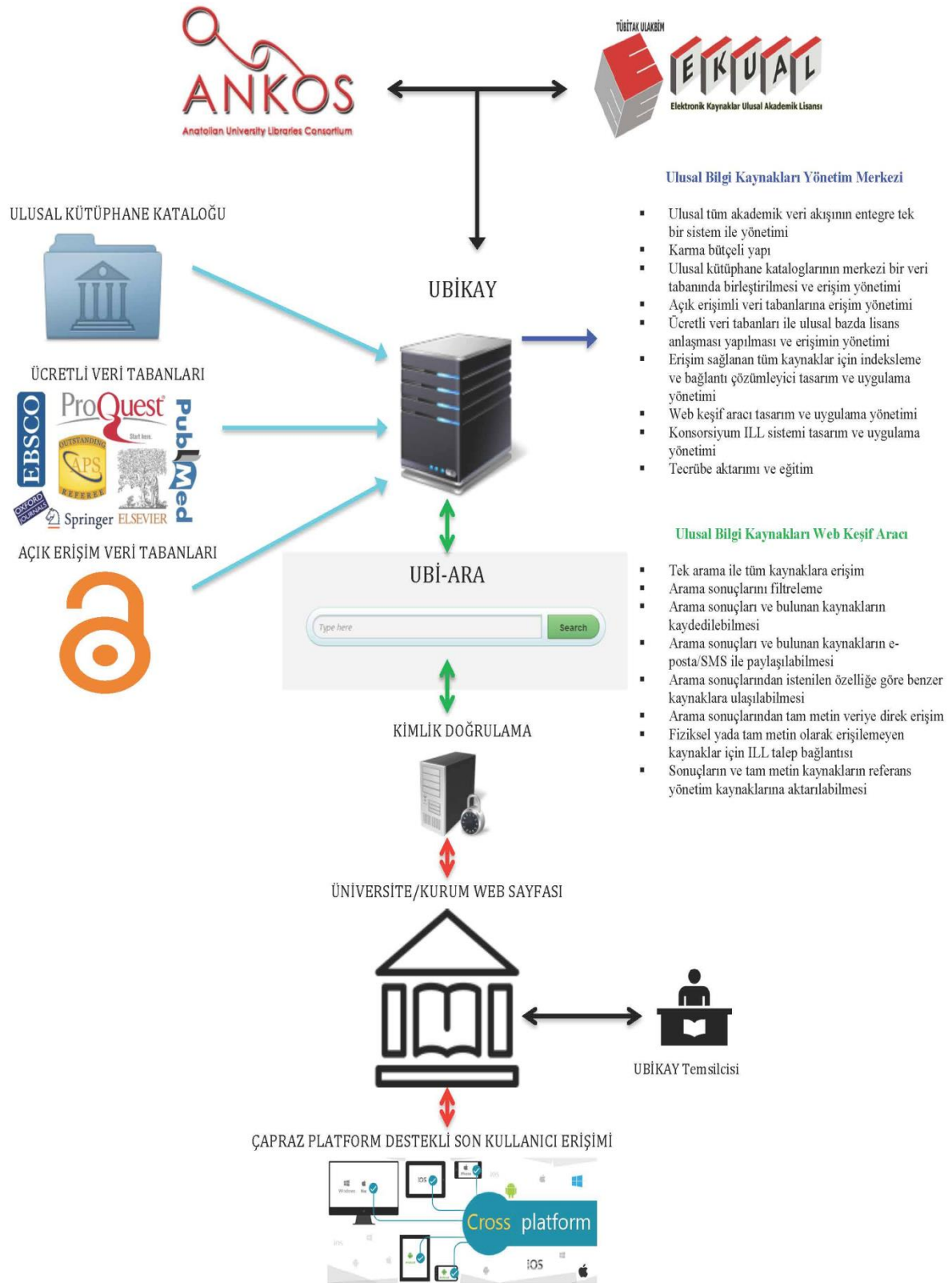
Önerilecek modele geçmeden önce literatürde incelediğimiz Türkiye’de elektronik kaynaklara konsorsiyal erişim durumunu yeniden ele almakta fayda olacaktır.

Türkiye’de konsorsiyal yapılanmanın bir ayağında Anadolu Üniversiteleri Konsorsiyumu (ANKOS) yer almaktadır. ANKOS, üye kütüphaneler adına veri tabanı sağlayıcıları ile toplu lisans görüşmeleri yürüterek kütüphanelerin daha düşük bedeller ile lisans anlaşmaları imzalamalarını sağlamaktadır. Mayıs 2016 itibariyle ANKOS’un konsorsiyal anlaşmaları çerçevesinde üniversite ve diğer kurumların kendi bütçeleri ile lisans anlaşması imzaladığı toplam 106 farklı veri tabanı bulunmaktadır.

Erişimin diğer ayağında ise TÜBİTAK-ULAKBİM çatısı altında faaliyet gösteren EKUAL (Elektronik Kaynaklar Ulusal Lisansı) bulunmaktadır. Ülkemizde üniversiteler ve çeşitli kamu kurumları tarafından yürütülen bilimsel akademik çalışmaları desteklemek amacıyla oluşturulan EKUAL, kendi bütçe imkânları ile üye 254 kuruma 12 farklı veri tabanına erişim imkânı sunmaktadır.

Anılan bu girişimler, elektronik kaynak erişim maliyetlerini belirli bir oranda düşürmelerine rağmen, mevcut uygulama yapısı araştırmacılar ve kütüphane yöneticilerinin dile getirdiği sorunların giderilmesine bir katkı sağlayamamaktadır. Üniversiteler ve kurumlar ANKOS aracılığı ile imzaladıkları lisans anlaşmaları üzerinden ya da EKUAL’ın sunduğu kaynaklara doğrudan erişebilseler bile; kütüphane katalog yönetim sistemlerinin dağınık yapısı ve ücretli veri tabanı kullanıcı arayüzlerinin farklılık gösteren karmaşık yapısı nedeniyle araştırmacıların ve kütüphane yöneticilerin sorunları sürmektedir.

Bununla birlikte, mevcut işleyişte veri tabanı sağlayıcıları arasındaki rekabet ve diğer teknik/yönetimsel sorunlar nedeniyle kullanıcı beklentilerine cevap verebilecek bir web tabanlı kaynak keşif aracına duyulan ihtiyaç da henüz giderilememiştir.

Şekil 5: Ulusal Bilgi Kaynakları Yönetim Merkezi (UBİKAY) ve Ulusal Bilgi Kaynakları Web Keşif Aracı (UBİ-ARA)

Araştırma bulguları ile desteklendiği üzere, web tabanlı kaynak keşif araçlarının mevcut işleyişinde sorunlar bulunmaktadır. Kullanıcı beklentilerini karşılayacak bir çözüme kavuşturulması için sunulan ikinci model, Türkiye’de üniversiteler ve diğer kurumlar tarafından yürütülen bilimsel akademik çalışmaların daha etkin ve verimli yürütülebilmesi için TÜBİTAK-ULAKBİM altında oluşturulacak yeni bir yapılanmayı ortaya koymaktadır (Şekil 5).

Ulusal Bilimsel Kaynak Yönetim Merkezi (UBİKAY) adı verilen bu yapı ANKOS ve EKUAL ile iki başlı olarak yürütülen konsorsiyal çabaları entegre ederek tek bir yönetim altına toplayacaktır. Türkiye’de bilimsel araştırma anlamında faaliyet gösteren tüm kurumlar (üniversiteler, araştırma merkezleri, hastaneler, vb.) bu yeni yapı ile oluşturulacak konsorsiyumun doğal bir üyesi olacaktır. UBİKAY karma bütçeli bir yapıya sahip olacak ve bu bütçenin bir kısmı TÜBİTAK bütçesinden ayrılan pay ile karşılanırken; kalan kısmı her bir üniversitenin bütçesinin bu kısma oranı üzerinden yapacağı katkı ile karşılanacaktır. UBİKAY üye kurumların eğitimi ve üyeler arası tecrübe aktarımı faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu olacaktır. Bu faaliyetlerin takibi için üye kurumlarda birer UBİKAY temsilciliği oluşturulacaktır.

Herhangi bir web tabanlı kaynak keşif aracının kullanıcı ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde tasarlanıp uygulanabilmesi için kurulacak sistemin, web keşif araçlarının çalışma prensiplerine uygun ve uyarlanabilir bir biçimde tasarlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, geliştirilecek web tabanlı kaynak keşif aracı üzerinden erişim sağlanacak kaynakların ilkini konsorsiyuma üye olacak kurumların kütüphane katalogları oluşturmaktadır. UBİKAY farklı indeksleme yaklaşımları ve bazı diğer sorunların doğuracağı teknik problemleri ortadan kaldırmak için tüm kurumların katalog verilerini Ulusal Kütüphane Kataloğu adı altında kurulacak bir veri tabanı kapsamında birleştirerek web tabanlı kaynak keşif aracının hızlı ve ilgili sonuçlar üretebilmesi için standart bir yöntemle göre indeksleyerek erişime açacaktır. UBİKAY ayrıca üniversitelerin kütüphanelerinde bulunan fiziksel kaynakların konsorsiyum üyesi kurumlar arasında paylaşımını sağlamak ve izlemek için web tabanlı kaynak keşif aracına entegre bir ILL sistemi tasarlayacaktır.

İkinci kaynak ise açık erişimli veri tabanlarından oluşmaktadır. UBİKAY konsorsiyuma üye kurumlar adına bu veri tabanlarının yönetimleri ile irtibata geçerek geliştirilecek web keşif hizmetinin beklentiler doğrultusunda çalışması için gereken teknik ve yönetsel düzenlemelerin hayata geçirilmesini sağlayacaktır.

Erişimin üçüncü ayağında ise ücretli veri tabanları bulunmaktadır. UBİKAY, ANKOS ve EKUAL'ın kullanım istatistiklerinden yararlanarak en çok başvuru alan veri tabanlarına öncelik vermek suretiyle, sağlayıcılarla irtibata geçerek ulusal bazda lisans anlaşmalarını, geliştirilecek web keşif hizmetinin teknik ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeleri de içerecek biçimde yapacaktır.

UBİKAY web tabanlı kaynak keşif aracının beklenen hizmeti verebilmesi adına muhatapları olan açık ve ücretli veri tabanı sağlayıcılarından teknik gereklilikler hakkında bilgi edindikten sonra, araştırma bulguları çerçevesinde ortaya çıkan kullanıcı beklentilerine cevap verecek Ulusal Bilgi Kaynakları Web Tabanlı Kaynak Keşif Aracı'nın (UBİ-ARA) tasarım ve uygulamaya geçirilmesi faaliyetlerini yönetecektir. Tamamen TÜBİTAK'ın imkânları ile açık kaynak kodlu olarak geliştirilecek UBİ-ARA, başlangıç için şu özelliklere sahip olacaktır:

- Tek arama ile tüm kaynaklara erişilebilmesi,
- Arama sonuçlarının filtrelenebilmesi,
- Arama sonuçları ve bulunan kaynakların kaydedilebilmesi,
- Arama sonuçları ve bulunan kaynakların e-posta/SMS ile paylaşılabilmesi,
- Arama sonuçlarından istenilen özelliğe (yazar adı, anahtar kelime, vb.) göre benzer kaynaklara ulaşılabilmesi,
- Arama sonuçlarından tam metin veriye direkt erişilebilmesi,

- Fiziksel ya da tam metin olarak erişilemeyen kaynaklar için ILL talep bağlantısının bulunması,
- Sonuçların ve tam metin kaynakların referans yönetim kaynaklarına aktarılabilmesi.

UBİ-ARA tüm üye kurumların erişimine açıldıktan sonra, son kullanıcılar kurum internet ağı altından ya da vekil sunucu aracılığı ile dışarıdan kimlik doğrulama işlemini tamamladıktan sonra, çapraz platform destekli bir arayüz ile kaynak tarama işlemini gerçekleştirebilecektir.

Söz konusu sistemin kullanıcılar, kütüphaneler ve ulusal bazda şu faydaları sağlaması öngörülmektedir:

Kullanıcılar açısından;

- UBİKAY çatısı altında yürütülecek eğitimler ile web tabanlı kaynak keşif aracının etkin ve verimli kullanımını öğrenme,
- Güncel beklentilerini karşılayan, basit ve hızlı bir web tabanlı kaynak keşif aracı ile daha etkin ve verimli bir bilimsel araştırma süreci,
- Arama sonuçlarının yönetimindeki esneklik sayesinde, bilimsel çalışmalarda zaman tasarrufu,
- Zamanla oluşabilecek kullanıcıların yeni beklentilerinin UBİKAY temsilcileri aracılığı ile merkeze iletilerek daha kısa sürede hayata geçirilmesinin sağlanabilmesidir.

Kütüphane yöneticileri açısından;

- Bilimsel kaynak erişimindeki farklı yapıların doğurduğu karmaşıklığın ortadan kalkması,

- Mevcut işleyişte farklı bilgi kaynakları ile işbirliği zaruretinin doğurduğu yönetsel zorlukların entegre yönetim tarafından üstlenilmesi,
- UBİKAY'ın önderliğinde yürütülecek tecrübe paylaşımı ve eğitim çalışmaları sayesinde web keşif araçları ve diğer teknolojiler hakkında kütüphaneci ve araştırmacıların daha sistemli bilinçlendirilmesi,
- Personel ve bütçe kaynaklarından sağlanacak tasarruf ile kullanıcılara daha iyi hizmet verilmesi kapsamında kütüphanelerin fiziksel, teknik ve sosyal şartlarının iyileştirilmesi için hazırlanacak projelere kaynak doğurması.

Ulusal açıdan;

- Türkiye'de bilgi erişimdeki dağınık yapının doğurduğu yönetsel sorunların entegre bir yapı ile önlenmesi,
- Bilimsel araştırmaların daha verimli ve etkin yürütülebilmesi için bilgi ihtiyacının önündeki engellerin kaldırılması,
- Fiziksel ve elektronik kaynaklara erişimin yalnızca yükseköğretim kurumlarına değil; bilimsel araştırma faaliyeti gösteren tüm kurumlara sunulması ile fırsat eşitliğinin sağlanması,
- Bilgi kaynaklarına erişimdeki mevcut dağınık yapının zaruri olarak doğurduğu harcamaların, ulusal bir sistem standardı ve konsorsiyal lisans anlaşmaları sayesinde önemli ölçüde azaltılarak kaynak tasarrufu sağlanmasıdır.

KAYNAKÇA

- Agosto, D. E. (2002). A model of young people's decision-making in using the Web. *Library & Information Science Research*, 24(4), 311–341.
- Akbaytürk Çanak, T., Çelik, S., Çetinkaya, İ., Çukadar, S., Güneş, G., Gürdal, G., Holt, İ., Kaya, E., Kaygusuz, A. (2014). *2023'e doğru Türkiye'de üniversite kütüphaneleri: mevcut durum, sorunlar, standartlar ve çözüm önerileri*.
<http://openaccess.iyte.edu.tr/handle/11147/4316> adresinden erişildi.
- Alderman, J. (2014). Discovery Tool. *Beginning Library & Information Systems Strategies*, 3p.
<http://digitalcommons.unf.edu/bliss/13> adresinden erişildi.
- American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American Psychological Association* (6th ed). Washington, DC: American Psychological Association.
- ANKOS-Genel Bilgi. (t.y.). 29 Temmuz 2016 tarihinde
<http://www.ankos.gen.tr/web/index.php/genelbilgi> adresinden erişildi.
- Antelman, K., Lynema, E. ve Pace, A. K. (2006). Toward a twenty-first century library catalog. *Information Technology and Libraries*, 25(3), 128-139.
- Asher, A. D., Duke, L. M. ve Wilson, S. (2013). Paths of discovery: Comparing the search effectiveness of EBSCO Discovery Service, Summon, Google Scholar, and conventional library resources. *College & Research Libraries*, 74(5), 464-488.
<https://doi.org/10.5860/crl-374>
- Babbie, E. R. (2013). *The practice of social research* (13th ed). Belmont, Calif: Wadsworth Cengage Learning.
- Balaji Babu, P. ve Krishnamurthy, M. (2013). Library automation to resource discovery: A review of emerging challenges. *The Electronic Library*, 31(4), 433-451.
- Baro, E. E., Onyenania, G. O. ve Osaheni, O. (2010). Information seeking behaviour of undergraduate students in the humanities in three universities in Nigeria. *SAJnl Libs & Info Sci*, 76(2), 109-117.

- Barrett, A. (2005). The information-seeking habits of graduate student researchers in the humanities. *The Journal of Academic Librarianship*, 31(4), 324-331.
- Bates, M. J. (1989). The design of browsing and berrypicking techniques for the online search interface. *Online Review*, 13(5), 407-424.
- Bawden, D. ve Robinson, L. (2009). The dark side of information: Overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. *Journal of Information Science*, 35(2), 180-191.
- Berry, M. W. ve Browne, M. (2005). *Understanding Search Engines: Mathematical Modeling and Text Retrieval*, (2nd ed). SIAM.
- Bhatnagar, G., Dennis, S., Duque, G., Samuel, S., MacEachern, M., Teasley, S. ve Varnum, K. (2010). *Article Discovery Working Group Final Report*.
<http://deepblue.lib.umich.edu/handle/2027.42/116831> adresinden erişildi.
- Biddix, J. P., Chung, C. J. ve Park, H. W. (2011). Convenience or credibility? A study of college student online research behaviors. *The Internet and Higher Education*, 14(3), 175-182.
- Bilgiç, H. G., Duman, D. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrim içi ortamların tasarlanmasındaki etkileri. *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 2 - 4 Şubat 2011 İnönü Üniversitesi, Malatya içinde*, 257-263
- Birinci, H. G. (2007). Tarihçilerin bilgi arama davranışları. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(1), 29-44.
- Borgman, C. L. (1986). The user's mental model of an information retrieval system: an experiment on a prototype online catalog. *International Journal of Man-Machine Studies*, 24(1), 47-64. [https://doi.org/10.1016/S0020-7373\(86\)80039-6](https://doi.org/10.1016/S0020-7373(86)80039-6)
- Borgman, C. L. (1997). From acting locally to thinking globally: A brief history of library automation. *The Library Quarterly*, 215-249.
- Bowen, J. (2008). Metadata to support next-generation library resource discovery: Lessons from the eXtensible catalog, phase 1. *Information Technology and Libraries*, 27(2), 6-19.
- Boyd, J., Hampton, M., Morrison, P., Pugh, P. ve Cervone, F. (2006). The one-box challenge: providing a federated search that benefits the research process. *Serials Review*, 32(4), 247-254. <https://doi.org/10.1080/00987913.2006.10765074>

- Breeding, M. (2005). Plotting a new course for metasearch. *Computers in Libraries*, 25(2), 27-29.
- Breeding, M. (2010). The state of the art in library discovery 2010. *Computers in Libraries*, 30(1), 31-34.
- Breeding, M. (2014, Ocak 14). Web-Scale Discovery Services. *American Libraries*. 21 Mayıs 2016 tarihinde <https://americanlibrariesmagazine.org/2014/01/14/web-scale-discovery-services/> adresinden erişildi.
- Broadbent, E. (1986). A study of humanities faculty library information seeking behavior. *Cataloging & Classification Quarterly*, 6(3), 23-37.
https://doi.org/10.1300/J104v06n03_03
- Buchanan, T., Johnson, J. A. ve Goldberg, L. R. (2005). Implementing a five-factor personality inventory for use on the internet. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(2), 115-127.
- Case, D. O. (2007). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs, and behavior* (2nd ed). Amsterdam ; Boston: Elsevier/Academic Press.
- Casey, M. E. ve Savastinuk, L. C. (2006). Service for the next-generation library. *Library Journal*, 131(1), 40-42.
- Catalano, A. (2013). Patterns of graduate students' information seeking behavior: a meta-synthesis of the literature. *Journal of Documentation*, 69(2), 243-274.
<https://doi.org/10.1108/00220411311300066>
- Chapman, A. (2007). Resource discovery: catalogs, cataloging, and the user. *Library Trends*, 55(4), 917-931.
- Chickering, F. W. ve Yang, S. Q. (2014). Evaluation and comparison of discovery tools: An update. *Information Technology and Libraries (Online)*, 33(2), 5-30.
- Clarke, C. L., Cormack, G. V. ve Tudhope, E. A. (2000). Relevance ranking for one to three term queries. *Information Processing & Management*, 36(2), 291-311.

- Connaway, L. S. ve Dickey, T. J. (2010). The digital information seeker: Report of the findings from selected OCLC, RIN, and JISC user behaviour projects.
<http://www.wip.oclc.org/research/publications/all/digital-information-seeker.html>
 adresinden erişildi.
- Connaway, L. S., Dickey, T. J. ve Radford, M. L. (2011). "If it is too inconvenient I'm not going after it:" Convenience as a critical factor in information-seeking behaviors. *Library & Information Science Research*, 33(3), 179-190.
- Cooper, M. D. ve Chen, H.-M. (2001). Predicting the relevance of a library catalog search. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(10), 813-827.
- Couper, M. P. ve Miller, P. V. (2008). Web survey methods: Introduction. *Public Opinion Quarterly*, 72(5), 831-835. <https://doi.org/10.1093/poq/nfn066>
- Coyle, K. (2007). The library catalog in a 2.0 world. *The Journal of Academic Librarianship*, 33(2), 289-291.
- Crawford, S. (1978). Information needs and uses. *Annual Review of Information Science and Technology*, 13(1), 61-81.
- Cromley, J. G. ve Azevedo, R. (2009). Locating information within extended hypermedia. *Educational Technology Research and Development*, 57(3), 287-313.
- Cukadar, S., Tuglu, A. ve Gurdal, G. (2013). New electronic resources management system for the ANKOS consortium. *The Journal of Academic Librarianship*, 39(6), 589-595.
<https://doi.org/10.1016/j.acalib.2012.11.011>
- De Rosa, C. (2005). *Perceptions of libraries and information resources 2005*.
<https://www.oclc.org/reports/2005perceptions.en.html> adresinden erişildi.
- De Vaus, D. A. (2002). *Surveys in social research* (5th ed). Crows Nest, NSW: Allen & Unwin.
- Delgadillo, R. ve Lynch, B. P. (1999). Future historians: their quest for information. *College & Research Libraries*, 60(3), 245-259.

- Dentinger, S. ve diğeri (2008). Resource discovery exploratory task force: Final report. Edited by Anonymous. Madison, WI: University of Wisconsin–Madison Libraries. 10 Mayıs 2016 tarihinde <http://staff.library.wisc.edu/rdetf/RDETF-final-report.pdf> adresinden erişildi.
- Deodato, J. (2015). Evaluating web-scale discovery services: A step-by-step guide. *Information Technology and Libraries*, 34(2), 19-75.
- Devadason, F. J. ve Lingam, P. P. (1996). A methodology for the identification of information needs of users. *IFLA General Conference* içinde (ss. 33-45). <http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsid=2725430> adresinden erişildi.
- Dillman, D. A., Smyth, J. D. ve Christian, L. M. (2014). *Internet, phone, mail, and mixed-mode surveys: the tailored design method* (4th ed). Hoboken: Wiley.
- Djenno, M., Insua, G., Gregory, G. M. ve Brantley, J. S. (2014). Discovering usability: Comparing two discovery systems at one academic library. *Journal of Web Librarianship*, 8(3), 263-285.
- Doğan, G. ve Doğan, S. C. (2013). Evaluation of web discovery services: Reflections from Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 73, 444-450. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.02.074>
- Dünya Sıralamaları. (t.y.). 16 Mayıs 2016 tarihinde <http://w3.bilkent.edu.tr/www/siralamalar/> adresinden erişildi.
- Edmunds, A. ve Morris, A. (2000). The problem of information overload in business organisations: a review of the literature. *International Journal of Information Management*, 20(1), 17-28.
- EKUAL | Hakkında. (t.y.). 29 Temmuz 2016 tarihinde <http://cabim.ulakbim.gov.tr/ekual/hakkinda/> adresinden erişildi.
- Ellis, D. (1989). A Behavioural approach to information retrieval system design. *Journal of Documentation*, 45(3), 171-212. <https://doi.org/10.1108/eb026843>
- Ellis, D., Cox, D. ve Hall, K. (1993). A comparison of the information seeking patterns of researchers in the physical and social sciences. *Journal of Documentation*, 49(4), 356-369.

- Ellis, D., Wilson, T. D., Ford, N., Foster, A., Lam, H. M., Burton, R. ve Spink, A. (2002). Information seeking and mediated searching. Part 5. User–intermediary interaction. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 53(11), 883-893.
- Erdogan, P. ve Karasözen, B. (2009). Portrait of a consortium: ANKOS (Anatolian University Libraries Consortium). *The Journal of Academic Librarianship*, 35(4), 377-385.
- Falciani-White, N. (2012). Understanding information seeking behavior of faculty and students: A review of the literature. M. P. Popp & D. Dallis (Eds.), *Planning and implementing resource discovery tools in academic libraries* içinde (ss. 1-21).
https://www.google.com/books?hl=tr&lr=&id=-NmWY0NiMMcC&oi=fnd&pg=PA1&dq=falciani-white+relevance&ots=CFho9a2jnL&sig=LHrLZAo8UQzLhIih_DTkqBDaYYk
 adresinden erişildi.
- Fast, K. V. ve Campbell, D. G. (2004). “I still like Google”: University student perceptions of searching OPACs and the web. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology*, 41(1), 138-146.
- Fister, B. (1992). The Research processes of undergraduate students. *Journal of Academic Librarianship*, 18(3), 163-69.
- Fleming-May, R. ve Yuro, L. (2009). From student to scholar: The academic library and social sciences PhD students’ transformation. *Portal: Libraries and the Academy*, 9(2), 199-221.
- Foster, A. (2006). A Non-linear Perspective on Information Seeking. A. Spink & C. Cole (Eds.), *New Directions in Human Information Behavior* içinde (ss. 155-170). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/1-4020-3670-1_9
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education* (8th ed). New York: McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Froehlich, T. J. (1994). Relevance reconsidered-towards an agenda for the 21st century: introduction to special topic issue on relevance research. *Journal of the American Society for Information Science*, 45(3), 124-134.

- Ge, X. (2010). Information-seeking behavior in the digital age: A multidisciplinary study of academic researchers. *College & Research Libraries*, 71(5), 435-455.
- Gibson, I., Goddard, L. ve Gordon, S. (2009). One box to search them all: Implementing federated search at an academic library. *Library Hi Tech*, 27(1), 118-133.
<https://doi.org/10.1108/07378830910942973>
- Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez ve Rapor Yazım Yönergesi (2004).
http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr/belgeler/Tez_ve_Rapor_Yazim_Yonergesi.pdf
adresinden erişildi.
- Hayes, R. M. (2010). Library Automation: History. M. J. Bates ve M. N. Maack (Eds.), *Encyclopedia of Library and Information Science*. Taylor & Francis.
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1081/E-ELIS3-120044024> adresinden erişildi.
- Hoseth, A. (2012). Criteria to Consider when Evaluating Web-based Discovery Tools. P. Pagliero Mary (Ed.), *Planning and Implementing Resource Discovery Tools in Academic Libraries* içinde (ss. 90-103). IGI Global.
- Hsieh-Yee, I. (1993). Effects of search experience and subject knowledge on the search tactics of novice and experienced searchers. *Journal of the American Society for Information Science*, 44(3), 161-174.
- Iarossi, G. (2006). *The power of survey design: a user's guide for managing surveys, interpreting results, and influencing respondents*. Washington, D.C: World Bank.
- Jamali, H. R., Nicholas, D., Clark, D. ve Rowlands, I. (2009). Online use and information seeking behaviour: institutional and subject comparisons of UK researchers. *Journal of Information Science*, 35 (6), 660-676
<http://jis.sagepub.com/content/early/2009/07/17/0165551509338341.short> adresinden erişildi.
- Jansen, B. J. ve Spink, A. (2003). An analysis of web documents retrieved and viewed. *International Conference on Internet Computing* içinde (ss. 65-69). Citeseer.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.108.7248&rep=rep1&type=pdf> adresinden erişildi.

- Jansen, B. J. ve Spink, A. (2006). How are we searching the World Wide Web? A comparison of nine search engine transaction logs. *Information Processing & Management*, 42(1), 248-263.
- Karasözen, B. (2008). Consortial usage of electronic journals in Turkey. *Liber Quarterly*, 18 (3-4), 464-469. <http://eprints.rclis.org/handle/10760/15396> adresinden erişildi.
- Kent, A. ve Lancour, H. (1969). *Encyclopedia of Library and Information Science: Volume 2 - AsSociation Canadienne des Bibliotheques to Book World*. CRC Press.
- Kim, K.-S. (2001). Information-seeking on the Web: Effects of user and task variables. *Library & Information Science Research*, 23(3), 233-255.
- Knight, S. A. ve Spink, A. (2008). Toward a web search information behavior model. A. Spink ve M. Zimmer (Eds.), *Web Search* içinde (Vol. 14, ss. 209–234). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. http://link.springer.com/10.1007/978-3-540-75829-7_12 adresinden erişildi.
- Korobili, S., Malliari, A. ve Zapounidou, S. (2011). Factors that influence information-seeking behavior: The case of Greek graduate students. *The Journal of Academic Librarianship*, 37(2), 155-165.
- Kotrlik, J. W., Higgins, C. C. ve Bartlett, J. E. (2001). Organizational research: Determining appropriate sample size in survey research appropriate sample size in survey research. *Information Technology, Learning, and Performance Journal*, 19(1), 43-50.
- Kraft, D. H. ve Lee, T. (1979). Stopping rules and their effect on expected search length. *Information Processing & Management*, 15(1), 47-58.
- Krikelas, J. (1983). Information-seeking behavior: Patterns and concepts. *Drexel Library Quarterly*, 19(2), 5-20.
- Kuhlthau, C. C. (1988a). Developing a model of the library search process: Cognitive and affective aspects. *RQ*, 28, 232-242.
- Kuhlthau, C. C. (1988b). Perceptions of the information search process in libraries: A study of changes from high school through college. *Information Processing & Management*, 24(4), 419–427.

- Kuhlthau, C. C. (1991). Inside the search process: Information seeking from the user's perspective. *Journal of the American Society for Information Science*, 42(5), 361-371.
- Kuhlthau, C. C. (1993). A principle of uncertainty for information seeking. *Journal of Documentation*, 49(4), 339-355. <https://doi.org/10.1108/eb026918>
- Kuhlthau, C. C. (2003). *Seeking meaning: A process approach to library and information services*. (2nd ed). Libraries Unlimited.
- Land, A. (2014). Meeting the discovery challenge: user expectations, usability and Primo. *9th IGeLU*. <http://igelu.org/wp-content/uploads/2014/09/9.31-University-of-Manchester-IGeLU-presentation-2014.pdf> adresinden erişildi.
- Leckie, G. J., Pettigrew, K. E. ve Sylvain, C. (1996). Modeling the information seeking of professionals: A general model derived from research on engineers, health care professionals, and lawyers. *The Library Quarterly*, 66(2), 161-193.
- Lee, H.-L. (2008). Information structures and undergraduate students. *The Journal of Academic Librarianship*, 34(3), 211-219.
- Liao, Y., Finn, M. ve Lu, J. (2007). Information-seeking behavior of international graduate students vs. American graduate students: A user study at Virginia Tech 2005. *College & Research Libraries*, 68(1), 5-25.
- Lu, Z., Kim, W. ve Wilbur, W. J. (2009). Evaluating relevance ranking strategies for MEDLINE retrieval. *Journal of the American Medical Informatics Association*, 16(1), 32-36. <https://doi.org/10.1197/jamia.M2935>
- Luther, J. ve Kelly, M. C. (2011). The next generation of discovery. *Library Journal*, 136(5), 66-71.
- Mann, T. (1994). *Library research models: A guide to classification, cataloging, and computers* (geliştirilmiş ed). Oxford University Press.
- Marchionini, G. (1995). *Information seeking in electronic environments*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

- Medeiros, N. (2009). Researching the research process: Information-seeking behavior, Summon, and Google Books. *OCLC Systems & Services: International Digital Library Perspectives*, 25(3), 153-155. <https://doi.org/10.1108/10650750910982520>
- Meho, L. I. ve Tibbo, H. R. (2003). Modeling the information-seeking behavior of social scientists: Ellis's study revisited. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 54(6), 570-587.
- Nazim, M. (2008). Information searching behavior in the Internet age: A users' study of Aligarh Muslim University. *The International Information & Library Review*, 40(1), 73-81.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (7th ed.). Harlow: Pearson.
- Nicholas, D., Williams, P., Rowlands, I. ve Jamali, H. R. (2010). Researchers' e-journal use and information seeking behaviour. *Journal of Information Science*, 36(4), 494-516. <https://doi.org/10.1177/0165551510371883>
- Niu, X., Hemminger, B. M., Lown, C., Adams, S., Brown, C., Level, A., ... Cataldo, T. (2010). National study of information seeking behavior of academic researchers in the United States. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(5), 869-890. <https://doi.org/10.1002/asi.21307>
- Number of Internet Users (t.y). 15 Mayıs 2016 tarihinde <http://www.internetlivestats.com/internet-users/> adresinden erişildi.
- Özel, N. ve Çakmak, T. (2011). Çevrimiçi kütüphane kataloglarına yönelik kullanıcı beklentileri: Ankara Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi Kütüphaneleri örneği. *Bilgi Dünyası*, 12(1), 30-45.
- Pareek, A. K. ve Rana, M. S. (2013). Study of information seeking behavior and library use pattern of researchers in the Banasthali University. <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/887/> adresinden erişildi.
- Prabha, C., Silipigni Connaway, L., Olszewski, L. ve Jenkins, L. R. (2007). What is enough? Satisficing information needs. *Journal of Documentation*, 63(1), 74-89. <https://doi.org/10.1108/00220410710723894>
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants part 1. *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

- Rakamlarla Bilkent. (t.y.). 16 Mayıs 2016 tarihinde <http://w3.bilkent.edu.tr/www/rakamlarla-bilkent/> adresinden erişildi.
- Saffady, W. (1989). Library automation: An overview. *Library Trends*, 37(3), 269-281.
- Saracevic, T. (2007). Relevance: A review of the literature and a framework for thinking on the notion in information science. Part II: nature and manifestations of relevance. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 58(13), 1915-1933. <https://doi.org/10.1002/asi.20682>
- Saracevic, T. ve Kantor, P. (1988a). A study of information seeking and retrieving. II. users, questions, and effectiveness. *Journal of the American Society for Information Science*, 39(3), 177-196.
- Saracevic, T. ve Kantor, P. (1988b). A study of information seeking and retrieving. III. searchers, searches, and overlap. *Journal of the American Society for Information Science*, 39(3), 197-216.
- Saracevic, T., Kantor, P., Chamis, A. Y. ve Trivison, D. (1997). A study of information seeking and retrieving: 1. background and methodology. *Readings in information retrieval* içinde (ss. 175-190) . *San Francisco: Morgan Kaufmann*.
- Saracevic, T. ve diğerleri. (1987). Experiments on the cognitive aspects of information seeking and information retrieving. Final report and appendices. <http://eric.ed.gov/?id=ED281530> adresinden erişildi.
- Savolainen, R. (2006). Time as a context of information seeking. *Library & Information Science Research*, 28(1), 110-127. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2005.11.001>
- Savolainen, R. (2007). Filtering and withdrawing: strategies for coping with information overload in everyday contexts. *Journal of Information Science*, 33(5), 611-621. <https://doi.org/10.1177/0165551506077418>
- Savolainen, R. ve Kari, J. (2006). User-defined relevance criteria in web searching. *Journal of Documentation*, 62(6), 685-707. <https://doi.org/10.1108/00220410610714921>
- Schamber, L. (1994). Relevance and Information Behavior. *Annual Review of Information Science and Technology (ARIST)*, 29, 3-48.

- Schamber, L., Eisenberg, M. B. ve Nilan, M. S. (1990). A re-examination of relevance: toward a dynamic, situational definition*. *Information Processing & Management*, 26(6), 755-776.
- Schmetzke, A., Greifeneder, E. ve Olson, T. A. (2007). Utility of a faceted catalog for scholarly research. *Library Hi Tech*, 25(4), 550-561.
- Shadle, S. (2009). Electronic resources in a next-generation catalog: The case of WorldCat Local. *Journal of Electronic Resources Librarianship*, 21(3), 192-199.
<https://doi.org/10.1080/19411260903446006>
- Shen, Y. (2007). Information seeking in academic research: A study of the sociology faculty at the University of Wisconsin-Madison. *Information Technology and Libraries*, 26(1), 4-13.
- Singh, K. (2007). *Quantitative social research methods*. SAGE Publications Pvt. Limited.
http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=6kDPz9F9ds0C&oi=fnd&pg=PA17&dq=kultar+qualitative&ots=1FMN_WgU-g&sig=95sfUxDdSmGvttx6lOpROBHcrYg
adresinden erişildi.
- Solomon, P. (2002). Discovering information in context. *Annual Review of Information Science and Technology*, 36. https://works.bepress.com/paul_solomon/29/download/ adresinden erişildi.
- Spink, A. (2010). *Information behavior: An evolutionary instinct*. Springer Science & Business Media.
- Spink, A., Jansen, B. J. ve Ozmultu, H. C. (2000). Use of query reformulation and relevance feedback by excite users. *Internet Research*, 10(4), 317-328.
<https://doi.org/10.1108/10662240010342621>
- Spink, A., Wolfram, D., Jansen, M. B. ve Saracevic, T. (2001). Searching the web: The public and their queries. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 52(3), 226-234.
- Stone, G. (2015). The benefits of resource discovery for publishers: a librarian's view. *Learned Publishing*, 28(2), 106-113. <https://doi.org/10.1087/20150204>

- Tam, W., Cox, A. M. ve Bussey, A. (2009). Student user preferences for features of next-generation OPACs: A case study of University of Sheffield international students. *Program: Electronic Library and Information Systems*, 43(4), 349-374. <https://doi.org/10.1108/00330330910998020>
- Tanrıkulu, B. (2006). *Akademisyen mühendislerin bilgi arama davranışlarına bilgi teknolojilerinin etkisi: Bilkent Üniversitesi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. <http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/281/1/98.pdf>
- Taşkın, Z. (2014). Elektronik kaynak lisans anlaşmaları: Türkiye’de kütüphane ve kütüphanecilerin durumu. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(1), 6-17.
- Tedd, L. A. (1987). Computer-based library systems: a review of the last twenty-one years. *Journal of Documentation*, 43(2), 145-165. <https://doi.org/10.1108/eb026807>
- Tennant, R. (2003, June 15). The right solution: Federated search tools. 16 Mayıs 2016 tarihinde <http://lj.libraryjournal.com/2003/06/ljarchives/the-right-solution-federated-search-tools/> adresinden erişildi.
- Thomas, B. ve Buck, S. (2010). OCLC’s WorldCat Local versus III’s WebPAC: Which interface is better at supporting common user tasks? *Library Hi Tech*, 28(4), 648-671.
- Tonta, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- Tunkelang, D. (2009). Faceted search. *Synthesis Lectures on Information Concepts, Retrieval, and Services*, 1(1), 1-80. <https://doi.org/10.2200/S00190ED1V01Y200904ICR005>
- Twait, M. (2005). Undergraduate students’ source selection criteria: A qualitative study. *The Journal of Academic Librarianship*, 31(6), 567-573.
- Uçak, N. Ö. (1997a). Bilgi gereksinimi ve bilgi arama davranışı. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(4), 315-325.
- Uçak, N. Ö. (1997b). *Bilim adamlarının bilgi arama davranışları ve bunları etkileyen nedenler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara. <http://www.bby.hacettepe.edu.tr/yayinlar/dosyalar/42.pdf>

- Uçak, N. Ö. (1999). Sosyal ve insan bilimleri alanlarında bilgi gereksinimi ve kullanımı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(1), 115-128.
http://193.140.229.51/index.php/EFD/article/viewFile/698/pdf_49
- Üniversiterimiz. (t.y). 16 Mayıs 2016 tarihinde
<http://yok.gov.tr/web/guest/universiterimiz;jsessionid=F259C848790F5C0B0769E36AE7ADACAB> adresinden erişildi.
- Vakkari, P., Pennanen, M. ve Serola, S. (2003). Changes of search terms and tactics while writing a research proposal. *Information Processing & Management*, 39(3), 445-463.
[https://doi.org/10.1016/S0306-4573\(02\)00031-6](https://doi.org/10.1016/S0306-4573(02)00031-6)
- Vaughan, J. (2011a). Investigations into library web scale discovery services.
http://digitalscholarship.unlv.edu/lib_articles/44/
- Vaughan, J. (2011b). Web Scale Discovery What and Why? *Library Technology Reports*, 47(1), 5-11.
- Wade, R. (1999). The very model of a modern library consortium. *Library Consortium Management: An International Journal*, 1(1/2), 5-18.
<https://doi.org/10.1108/14662769910284230>
- Warwick, C., Rimmer, J., Blandford, A., Gow, J. ve Buchanan, G. (2009). Cognitive economy and satisficing in information seeking: A longitudinal study of undergraduate information behavior. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(12), 2402-2415. <https://doi.org/10.1002/asi.21179>
- Way, D. (2010). The impact of web-scale discovery on the use of a library collection. *Serials Review*, 36(4), 214-220. <https://doi.org/10.1080/00987913.2010.10765320>
- Whitmire, E. (2004). The relationship between undergraduates' epistemological beliefs, reflective judgment, and their information-seeking behavior. *Information Processing & Management*, 40(1), 97-111. [https://doi.org/10.1016/S0306-4573\(02\)00099-7](https://doi.org/10.1016/S0306-4573(02)00099-7)
- Wilson, K. (2007). OPAC 2.0: Next generation online library catalogues ride the Web 2.0 wave! *Online Currents*, 21(10), 406-413.
- Wilson, T. D. (1981). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 37(1), 3-15.

- Wilson, T. D. (1997). Information behaviour: an interdisciplinary perspective. *Information Processing & Management*, 33(4), 551-572.
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behaviour research. *Journal of Documentation*, 55(3), 249-270. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007145>
- Wilson, T. D. (2006). On user studies and information needs. *Journal of Documentation*, 62(6), 658-670. <https://doi.org/10.1108/00220410610714895>
- Xu, F. (2009). Implementation of a federated search system: Resource accessibility issues. *Serials Review*, 35(4), 235-241.
- Yang, K. (2005). Information retrieval on the web. *ARIST*, 39(1), 33-80.
- Yang, S. Q. ve Wagner, K. (2010). Evaluating and comparing discovery tools: how close are we towards next generation catalog? *Library Hi Tech*, 28(4), 690-709. <https://doi.org/10.1108/07378831011096312>
- Yörü, H. A. (2012). Türkiye’de kütüphanelerarası işbirliğinin kısa tarihçesi ve günümüz uygulamaları. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(1), 154-168.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi. 16 Mayıs 2015 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Zach, L. (2005). When is "enough" enough? Modeling the information-seeking and stopping behavior of senior arts administrators. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 56(1), 23-35. <https://doi.org/10.1002/asi.20092>
- Zotero (t.y). 21 Mayıs 2016 tarihinde <https://www.zotero.org/> adresinden erişildi.

EKLER

EK 1-ANKET: ARAŞTIRMACILARIN BİLGİ ARAMA DAVRANIŞLARI

Sayın Araştırmacı,

Bu anket, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yürütmekte olduğum "Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Web Tabanlı Kaynak Keşif Aracı Model Önerisi" başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu anketle elde edilecek olan verilerle kişisel ya da kurumsal herhangi bir değerlendirme yapılmayacak ve vereceğiniz yanıtlar kesinlikle "GİZLİ" tutulacaktır. Soruları yanıtlarken en uygun olan seçeneği işaretlemeniz, araştırmanın güvenilirliği açısından son derece önemlidir.

Anketi doldurmak için ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Ebru Kaya
Hacettepe Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Doktora Öğrencisi
ebrukaya@bilkent.edu.tr

I. GENEL BİLGİLER

1. Bölümünüz: .....

2. Statünüz:

- 2.1 Öğretim Elemanı
2.2 Lisansüstü Öğrenci

II. BİLGİ İHTİYACI

3. En çok hangi amaçlarla bilgi ihtiyacı duyarsınız / bilgi ararsınız?

- 3.1 Danışmanlık yaparken
3.2 Ders hazırlarken
3.3 Güncel kalabilmek için
3.4 Makale/Kitap/Bildiri hazırlarken
3.5 Proje yürütürken
3.6 Yeni bir alanda çalışmaya başlarken
3.7 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

4. Bilgiye ihtiyacınız olduğunda öncelikle hangi kanallara başvurursunuz?

- 4.1 Daha önceden kullandığım/bildiğim basılı kaynakları kullanırım
 4.2 Daha önceden kullandığım/bildiğim web sayfalarını tararım
 4.3 İnternette ararım
 4.4 Kişisel kayıtlarıma bakarım
 4.5 Kütüphanenin "Quick Search = Hızlı Arama" alanını kullanırım
 4.6 Kütüphanenin web sayfası aracılığıyla araştırırım
 4.7 Kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım
 4.8 Kütüphaneye giderim/kütüphaneciye danışırım
 4.9 Meslektaşlarıma/çalışma arkadaşlarıma danışırım
 4.10 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

5. En çok kullandığınız bilgi kaynakları nelerdir?

- 5.1 Basılı kitaplar/basılı dergiler
 5.2 Basılı referans kaynakları (sözlük, ansiklopedi vb.)
 5.3 Bibliyografik veri tabanları (indeks ve abstraktlar)
 5.4 Elektronik kitaplar/elektronik dergiler
 5.5 Elektronik referans kaynakları (sözlük, ansiklopedi vb.)
 5.6 Önbasılar
 5.7 Patentler
 5.8 Sesli kitaplar/Multimedya kaynaklar
 5.9 Standartlar
 5.10 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

6. Bilginin özelliklerden hangileri sizin için önceliklidir?

- 6.1 Anlaşılır olması/düzeyinin uygun olması
 6.2 Bilginin doğru/güvenilir olması
 6.3 Bilgi ihtiyacını tam olarak karşılaması/isabetli olması
 6.4 Güncel olması
 6.5 Kapsamlı olması
 6.6 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

7. Bilgi kaynaklarının hangi özellikleri sizin için önemlidir?

- 7.1 Basılı olması
 7.2 Güncel olması
 7.3 İnternet ortamında, açık erişimli/ücretsiz olması
 7.4 Kolay erişilebilir olması
 7.5 Kütüphane web sayfasında bulunması/kütüphanenin abone olması
 7.6 Yayıncısının, editör ve yayın kurulunun güvenilir ve tanınmış olması
 7.7 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

8. Bilimsel yayın hazırlamanız gerektiğinde ne yaparsınız?

- 8.1 Arama motorlarını kullanırım (Google, Yahoo gibi)
 8.2 Basılı indeks ve abstraktları kullanırım
 8.3 Elektronik ortamdaki indeks ve abstraktları (bibliyografik veri tabanlarını) kullanırım
 8.4 Elektronik ortamdaki ön basıları (preprint/yayın öncesi versiyonlar) kullanırım
 8.5 Konuyu bilen kişilerden yardım isterim
 8.6 Konuyla ilgili süreli yayınların kaynakçalarına bakarım
 8.7 Kütüphaneciden benim için tarama yapmasını isterim
 8.8 Kütüphanenin web sayfasından erişilen elektronik dergileri (A-Z dergiler) tararım
 8.9 Tam metin/çevrim içi veri tabanlarını kullanırım
 8.10 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

III. İNTERNETİ KULLANMA ÖZELLİKLERİ

9. İnternette hangi amaçlarla yararlanıyorsunuz?

- 9.1 Araştırma/yayın yapma amaçlı
 9.2 Ders amaçlı (ders notlarının sunumu, sınav sonuçlarının duyurulması vb.)
 9.3 Eğlence amaçlı
 9.4 İletişim amaçlı (e-posta ve duyurular)
 9.5 Meslektaşlarla ortak çalışma amaçlı
 9.6 Proje yürütme amaçlı
 9.7 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

IV. KÜTÜPHANEYİ KULLANMA ÖZELLİKLERİ

10. Elektronik ortamda sunulan kütüphane hizmetlerinden hangileri sizin için önemlidir?

- 10.1 Açık arşivler/önbası arşivlerinden haberdar edilmek
 10.2 Alanıyla ilgili veri tabanlarından haberdar edilmek
 10.3 Alanıyla ilgili gelişmelerin güncel olarak elektronik postama iletilmesi
 10.4 Güncel duyuru hizmetlerinden yararlanarak yeni yayınları takip edebilmek
 10.5 İstedğim konuda yayın taraması yapmak
 10.6 Kütüphaneci ile canlı mesajlaşmak
 10.7 Makale isteği yapıp, makaleye erişebilmek
 10.8 Ödünç alma/iade işlemlerinin takibi
 10.9 Sorularına yanıt alabilmek
 10.10 Sosyal medya araçlarını takip edebilmek
 10.11 Ulusal ve uluslararası konferansları takip edebilmek
 10.12 Yardım rehberleri/tanıtıcı videolar
 10.13 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

11. Elektronik kaynak kullanımında aşağıdakilerden hangileri sizin için bilgiye erişimde engeldir?

- 11.1 Bilgi arama ve/veya sağlamak için çok zaman harcıyorum
 11.2 Bilgi erişim için gerekli işlemcileri (and, or, not) nasıl kullanmam gerektiğini bilmiyorum
 11.3 Bilgi ihtiyacımı tanımlamada sıkıntı çekiyorum
 11.4 Bilginin doğruluğu ve güvenilirliğinden emin olamıyorum
 11.5 Bilgiye erişimde sorun yaşamıyorum
 11.6 Bilgiye hangi adreslerden nasıl erişebileceğimi bilmiyorum
 11.7 Konuyla ilgili veri tabanlarını bilmiyorum
 11.8 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

V. “QUICK SEARCH = HIZLI ARAMA” KULLANIMI

12. Kütüphane kaynaklarında tarama yaparken,

- 12.1 Sadece tek veri tabanı üzerinde tarama yapıyorum
 12.2 Sadece “Quick Search = Hızlı Arama”yı kullanarak tüm veri tabanlarını aynı anda tarıyorum
 12.3 Google/Google Akademik üzerinde tarama yapıyorum
 12.4 Hepsinde tarama yapıyorum
 12.5 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

13. Kütüphanenin “Quick Search = Hızlı Arama” kutucuğunda ne sıklıkla tarama yapıyorsunuz?

(Sadece bir seçenek işaretleyiniz. Cevabınız “hiç” seçeneği ise 19. Soruya geçiniz lütfen.)

- 13.1 Her gün
 13.2 Haftada birkaç kez
 13.3 Ayda birkaç kez
 13.4 Yılda birkaç kez
 13.5 Hiç

14. “Quick Search = Hızlı Arama” da tarama yaparken kendinizi nasıl değerlendirirsiniz?

(1=Tamamen Başarısız, 2=Oldukça Başarısız, 3=Kısmen Başarılı, 4=Oldukça Başarılı, 5=Tamamen Başarılı)

(Sadece bir seçenek işaretleyiniz. Eğer kendinizi “4” veya “5” seçeneklerinden biri ile değerlendiriyorsanız 16. sorudan yanıtlamaya devam ediniz)

- 1   2   3   4   5

15. “Quick Search = Hızlı Arama”daki taramalardaki başarısızlık nedenleriniz nelerdir?

- 15.1 Çok fazla sonuç geliyor, hepsine bakamıyorum
15.2 Hiç sonuç gelmiyor
15.3 Konuya ait anahtar kelimeleri belirleyemiyorum
15.4 Sayfada yardım bulamıyorum
15.5 Sonuçları istediğim şekilde sıralayamıyorum
15.6 Tarama yapmayı bilmiyorum
15.7 Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

16. “Quick Search = Hızlı Arama” da tarama yaparken her bir madde için size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	“Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili görüşleriniz				
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
	1	2	3	4	5
Kullanımı kolaydır	☐	☐	☐	☐	☐
Arayüzü sadedir	☐	☐	☐	☐	☐
Doğru/güvenilir bilgi verir	☐	☐	☐	☐	☐
Sorgu cümlesi ile taranabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Tarama işlemcileri (and, or, not) kullanılabilir	☐	☐	☐	☐	☐
Yazım hatası/karakter sorunu olduğunda düzeltilmiş anahtar kelimeye göre tarama yapar	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuçlara hızla ulaşılır	☐	☐	☐	☐	☐
Fazla sayıda sonuç getirir	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuçlar istenen şekilde daraltılır	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuçların ilgililiği yüksektir	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuçlar istenen şekilde sıralanır	☐	☐	☐	☐	☐
Tek adımda tam metin kaynaklara erişilir	☐	☐	☐	☐	☐
Kaynak künye bilgileri tek adımda kaynakça programlarına aktarılır	☐	☐	☐	☐	☐
Makalelerin atıf bilgisine tek adımda erişilir	☐	☐	☐	☐	☐
Kullanıcı profili oluşturulur	☐	☐	☐	☐	☐
Türkçe arayüz vardır	☐	☐	☐	☐	☐

17. Google/Google Akademik ve benzeri arama motorları ile kıyaslandığında, “Quick Search = Hızlı Arama”yı kullanarak tarama yapmak...

(Sadece bir (1) seçenek işaretleyiniz)

- 17.1 Daha kolay
 17.2 Aynı
 17.3 Daha zor

18. “Quick Search = Hızlı Arama” ile ilgili genel görüşünüz.

(Sadece bir (1) seçenek işaretleyiniz)

- 18.1 Hiç memnun değilim
 18.2 Biraz memnunum
 18.3 Fikrim yok
 18.4 Memnunum
 18.5 Çok memnunum

19. Taramadaki beklentileriniz için size en uygun olan seçeneği işaretleyiniz.

	Taramadaki Beklentiler				
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Tarama bilgilerimin saklanmasını isterim	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuç listelerini e-posta/yazıcıya gönderebilmeliyim	☐	☐	☐	☐	☐
Kişisel ayarlarımı bir kere kurgulamalıyım	☐	☐	☐	☐	☐
Çıkan sonuçları sosyal medyada paylaşabilmek isterim	☐	☐	☐	☐	☐
Tarama sonuçlarımı ortaklık yaptığım kişilerle paylaşabilmek isterim	☐	☐	☐	☐	☐
Daha önceki tarama terimlerimle ilgili yeni bilgilerin hesabıma otomatik olarak gelmesini isterim	☐	☐	☐	☐	☐
Tüm mobil araçlarımdan erişebileceğim bir tarama hesabım olsun isterim	☐	☐	☐	☐	☐
Kaynakçayı otomatik olarak hazırlayabilmek için referans yönetim araçlarına doğrudan aktarabilmek isterim	☐	☐	☐	☐	☐

EK 2-ANKET: WEB KEŞİF ARACI KULLANIMI

Sayın Başkanım,

Bu anket, Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü'nde yürütmekte olduğum "Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Web Tabanlı Kaynak Keşif Aracı Model Önerisi" başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu anketle Kurumunuz hakkında elde edilecek olan verilerle kişisel ya da kurumsal herhangi bir değerlendirme yapılmayacak ve ayrıca ankete, sizin veya görevlendireceğiniz sorumlu personel tarafından vereceğiniz yanıtlar kesinlikle "GİZLİ" tutulacaktır. Soruları yanıtlarken en uygun olan seçeneği işaretlemeniz, araştırmanın güvenilirliği açısından son derece önemlidir.

Anketi doldurmak için ayırdığımız zaman için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Ebru Kaya
Hacettepe Üniversitesi
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Doktora Öğrencisi
ebrukaya@bilkent.edu.tr

1. Kütüphanenizde web keşif aracı kullanıyor musunuz?

- Evet
- Hayır

(Cevabınız **evet** ise lütfen üçüncü (3.) soruya geçiniz)

2. Kütüphanenizde web keşif aracı kullanmıyorsanız sebepleri neler olabilir?

- Ürünler hakkında bilgim yok.
  - Böyle bir ürün almak için bütçe yetersiz.
  - Koleksiyon sayımız az olduğu için henüz ihtiyaç duyulmadı.
  - Yabancı dil sebebiyle kullanabileceğimizi düşünmüyoruz.
  - Diğer .....
- (lütfen belirtiniz)

3. Web keşif aracı olarak aşağıdakilerden hangisini kullanıyorsunuz?

- Proquest / Summon
  - Ex-Libris / Primo
  - Ebsco / EDS
  - OCLC / WorldCat Local
  - Diğer .....
- (lütfen belirtiniz)

4. Kullandığınız web keşif aracından memnuniyetinizi aşağıdaki kriterlere göre lütfen belirtiniz.

	Hiç memnun değilim	Biraz memnunum	Fikrim yok	Memnunum	Çok memnunum
Tüm bilgi kaynakları aynı anda tarama becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Kullanım kolaylığı	☐	☐	☐	☐	☐
Tarama sonuçlarına erişim hızı	☐	☐	☐	☐	☐
Sorgu cümlesi ile tarama yapabilme becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Tarama sonuçlarının ilgililiği	☐	☐	☐	☐	☐
Yazım hatası/karakter sorunu olduğunda düzeltilmiş anahtar kelimeye göre tarama yapma becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Tarama sonuçlarının isteğe göre sıralanması	☐	☐	☐	☐	☐
Elektronik kaynakları indeksleme becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Sonuç listesini görüntülemeye yayınevi açısından adil olması	☐	☐	☐	☐	☐
Kütüphane kataloğunu tarama becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Tek adımda tam metin kaynaklara erişim	☐	☐	☐	☐	☐
Üçüncü şahıs (third party) yazılımlarla bütünleşik çalışma becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Kaynak künye bilgilerinin tek adımda kaynakça programlarına aktarılması	☐	☐	☐	☐	☐
Yardım menülerinin becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Makalelerin atıf bilgisine tek adımda erişilmesi	☐	☐	☐	☐	☐
Raporlama becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Veri tabanlarını indeksleme becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Otomatik güncelleme becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Farklı dillerde tarama becerisi	☐	☐	☐	☐	☐
Sosyal Medya	☐	☐	☐	☐	☐

5. Aşağıdaki özelliklerden size uygun olan en önemli üç (3) seçeneği sıralayınız.

- 5.1 ( ) Web keşif aracında Türkçe arayüz bulunmalıdır.
- 5.2 ( ) Web keşif aracının maliyeti önemlidir.
- 5.3 ( ) Kütüphanelerde web keşif aracına ihtiyaç vardır.
- 5.4 ( ) Web keşif aracı kullanıcı hizmetlerinde faydalıdır.
- 5.5 ( ) Web keşif aracı kaynak yönetiminde faydalıdır.
- 5.6 ( ) Web keşif aracı teknik personele ihtiyaç duymadan; kütüphaneciler tarafından yönetilebilmelidir.
- 5.7 ( ) Web keşif araçlarının sağlanmasında konsorsiyal çözümler aranmalıdır.
- 5.8 ( ) Diğer ..... (lütfen belirtiniz)

Ek 3: Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 17/05/2017</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Bir Web Keşif Aracı Model Önerisi</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 113 sayfalık kısmına ilişkin, 17/05/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">17.05.2017</p> <p>Adı Soyadı: Ebru Kaya _____</p> <p>Öğrenci No: N11140701 _____</p> <p>Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi _____</p> <p>Programı: _____</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr. _____</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">Prof. Dr. İrfan Çakın</p>

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
TO THE DEPARTMENT OF INFORMATION MANAGEMENT**

Date: 17/05/2017

Thesis Title / Topic: In the Direction of Changing User Behavior, The Web Discovery Tool Model Proposal

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on 17/05/2017 for the total of 113 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 6 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname: Ebru Kaya
Student No: N11140701
Department: Department of Information Management
Program:
Status: Masters Ph.D. Integrated Ph.D.

17.05.2017

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. İrfan Çakın

Ek 4: Muafiyet İzni

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 17/5/2017</p>
<p>Tez Başlığı / Konusu: Değişen Kullanıcı Alışkanlıkları Doğrultusunda Bir Web Keşif Aracı Model Önerisi</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır, 2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir. 3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir. 4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir. <p>Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p style="text-align: right;">17/5/2017 Tarih ve İmza</p> <p>Adı Soyadı: Ebru Kaya Öğrenci No: N11140701 Anabilim Dalı: Bilgi ve Belge Yönetimi Programı: Doktora Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI</u></p> <p>Uygundur. Çünkü Üniversite kütüphanelerinin kullanımına ilişkin bir çalışma olup, etik sorun yaratabilecek bir boyutu bulunmamaktadır. Ayrıca uygulamalar konusunda ilgili üniversitenin üst yönetiminden olur alınmış ve ekte sunulmuştur.</p> <p style="text-align: center;">   Prof. Dr. İrfan ÇAKIN   </p> <p>Detaylı Bilgi: http://www.sosyalbilimle.hacettepe.edu.tr   Telefon: 0-312-2976860 Faks: 0-3122992147 E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr</p>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ebru Kaya
Doğum Yeri ve Tarihi	Ankara, 1974
Eğitim Durumu	Yüksek Lisans
Lisans Öğrenimi	Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Yeditepe Üniversitesi İngilizce İşletme (MBA)
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	<p>Kaya, E. (1995). Job Satisfaction of the Librarians in the Developing Countries. 61st IFLA General Conference.</p> <p>Kaya, E. (1999). Collection Development: Case of Sabanci University” for the Section 8 “Development and Preservation of Library Collections. Cooperation of Libraries and Book Market.</p> <p>Kaya, E. (2004). Management and re-organization of an academic library in continuously changing environment. IATUL Proceedings Vol. 14 (New Series) "Library Management in Changing Environment"</p> <p>Türkiye’de Bilgi Hizmetleri ve Yeni Yaklaşımlar: 42. Kütüphane Haftası Bildirileri. Hazırlayanlar: Kaya, E. ve E. Yılmaz. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği, 2006</p> <p>Thornton, D. E. ve E. Kaya (2013). All the world wide web’s a stage: Improving students’ information skills with dramatic video tutorials.</p>

	<p>Aslib Proceedings: New Information Perspectives, 65-1, ss. 73-87</p> <p>Akbaytürk Çanak, T., Çelik, S., Çetinkaya, İ., Çukadar, S., Güneş, G., Gürdal, G., Kaya, E., Kaygusuz, A. (2014). 2023'e doğru Türkiye'de üniversite kütüphaneleri: mevcut durum, sorunlar, standartlar ve çözüm önerileri.</p>
İş Deneyimi	<p>Şubat 2016 - ...İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphaneler Direktörü</p> <p>Ağustos 2006- Şubat 2016 İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi Müdür Yardımcısı</p> <p>Ocak 2003 - Ağustos 2006 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi Başkan Yardımcısı</p> <p>Şubat 1998 – Ekim 2002 Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi Yayın Sağlama Sorumlusu</p>
Stajlar	<p>British Council Kütüphanesi</p> <p>ODTÜ Kütüphanesi</p>
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	<p>Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi</p> <p>ODTÜ Kütüphanesi</p> <p>İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi</p>
İletişim	312-266 4472
E-Posta Adresi	ebrukaya@bilkent.edu.tr
Tarih	27 Nisan 2017